
2018

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ

30 червня 2018 р.

Переяслав-Хмельницький

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки
в країнах Європи та Азії»**

30 червня 2018 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»

молодежная общественная организация
«НЕЗАВИСИМАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЕЖИ»

студенческое научное общество исторического факультета
«КОМИТЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»

МАТЕРИАЛЫ

V Международной научно-практической интернет-конференции
**«Проблемы и перспективы развития современной науки
в странах Европы и Азии»**

30 июня 2018 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ РАБОТ

Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «**Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії**» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018 р. – 73 с.

Материалы V Международной научно-практической интернет-конференции «**Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии**» // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2018 г. – 73 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор исторических наук, профессор, действительный член НАПН Украины, ректор ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Члены оргкомитета интернет-конференции:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

І.В. Тиха,

А.М. Вовкодав.

Составители сборника:

Ю.В. Бобровнік,

А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ**Ніна Вовк
(Ірпінь, Україна)****СТАН БІОСФЕРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ**

Сучасне людство займає непросту позицію в біосфері. З одного боку, людина завжди є частиною конкретної екосистеми і зв'язана багатьма біологічними каналами з природними середовищем, а з іншого — людство широко реалізує небіологічні функції: формується соціальне середовище зі своїми законами розвитку, виникає культура та етичні критерії діяльності людей, у результаті праці та використання знарядь праці виникає велика кількість технічних об'єктів, які безумовно чужі природній біосфері [1, с. 71].

Всесвітня організація охорони здоров'я дає таке визначення забруднення — це поява у довкіллі людини забруднюючих речовин чи будь-яких інших агентів (від вірусів до звукових хвиль надмірної інтенсивності), які безпосередньо чи опосередковано негативно впливають на людину і створене нею для власних потреб штучне середовище [3, с. 216].

На сьогоднішній день існує багато екологічних проблем, які негативно впливають на організм людини.

Висока концентрація забруднюючих речовин призвела до появи глобальних екологічних проблем якими є парниковий ефект, озонові діри, кислотні дощі.

Проблема забруднення біосфери і навколишнього середовища постає гостро перед суспільством. Тому багатьох вчених це питання не залишає байдужими, серед них: Розанов В. В., Шандала М. Г., Звиняцковський Я. І., Толстоухов А.В., Хилько М.І.

У наш час є розвинутими такі галузі техносфери як: хімічна, енергетична, машинобудівна які впливають на основні компоненти біосфери до яких відносимо:

Повітря. Людина не може жити без повітря, яке є одним з найважливіших елементів навколишнього середовища. Атмосферне повітря є постійним джерелом кисню, необхідного для окисаційних процесів і збереження життя. В процесі еволюції між організмом людини і повітряним середовищем склалася певна рівновага. Таке значення мають температура повітря, його вологість, барометричний тиск, рух повітря, сонячна радіація, процеси теплообміну організму з навколишнім середовищем, кліматотворчі фактори тощо. Найбільш поширеною шкідливою домішкою повітряного середовища є монооксид вуглецю. При вдиханні цього газу настає швидка втомлюваність, головний біль, запаморочення, порушення сну, лабільність настрою, ослаблення пам'яті, порушення діяльності серцево-судинної системи та інших систем організму. Забруднення атмосферного повітря сприяють появі підвищеної кількості запальних захворювань органів дихання і очей, захворювань серцево-судинної системи, інфекційних захворювань, раку легенів.

Вода і харчові продукти. Ці компоненти входять до складу організму, вони є джерелом мінеральних речовин, вітамінів, білків, жирів, вуглеводів, що постійно беруть участь в обміні між організмом і навколишнім середовищем. У багатьох районах світу, особливо в економічно слабкорозвинених країнах з дуже швидким зростанням населення, виробництво продуктів харчування більше не в змозі задовольнити потребу населення, в результаті чого голодування стало постійним явищем. Вода є необхідною для життєдіяльності людини, і тому забруднення її є причиною багатьох захворювань. Хвороби, які викликаються бактеріологічним та хімічним забрудненням води, виникають внаслідок попадання у водойми промислових та сільськогосподарських стічних вод, а також нечистот населених місць. Найбільшу небезпеку розповсюдження захворювань водним шляхом представляють кишкові інфекційні захворювання, зокрема холера, черевний тиф, паратифи, дизентерія, лептоспіроз, сибірська виразка, туберкульоз [4, с. 78].

Ґрунт. Він є джерелом мінеральних, органічних, органо-мінеральних речовин і унікальною лабораторією, в якій відбуваються процеси розкладу та синтезу органічних речовин, а також фотохімічні процеси, необхідні для циклу обміну речовин, для росту рослин, які вживає людина і тварини. Він став джерелом захворювань на туберкульоз, бруцельоз, паратифи та інші шлунково-кишкові захворювання, а також гельмінтозів.

Шум. Спектр дії шуму на організм дуже багатогранний. Крім вибіркової негативної дії шуму на органи слуху, він викликає загальні зміни в цілому організмі. Негативна тривала дія шуму викликає шумову хворобу з явищами зрушень у функціональному стані центральної нервової системи. При цьому порушується динаміка процесів збудження в корі головного мозку, спостерігаються фазові зміни умовно-рефлекторної діяльності, сповільнення психічних реакцій привирішенні тестових завдань, зниження працездатності, слуху, послаблення уваги, врешті виникнення неврозу. Суб'єктивні відчуття зводяться до роздратованості, швидкої втомлюваності, порушення концентрації уваги, болю в ділянці серця та підвищення тиску крові. Крім того, високий рівень шуму сприяє підвищенню захворюваності населення на гіпертонічну і гіпотонічну хворобу, гастрит, виразкову хворобу шлунка, хвороби залоз внутрішньої секреції і обміну.

Вібрація. При дії локальної вібрації значної інтенсивності порушується регуляція тону периферичних кровоносних судин, що спричинює порушення вазомоторної координації і вегетативний поліневрит.

Радіоактивне випромінювання. Вплив радіоактивного випромінювання на організм людини особливо небезпечний. В результаті експериментів на тваринах та вивчення наслідків опромінення людей при атомних вибухах у Хіросімі та в Нагасакі, а пізніше в Чорнобилі було доведено, що гостра біологічна дія радіації проявляється у вигляді променевої хвороби і здатна призвести до смерті, до променевої хвороби, до локальних уражень шкіри, кришталика ока, кровотворного кісткового мозку, пневмосклерозу. Згодом можуть виникати злоякісні пухлини та вроджені аномалії, які передаються спадково. Біологічний ефект радіації зумовлений взаємодією енергії з речовиною, наслідком чого є канцерогенез та розвиток раку. В процесі радіоактивного опромінення утворюються також вільні радикали, які руйнують живі клітини і тканини організму людини. Зміна структури може бути настільки значною, що її відновлення стає неможливим. Зміна генетичного коду клітини організму, яку називають мутацією, може призвести до розвитку раку. Таким чином, біологічні ефекти радіації скорочують тривалість життя, спричинюючи захворювання на рак, лейкемію, призводять до серцево-судинних захворювань, а також до зменшення опірності організму різними інфекціями. Особливо чутливі до дії радіації діти та люди зі слабким здоров'ям [5, с. 270]

На стан біосфери впливає дуже багато різних чинників, які в результаті своєї дії можуть негативно діяти на організм людини чи навіть на цілі екосистеми. Забруднення середовища негативно відображається на здоров'ї людей і на житті всього населення планети. При всіх безперечних успіхах у медицині та санітарному обслуговуванні збільшується кількість хворих на серцево-судинні, онкологічні захворювання, а також хвороби шлунку, печінки і нирок. Зростає чисельність вроджених паталогій. Від хвороб, спричинених забрудненням води, щорічно вмирає близько 5 млн. немовлят. У промислово розвинутих країнах зафіксовані нові захворювання, викликані різними забрудненнями.

Теплове забруднення є наслідком теплових викидів переважної більшості промислових підприємств, устаткування і машин, що використовують процеси горіння, нагрівання, теплові агрегати тощо. Нині, вся розсіювана теплота значно менша, ніж та, що надходить з природних джерел, і не чинить істотного впливу на тепловий баланс планети. Крім того, різка зміна температурного балансу середовища внаслідок теплового забруднення починає помітно відбиватися на погоді і навіть на кліматі в цілому, що особливо помітно у великих містах і потужних промислових центрах.

Деякі види техніки створюють електромагнітні поля, які в окремих районах у сотні разів перевищують середній природний фон. Головними джерелами електромагнітного випромінювання є радіотелевізійні та радіолокаційні станції, засоби радіозв'язку, високовольтні лінії електропередач, електростанції й трансформаторні підстанції, а також лінії електротранспорту. Ці поля негативно впливають на нервову систему. Поля, напруженість яких 1000 В/м, спричиняють головний біль і сильну втому, а за більших значень — неврози, безсоння, імпотенцію та інші тяжкі захворювання.

Біологічний ефект радіації зумовлений взаємодією енергії з речовиною, наслідком чого є канцерогенез та розвиток раку. В процесі радіоактивного опромінення утворюються також вільні радикали, які руйнують живі клітини і тканини організму людини. Зміна структури може бути настільки значною, що її відновлення стає неможливим. Зміна генетичного коду клітини організму, яку називають мутацією, може призвести до розвитку раку. Таким чином, біологічні ефекти радіації скорочують тривалість життя, спричинюючи захворювання на рак, лейкемію, призводять до серцево-судинних захворювань, а також до зменшення опірності організму різними інфекціями. Особливо чутливі до дії радіації діти та люди зі слабким здоров'ям.

Застосування пестицидів і їх наслідки для здоров'я людини.

Назва пестициди походить від латинського слова *pestis*, що означає чума. Пестицидами у наш час називають велику групу речовин переважно штучного походження, які використовують для знищення чи великого пригнічення небажаних для людини видів рослин чи живих істот. Пестициди — це узагальнюючий термін, тому дуже поширені назви вужчих груп:

Інсектициди — створені для знищення шкідливих комах;

Гербіциди — використовують для пригнічення росту бур'янів на полях культурних рослин;

Нематоди — застосовують проти чер'яків із цієї групи;

Фунгіциди — антигрибкові речовини.

До числа отрутохімікатів відносять речовини, різні за своїм хімічним складом: фосфорорганічні сполук, хлорорганічні сполуки, ртутьорганічні, препарати, що містять мідь, біологічні препарати.

Небезпека цих речовин для людини зумовлюється гонадотоксичною, ембріотропною, тератогенною (вади розвитку плода) діями, мутагенною (зміни в хромосомах), канцерогенною дією. Потрапляючи у питну воду і продукти харчування, пестициди викликають порушення діяльності центральної нервової, серцево-судинної та інших систем організму, аномалії новонароджених та зниження опірності імунної системи [2, с. 38].

Ступінь токсичності пестицидів визначається ступенем леткості, проникнення через шкіру, здатністю до накопичення в організмі (кумуляції), ступенем і швидкістю знешкодження і виділення з організму.

Отже, екологічна ситуація, яка склалася на нашій планеті, складна, тому перш за все варто звернути увагу на взаємини людства і біосфери. Біосфера і людина - це два взаємопов'язаних поняття. Слід знати,

від діяльності людини залежить стан біосфери, а від стану біосфери залежить здоров'я людини. Організм людини може існувати лише при постійній взаємодії з природою і самовідновлюватись у результаті такої взаємодії.

Тому можна вважати абсолютно нереальними і навіть шкідливими уявлення деяких футурологів про те, що в майбутньому, коли біосфера Землі буде остаточно зруйнована, людство створить якийсь штучний світ, у якому зможе безбідно існувати. Треба твердо уяснити, що єдиний шлях до виживання людства - це збереження природи нашої планети.

Література:

1. Злобін Ю.А. Кочубей Н.В. Загальна екологія. 2-ге видання.-Суми: «Університетська книга», 2005. - 416 с.
2. Секун М.П., Жеребко В.М. та ін. Довідник із пестицидів, К.: Колобіг, 2007. - 360 с.
3. Розанов В.В. Основи учения об окружающей среде. - М., 1984
4. Шандала М.Г., Звиняцковський Я.И. Окружающая среда и здоровье населения. - К.: Здоровье, 1988
5. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник.-К.: «Знання України», 2001.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА**Айдар Кайранбеков
(Москва, Россия)****ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ**

Аннотация: *Исследованы зарубежный опыт управления персоналом. Проанализирован передовой зарубежный опыт в области управления персоналом. Раскрыта структура системы управления человеческими ресурсами за рубежом.*

Ключевые слова: *концепция управления персоналом, международная школа управления персоналом, компетентность; творческое начало; организаторские способности; аналитическое мышление.*

В современных условиях менеджмент можно охарактеризовать как сложное явление, которое отражается практически на всех сторонах жизни общества. Существуют многочисленные теории организации и управления, но, как считают специалисты, ни одна из них не может рассматриваться как универсальная. Однако во всем многообразии существующих подходов есть единая связующая идея, которая дает основания говорить, что в центре всех современных концепций стоит человек [1].

На зарубежных предприятиях человек рассматривается как наивысшая ценность. Развитие и распространение этой концепции, которая получила название концепции управления человеческими ресурсами, превратилось в важнейшую тенденцию, находящуюся во взаимосвязи и взаимодействии с такими тенденциями менеджмента: глобализацией экономики; переходом от традиционных принципов управления ("стабильность, экономичность, контроль") к новым - "партнерство, гуманизация, экологичность"; распространением предпринимательского управления.

За последние 20-30 лет отношение к человеческим ресурсам, в том числе и к управленческому персоналу, изменилось. Организации, ведущие эффективную деятельность, овладели огромным арсеналом инструментов и методов работы с персоналом, "балансируя" между технократическим и гуманистическим подходами. Несмотря на большую привлекательность, технократический подход в полной мере не оправдал себя. В связи с этим произошло смещение акцентов на целостный подход, в основе которого лежит долговременное развитие интеллектуального и трудового потенциала работника (в первую очередь связанного с управленческой деятельностью).

Одной из основных причин переориентации управления на человеческие ресурсы стало осознание людьми своей роли в производстве под воздействием перехода от утоления потребностей низкого уровня к удовлетворению потребностей более высоких уровней.

Люди больше не желают быть придатком механизма, будь он управленческим или производственным. Несмотря на то, что гуманистический подход оказался более дорогостоящим и не всегда удобным, именно он позволил поддерживать и повышать результативность деятельности организации.

В этих условиях особо возрастает роль руководителя независимо от того, к какому уровню управления он принадлежит. Именно руководитель должен ориентировать ресурсы организации на инновационные мероприятия, которые обеспечивают выживание предприятия в условиях меняющегося окружения. Он должен оптимальным образом увязывать знания и способности своих подчиненных в своей кадровой политике, собственный стиль и культуру взаимоотношений в коллективе с долгосрочными целями развития организации.

В США интенсивно разрабатываются следующие направления по вопросам управления кадрами: подход к управлению персоналом, зависящий от случайных факторов смены научно-технических концепций и спроса на рынке готовой продукции;

новые направления по управлению персоналом в транснациональных корпорациях и деятельность персонала, занятого работой с кадрами по отбору, подготовке, повышению квалификации и совершенствованию оплаты труда [2].

Подобные тенденции можно отметить и в работе европейских компаний. В условиях динамичного развития научно-технического прогресса специалисты пришли к выводу, что одним из основных компонентов эффективной работы предприятий является повышенное внимание к кадрам и методам управления их совместной деятельностью в условиях высокоавтоматизированных технологий.

Поэтому можно выделить основные концепции управления персоналом:

социальные инновации не менее важны, чем технологические;

капитал вкладывается не только в технологию, но и в кадры;

координация активности сотрудников обеспечивается через взаимопонимание и средства коммуникации; необходимо совместное решение проблем коллективом.

Большую роль, как было уже отмечено, играет взаимосвязь стратегии управления персоналом со стратегией развития организации.

В зависимости от стратегии развития фирмы, ее особенностей и статуса различаются и методы работы с кадрами. Поэтому очень многое зависит от высокоэффективного развития служб управления персоналом.

Роль кадровых служб в работе с управленческим персоналом за рубежом. В своем формировании кадровые службы прошли определенные этапы, из которых выделяют три основных: 1890-1920 гг. - период, характеризующийся резким увеличением численности промышленных рабочих, малым опытом исследований процесса труда, низкой квалификацией сотрудников кадровых отделов; с начала 30-х годов - период создания различных социальных программ, увеличения влияния "философии человеческих отношений" при незначительной связи работников социально-психологических служб фирм с линейными руководителями; с 60-х годов - период, когда человеческий фактор начал приобретать все большее значение. Именно поэтому те компании, которые раньше других сделали ставку на первоочередное внимание к человеческим ресурсам, начали более эффективно работать и заложили раньше других прочный фундамент своего благосостояния. Роль и организационный статус кадровых служб (их еще называют службами управления персоналом) определяется уровнем организационного, финансового, потенциального развития организации и позиций ее руководства [3].

Следует выделить также следующие особенности управления персоналом, которые становятся все более универсальными и применимыми в практике мировых компаний: широкое применение внешних консультационных и посреднических фирм, работающих с организационными подразделениями служб управления персоналом; делегирование полномочий и ответственности по выполнению функций управления персоналом; интернационализация управления персоналом, которая выражается в развитии международных контактов, деятельности посреднических организаций, центров подготовки персонала, специализированных подразделений предприятий, государственных органов, информационных служб; формирование на этой основе международной школы управления персоналом.

В США кадровые службы фирм представляют собой довольно крупные подразделения. Как правило, второе лицо компании - вице-президент по кадрам. Все это свидетельствует о большом внимании к работе с кадрами. Без согласия руководителей кадровых служб не принимается ни одно стратегическое решение. Кадровая служба принимает активное участие в формировании организационной культуры фирмы. Как видим, основные функции управления персоналом представлены соответствующими отделами, хотя, конечно, структура кадровой службы видоизменяется в зависимости от конкретной компании, рода ее деятельности и других факторов. В Германии в середине 80-х годов XX в. наблюдался рост доли специалистов по кадрам в общей численности управленческих работников. По результатам опроса руководителей кадровых служб ведущих предприятий ФРГ были определены следующие приоритетные направления кадровой политики: совершенствование оплаты труда; подготовка и повышение квалификации кадров. При этом значительно меньше внимания уделялось оценке кадров, развитию систем информирования персонала, проблемам его продвижения по службе. Кадровые службы компаний ФРГ выполняют следующие функции: управление трудовой политикой; планирование штатного расписания; подбор и расстановка кадров; управление кадрами; расчет заработной платы; управление рационализаторской и изобретательской деятельностью; организация обучения и повышения квалификации кадров; обучение практикантов; медицинское обслуживание; организация питания; охрана труда; правовые проблемы. Таким образом, спектр задач кадровых служб в Германии значительно шире по сравнению с аналогичными фирмами США [4].

Произошли значительные изменения и в работе кадровых служб Японии. Очень важен при этом состав сотрудников кадровых служб. Подбор работников происходит с помощью прессы, публикующей объявления о наличии вакантных мест в той или иной фирме. От кандидатов требуется в том числе и специальная подготовка в области вычислительной техники, знание иностранного языка. Так, в ФРГ подавляющее большинство кандидатов на должность руководителя имеют необходимую подготовку, в том числе и юридическую. Требуется также опыт работы с кадрами в течение ряда лет. Кандидаты должны иметь следующие качества: умение осуществлять контакты; искусство общения; способность добиваться намеченного; компетентность; творческое начало; организаторские способности; аналитическое мышление.

Как видим, службы управления персоналом играют важнейшую роль в управлении предприятиями. Среди их основных задач - работа с управляющими различных уровней, их подготовка отдельно от других специалистов. Но основные принципы работы со специалистами и менеджерами, так же как и с другими кадрами, являются универсальными.

Опыт промышленно развитых стран свидетельствует, что для внедрения гибких автоматизированных производств необходим дополнительный объем знаний как для инженеров, так и для менеджеров. Такую подготовку можно получить только в процессе обучения в высших и средних специальных учебных заведениях и учебных центрах. При этом постоянно ощущается острая нехватка высококвалифицированных специалистов, в том числе и в сфере управления. Одной из основных причин этого является постоянное повышение требований к их компетенции.

Специалисты определяют компетентность как совокупность следующих факторов: знаний как результата образования личности; навыков как результата опыта работы и обучения; способов общения как умения работать с людьми. Подготовка менеджеров за рубежом ведется непрерывно, в соответствии с концепцией непрерывного обучения. Эту концепцию определяют как комплекс мер, дающий человеку

возможность учиться на протяжении всей жизни по принципу: ценно любое образование, в любом месте и любого содержания. Выдвигаются также требования по распределению образовательных ресурсов индивида в течение всей его жизни, а не их концентрации в определенный период согласно традиционной логической последовательности.

Литература:

1. Кошкина Н.В., Управление персоналом организации. издательский центр КазНТУ, г. Алматы, 2013
2. Щёкин Г.В., Основы кадрового менеджмента: Учебник. 3-е изд., пер. И.доп. - К.: МАУП, 1999. – 288 с.
3. Тулган Б., Не всем достанется приз. Как управлять поколением Y. Изд. Манн, Иванов и Фербер. 2017.
4. Мещерякова, Е.В. Управление персоналом: Минск: БГТУ, 2014. – 276с.

Научный руководитель:
Толысбаев Б.С.

Ярослав Чайковський
(Тернопіль, Україна),
Іванна Чайковська
(Краків, Польща)

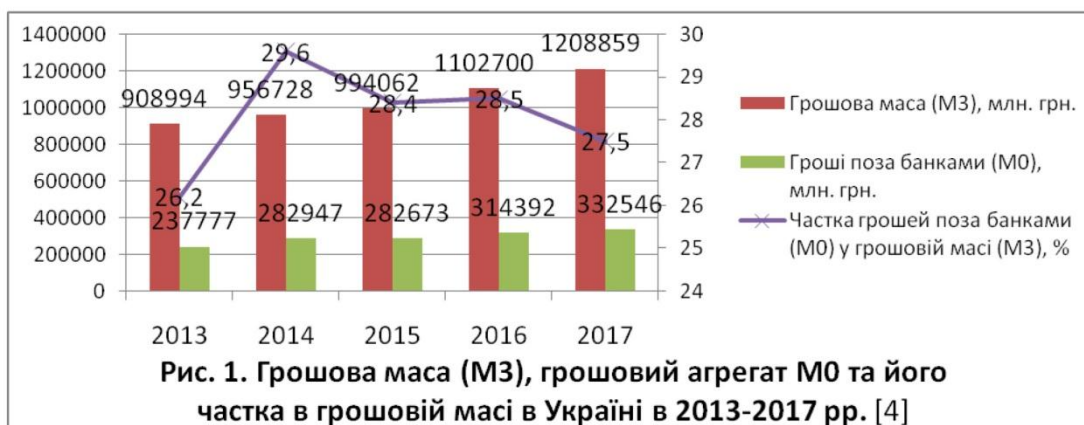
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Вступ. Одним з ефективних засобів, які сприяють вирішенню гострих проблем сучасного етапу розвитку банківської системи України є раціональна організація грошового обігу. Широкий комплекс можливостей при реалізації Національним банком України функцій щодо визначення найкращого співвідношення функціонування готівкових грошей та безготівкових розрахунків дозволяє вести мову про вибір оптимального варіанту організації та структури грошового обігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та регулювання грошового обігу досліджували такі вітчизняні вчені, як В. І. Варцаба [1], О. В. Дзюблюк [2], Р. І. Кравець [3], В. О. Огородник [1] та ін. Водночас, подальшого детального аналізу потребує комплексне дослідження сучасного стану грошового обігу в Україні з метою виявлення найбільш суттєвих проблем та визначення конкретних напрямів реформування грошового обігу як інструмента Національного банку України для стабілізації функціонування банківської системи та розвитку вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану грошового обігу України, виявлення найбільш суттєвих проблем та визначення конкретних напрямів удосконалення організації роботи банків з готівкою та розвитку безготівкових розрахунків з врахуванням зарубіжного досвіду.

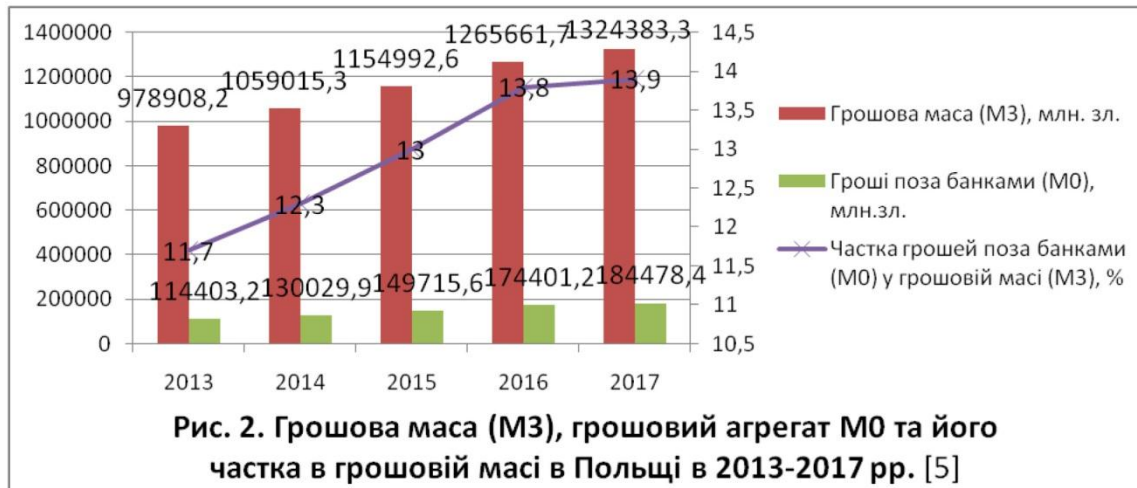
Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг і структура грошової маси має велике значення для забезпечення стабільності грошового обігу та економічного розвитку країни. Коригування обсягу готівки з боку центрального банку дозволяє підтримувати в необхідних співвідношеннях агрегати грошової маси. В Україні кількість готівки в обігу (грошовий агрегат М0) постійно збільшується (рис. 1).

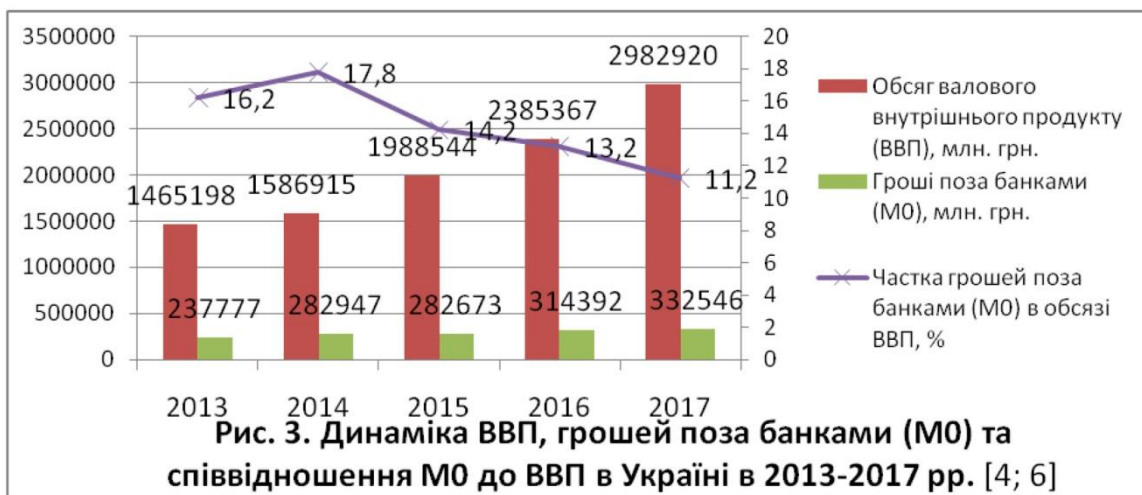
Це свідчить про те, що готівкові гроші як і раніше є головним інструментом при здійсненні роздрібних платежів, а також говорить про більшу довіру до готівки з боку населення. Слід також зазначити, що зростає не тільки обсяг готівки, а й обсяг грошової маси в Україні.

У 2014 р. в Україні спостерігався ріст частки готівки в загальному обсязі грошової маси до 29,6%. Незважаючи на збільшення готівкового грошового обігу в останні три роки, з 2015 р. по 2017 р., намітилася тенденція до зниження частки готівки поза банками в загальній сумі грошової маси. Так, у 2015 р. та в 2016 р. питома вага готівки в структурі грошової маси склала 28,4 і 28,5% відповідно, а у 2017 р. вона знизилася до 27,5%.

Незважаючи на те, що в Україні частка готівки в загальному обсязі грошової маси у 2015 та 2017 рр. знижувалася, вона як і раніше досить-таки висока в порівнянні з зарубіжними країнами. Так, у Польщі співвідношення готівки поза банками за грошовим агрегатом М0 до загальної суми грошової маси за грошовим агрегатом М3 у 2017 р. становило майже в два рази менше – 13,9% (рис. 2) [5].

У 2014-2017 рр. в Україні спостерігалось зростання ВВП, темпи якого компенсували одночасне зростання готівки. Тому, співвідношення готівки до ВВП отримало спадаючий тренд. Співвідношення грошового агрегату М0 до ВВП зменшилося з 17,8% у 2014 р. до 11,2% у 2017 р. (рис.3).

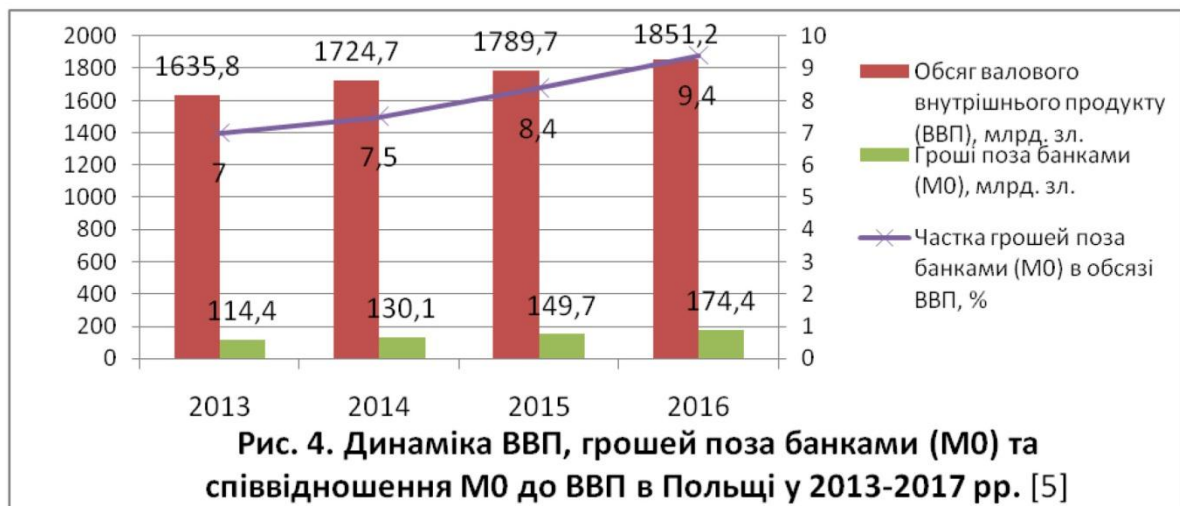

Потреба в готівці в Україні формувалася протягом усіх років незалежності держави. В країні створено розвинену інфраструктуру, яка орієнтована на зняття готівки. Проте існує значний відрив від інших держав світу, зокрема Польщі, в технологіях і засобах безготівкових розрахунків [7, с. 94].

Високий показник співвідношення обсягу готівки в обігу до ВВП в Україні пов'язаний з тим, що українці традиційно віддають перевагу готівці, а не безготівковим розрахункам. Усталений стереотип, що оплата готівкою – це швидше і зручніше, залишається головним бар'єром для розвитку безготівкового грошового обігу. Більш активне використання безготівкових грошей стримує і низька поінформованість громадян про безпеку транзакцій.

Ще в 2016 році Національний банк України озвучив мету скорочення обсягу готівки в обігу з 14,2% ВВП у 2015 р. до 9,5% ВВП у 2020 р. Повсюдне впровадження безготівкових платежів може допомогти вирішити ключове для України питання – скорочення обсягу тіньової економіки [8]. Так, за розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі у січні-вересні 2017 р. рівень тіньової економіки становив 33% від офіційного ВВП, що на 3% менше показника 9 місяців 2016 р.

Успішним прикладом для України в цьому контексті є Польща, яка має показник співвідношення готівкової маси до ВВП менший, ніж Україна, а саме 9,4% на початок 2017 р (рис. 3, 4) [3].

Низький показник співвідношення грошового агрегату M0 до ВВП для країн Західної Європи, зокрема Польщі, пов'язаний з тривалим процесом змін у традиціях використання готівки. Громадяни більшості держав Європи мало користуються готівкою і переважно надають перевагу безготівковим розрахункам [7, с. 94].

Рівень готівки залежить від багатьох чинників [3]:

- рівень розвитку економіки та рівень розвитку безготівкових платежів;
- частка тіньового сектору;
- рівень проникнення термінальної мережі;
- культура, рівень фінансової грамотності населення та мотивація.

Існує певний взаємозв'язок між рівнем розвитку сфери безготівкових платежів та рівнем розвитку економіки в країні. Активно чинить опір розвитку безготівкових платежів низький рівень розвитку економіки, яка, як відомо, прагне до розрахунків готівкою. Легалізація доходів і витрат, прозорість грошових потоків економіці з низьким рівнем розвитку вкрай не вигідна. Чим вище рівень проникнення безготівкових платежів, тим вище рівень розвитку економіки [8; 9].

Незважаючи на високе проникнення банкоматів, в Україні платіжна інфраструктура менш розвинута, ніж в країнах Європи. Зокрема, Україна значно відстає від розвинених країн за кількістю POS-терміналів для здійснення платежів в торговельній мережі, кількістю безготівкових операцій серед населення. В Україні не всі сервісні підприємства приймають оплату платіжними картами.

В Україні низький рівень фінансової грамотності населення, зокрема відсутність досвіду користування різними платіжними інструментами [1, с. 10].

Організація готівкового грошового обігу, емісійно-касові операції та перевезення цінностей – справа дорога і витратна для Національного банку України. Так, емісія, знищення, обробка здійснюються Національним банком України і за рахунок його коштів. Але колосальні витрати з обробки, зберігання, перевезення готівки несуть також банківські установи.

Обходиться користування готівкою для банківської системи недешево, адже банки повинні дбати про захист купюр від фальшивомонетників, вилучати з обігу підроблені грошові знаки, часто змінювати їх, якщо банкнота не придатна до обігу (пом'ялася, порвалася чи застаріла). Часто випуск розмінних монет обходиться більше за номінал.

У даний час пріоритетними завданнями в політиці Національного банку України є скорочення обсягу готівкового грошового обігу, його впорядкування, а також розвиток безготівкових розрахунків. Розвиток безготівкових платежів сприятиме оптимізації грошового обігу і скороченню темпів зростання кількості наявних грошей в обігу.

З активним розвитком технологій у світі дедалі популярнішою стає платіжна культура безготівкових розрахунків – cashless. Вона вигідна державі та банкам, адже дозволяє економити значні кошти на емісії, інкасації та утилізації банкнот, а також економіці та суспільству, тому що сприяє поліпшенню контролю за проведеними транзакціями та ефективній боротьбі з тіньовою економікою [8]. Терміном cashless прийнято називати прагнення держави максимально скоротити обсяги готівки в економіці шляхом переходу на безготівкові розрахунки. Ще однією важливою місією cashless є виведення економіки з тіні. Без готівки неможливе існування тіньової економіки. І чим менше готівки перебуває в обороті, тим складніші умови для існування тіньового бізнесу [9]. Національний банк України продовжує працювати над розбудовою безготівкової економіки, зокрема розширенням сфери застосування безготівкових розрахунків та платіжної інфраструктури (проект Cashless economy) [7, с. 92].

Провівши аналіз різних чинників, Національний банк України зазначає, що успішна реалізація проекту А 9 Cashless economy можлива лише за умови ефективних узгоджених дій за чотирма напрямками [7, с. 95; 8]:

- 1) зниження попиту на готівку;

- 2) популяризація та розвиток безготівкових розрахунків;
- 3) розвиток платіжної інфраструктури;
- 4) зміна звичок, платіжної культури та ментальності людей як елемента фінансової обізнаності.

Висновки. На основі проведеного аналізу розвитку грошового обігу в сучасних умовах, можна зробити такі висновки щодо скорочення готівкового грошового обігу та розвитку безготівкових розрахунків в Україні.

1. Готівковий грошовий обіг залишається важливою складовою частиною економіки України при розрахунках населення за товари та послуги та основою соціальної стабільності. Частка готівкового грошового обігу в Україні досить висока і це несприятливий чинник для розвитку економіки загалом. У країнах з високою часткою безготівкових розрахунків істотно нижче витрати на утримання готівкового грошового обігу. Досвід інших країн, зокрема Польщі, показують, що зниження частки готівкового грошового обігу створює додаткові стимули для розвитку економіки.

2. Скорочення частки готівкового грошового обігу носить об'єктивний характер і залежить від динаміки основних макроекономічних показників, зокрема ВВП, грошових доходів населення, обороту роздрібною торгівлі, інфляційних процесів, девальвації національної грошової одиниці, а також пов'язане зі зміною Національним банком України засобів регулювання кількості готівки в обігу в процесі проведення грошово-кредитної політики.

Література:

1. Варцаба В. І. Грошовий ринок України у контексті трансформаційних процесів [Електронний ресурс] / В. І. Варцаба, В. О. Огородник // Економіка та держава. – 2017. – № 10. – С. 9-12. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2017/4.pdf.
2. Дзюблук О. В. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія / О. В. Дзюблук, В. В. Корнєєв, В. І. Міщенко та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблук. – Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 298 с.
3. Кравець Р. І. Як в Україні зробити cashless есопому [Електронний ресурс] / Р. І. Кравець. – Національний банк України. – 2017. – 11 с. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36963478>.
4. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Національного банку Польщі [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/m3.html.
7. Річний звіт Національного банку України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – 2017. – 146 с. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=C7779A9D86294FAB2A3012CBAFFBFFAD?id=49064031>.
8. Малинська О. Win-win рішення для суспільства і банків [Електронний ресурс] / О. Малинська. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/malinskaya/win-win-rishennja-dlja-suspilstva-i-bankiv-2207923.html>.
9. Веремійченко Є. Чи існує світ без готівки? [Електронний ресурс] / Є. Веремійченко. – Режим доступу: <http://intercity.ua/2017/11/10/chi-isnuye-svit-bez-gotivki/>.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

**Олена Куракіна, Михайло Івануц
(Ірпінь, Україна)**

**АНАЛІЗ ВИРІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ
(на прикладі вирішенні єврейського національного питання)**

Однією із найвагоміших, а можливо, і найважливіших проблем незалежної України є вирішення національного питання, що могло би забезпечити нашій державі соціальну і (не лише) стабільність. У даному контексті особливої ваги набуває вивчення історичного вітчизняного досвіду у формуванні механізму забезпечення прав національних меншин. В цьому й полягає актуальність нашого дослідження. Метою даної роботи є висвітлення політики Центральної Ради (далі ЦР) стосовно національних меншин (а само єврейського населення) в Українській народній республіці (далі УНР).

Українська революція 1917-1919 рр. дала могутній поштовх вивченню історії не тільки українського народу, але й інших етносів, що проживали на українських землях. Законодавчі акти ЦР про національно-персональну автономію заклали принципово нові юридичні норми і гарантії забезпечення прав національних меншин [1]. Першими українськими вченими, які у своїх працях підняли питання про національні меншини та статус їх проживання в Україні, були М. Грушевський [2], В. Винниченко [3], П. Христюк [4]. На їхню думку, будівництво української державності неможливе без підтримки національних політичних партій та громадських організацій нацменшин. Відомості з соціально-економічного та суспільно-політичного життя народів України можна знайти у праці Д. Дорошенка [5]. Надзвичайно цікаву працю написав єврейський науковий, громадський, політичний діяч С.І. Гольдман [6]. Дослідженням національного питання на різних етапах української історії займалися Ю. Бадзьо, С.Д. Безклубенко, В.А. Бокань, В.Г. Сарбей, М.С. Тимошик, М.Ю. Козицький, О.В. Поліщук, В.Ф. Колесник тощо [7].

Проблема національних меншин особливо загострилася на початку ХХ ст. Такі поліетнічні країни, як Австро-Угорська та Російська імперії, на фоні економічної та соціальної кризи, спричиненої Першою світовою війною, відчули це особливо гостро. Важливо зазначити, що за даними перепису населення Російської імперії у 1897 р., на землях України мешкало понад 4 млн. представників національних меншин: 2 млн. росіян, 1,6 млн. євреїв, 377,9 тис. німців, 267,9 тис. поляків, 185,5 тис. молдаван, 58,2 тис. греків та ін. [8]. На поч. 1917 р. на українських землях, крім українців, проживали представники 20 національностей, найчисленніші це росіяни, євреї та поляки, загальна їх частка в населенні трохи перевищувала 25% [9]. За свідченнями С. Гольдмана в 1921 р. євреїв в Україні проживало близько 4 млн. [10, с. 26]. Отже для єврейського населення питання про державне самовизначення було нагальним. Спробою врегулювання цієї проблеми стало теоретичне обґрунтування ідеї національно-персональної автономії австрійським соціал-демократом К. Ренером [11], яку було позитивно сприйнято національними меншинами.

Відновлення української державності розпочалося зі створення ЦР (4.03.1917), керівництво якої піклувалось про впровадження принципів автономії й федерації в найважливіші законодавчі акти, що знайшло вияв у трьох перших Універсалах [12]. Провідні діячі української революції прагнули сформувати правову базу регулювання міжнаціональних відносин в країні, де кожен четвертий мешканець був неукраїнцем.

Перший натяк на вирішення проблеми національних прав неукраїнських народів в Україні прозвучав на Всеукраїнському Національному Конгресі, коли була ухвалена постанова, за якою «повне забезпечення прав національних меншостей, що живуть в Україні» мало бути «однією з головних засад автономії України» [13]. Зрозуміло, що така постанова швидше нагадувала декларативну обіцянку, не більше. Формальне ж право представляти Україну, як цілісність, говорити від імені «народу всієї України» ЦР отримала в червні 1917 р., коли вела переговори з делегацією Тимчасового уряду. Було укладено угоду, що представники трьох головних національних меншостей в Україні – росіян, поляків та євреїв – увійдуть незабаром до складу ЦР.

Єврейська національна меншина брала дуже активну участь у процесі творення нової української верховної влади. В квітні 1917 р. представники національних меншин входили до складу ЦР і мали там своє активне представництво. Для керівництва всіма єврейськими справами та установами мала бути створена єврейська громадська Рада (ЄГР). Її фінансування передбачалось за рахунок коробочного збору або державних коштів.

16 (29) липня ЦР ухвалила «Статут вищого управління України», який окреслив співпрацю представника єврейського народу, на конституційній основі, з урядом України. Пункт 2 Статуту стверджував, що «усі закони, адміністративні розпорядки і постанови, які будуть видані українською мовою, мають публікуватися також мовами меншостей: російською, єврейською і польською». Додаток до п. 8 створив три посади віце-секретаря справ національних меншостей: російської, єврейської і польської. Ці віце-секретарі входили до складу Генерального Секретаріату для національних справ, але визнавалися як рівноправні з генеральним секретарем (українцем), кожний у межах справ його меншини. Цей момент підкреслив порядок затвердження віце секретарів разом з генеральними секретарями Малою Радою, або як вона називалася: Комітетом ЦР. До Статуту був доданий список членів Генерального Секретаріату

серед яких зустрічаємо прізвище першого віце секретаря єврейських справ – Моше Зільберфарб. Цим був зроблений перший крок до створення єврейської національної автономії в Україні [14].

Сучасник подій в Україні (1917-1920) єврейський діяч І. Черіковер пише: «III Універсал привітали всі євреї, бо ж Україна надавала євреям національно-персональну автономію» і далі стверджує, що факт створення Українською ЦР 5.06.1917 Єврейського віце-міністерства, «був перший в історії людства випадок встановлення «Єврейського міністерства»» [15]. А делегат «Бунду» Мойсей Рафес так привітав цей закон Української ЦР: «Найбільшої ваги акт, якого ще не знає ні одна держава в Європі» [16].

Міністерство єврейських справ перебрало під свою опіку всі єврейські інституції, які до того підлягали різним державним установам. На облаштування цього міністерства ЦР виділила 150 тис. крб. Воно у контексті чинності закону про національно-персональну автономію розробило «Положення про єврейський Національний союз на Україні», основні параграфи якого визначали такі повноваження: опікування розвитком науки, мистецтва і, «взагалі всіх форм духовної культури», а також надання всіх видів допомоги (грошової, медичної, квартирної, продовольчої та ін.) тимчасово чи постійно особам єврейської національності, ведення статистичних досліджень національного життя і, що важливо, «управління майном і фінансами єврейського Національного союзу». За короткий термін існування міністерство досягло конкретних результатів, особливо в сфері освіти. Воно отримало від Міністерства освіти 50 тис. крб. для Спілки демократичних (їдишських) вчителів на видання підручників мовою їдиш. У квітні 1918 р. було прийнято рішення про асигнування півмільйона карбованців на видання шкільних підручників для єврейських шкіл та придбання друкарні. Міністерство отримало 3 тис. крб. для створення бібліотеки та 6750 крб. на розробку проекту статуту Єврейського Національного союзу, але подальший хід подій революції не дав можливості скористатись цими коштами [17].

З метою підготовки вчителів для шкільної мережі з єврейською мовою навчання 11.04.1918 ЦР ухвалила закон про відкриття єврейської вчительської семінарії, затвердила її статут та асигнувала на утримання цієї установи 80420 крб. Міністерство освіти видало розпорядження про введення для єврейських дітей, які вчилися у загальних школах, курсів їдишу, івриту та єврейської історії. При обговоренні законопроекту наголошувалось, що із 700 тис. населення Києва 80 тис. визнають єврейську мову своєю рідною [18, с. 264-265]. Було прийнято рішення про заснування такої самої навчальної установи в Житомирі, у Кам'янець-Подільському державному університеті засновано кафедру єврейської історії і літератури, у Києві відкрилася семінарія, для підготовки вчителів для початкових єврейських шкіл на території УНР [19].

Щоб здійснити перехід на єврейську мову навчання в приватних єврейських гімназіях, було вирішено негайно ж замінити в першому класі російську мову викладання на єврейську. Учнями підготовчого класу семінарії могли стати юнаки та дівчата з 15 років, що закінчили двохкласну початкову школу, а 1-го класу – з 16-ти років, які одержали вищу початкову освіту. Ті й інші повинні були складати іспити з єврейської, староєврейської мов і єврейської історії. Для молоді з середньою освітою термін навчання зменшувався до 2-х років. Усього в семінарії мали навчатися приблизно 205 студентів: по 40 у кожному класі і 45 – у підготовчому. Учні забезпечувалися стипендіями [20]. Проте більшість положень цього закону не були реалізованими. За свідченням М. Зільберфарба, відносно інших питань національно-культурного відродження єврейського населення, окрім народної освіти, за часів ЦР не вдалося більше нічого зробити. І справа тут не в ставленні української влади, бо вона не тільки не чинила перешкод планам національно-культурного (й не тільки) відродження єврейського населення України, а навпаки, була готова фінансувати (і фінансувала) кожну ініціативу єврейського міністерства [21, с. 61].

27.04.1918 на засіданні Малої Ради обговорювали закон про створення Тимчасових національних установчих зборів російської, польської і єврейської національностей. За інформацією міністра єврейських справ Ісає Хургіна, Єврейська Національна Рада затвердила Статут єврейських національних установчих зборів, який визначив регламент роботи Єврейських Національних зборів – по сесіях, визначив компетенцію голови зборів та голови Єврейської Національної Ради, зазначив органи, що користуються правом законодавчої ініціативи, та процедуру прийняття рішень [22, с. 314]. На заваді стали нестабільність політичної ситуації, а саме більшовицький переворот 25.10.1917 і війна більшовицької Росії проти УНР, та державний переворот в Україні і прихід до влади гетьмана П. Скоропадського.

Отже, співпраця єврейського та українського народів на ниві побудови суверенної української державності була хоч і короткою проте, плідною. Початок цієї співпраці поклала лютнева буржуазна революція в Росії, та як наслідок, створення Української ЦР. І якщо розглядаючи період з квітня 1917 по грудень 1917 р. ми можемо говорити про одностороннє порозуміння українських політиків та представників єврейської меншості в Україні, особливо в галузі створення національно-культурної автономії, то вже на початку січня 1918 р. спостерігаємо помітне охолодження взаємовідносин, аж до, практично, повного розриву. Зільберфарб свідчив, що в лютому 1918 р. міжнаціональне напруження в ЦР «прийняло в українських колах поза Радою – просто антисемітське забарвлення й навіть почало переходити від балачок до дій» [23]. Крім того, єврейські депутати вважали, що Україна, не маючи міцної армії та економічної самостійності, могла бути завойована або потрапити у колоніальну залежність від Австро-Угорщини або Німеччини.

Після більшовицького перевороту більшість національних партій, в тому числі й єврейських, підтримали ЦР. Це можна пояснити тим, що Третій універсал не давав чітку відповідь щодо державно-політичного статусу України, бо проголошував абстрактну федерацію з небільшовицькою Росією, яка

абсолютно задовольняла більшість єврейської спільноти УНР. Зовсім інше ставлення виявили представники єврейських політичних партій під час голосування Четвертого Універсалу, який проголошував незалежність України [24, с. 98-99].

Підсумовуючи усе вищесказане потрібно зазначити, що відносини Української ЦР та єврейської національної меншості на території України були неоднозначні. З одного боку, спостерігається не бажання єврейського населення підтримати прагнення до незалежності українців. Проте, з іншого боку, співпраця в галузі культурного розвитку була плідною та мала, переважно, позитивний характер. Обрана тема потребує подальшого дослідження, оскільки з одного боку це дозволить краще зрозуміти події майже столітньої давнини, а з іншого боку дасть приклад вирішення проблем національних меншин сучасної України.

Література:

1. Велика Українська Революція: Календар історичних подій за лютий 1917 – березень 1918 / Упоряд. Зозуля Я. – 2 вид. – Нью-Йорк, 1967. – 114 с.
2. Грушевський М. Серія суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918)). – Львів, 2007. – Т. 4. – Кн. 1.
3. Винниченко В. Відродження нації / В. Винниченко. – Київ; Відень: [З друк. Христофа Райсера Синів у Відні], 1920. – Ч. 1 – 348 с.
4. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917-1920 рр. – Т. 1. – Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1969. – 152 с.
5. Дорошенко Д.І. Історія України, 1917-1923. В 2-х т.: Документально-наукове видання / Упоряд.: К.Ю. Галушко. – К.: Темпора, 2002. – 320 с.
6. Гольдельман Соломон І. Жидівська національна автономія в Україні. 1917-1920. – Мюнхен; Париж; Єрусалим, 1967. – 140 с.
7. Тихомир В.П. Шляхи вирішення українського національного питання в ХІХ столітті та їх оцінка у творчості Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kukim.org/articles/shlyahivirishennya-ukrayinskogo-nacionalnogo-pitannya-v-hih-stolitti-ta-yih-ocinka-u>.
8. Кучер Н. Національна структура міст та містечок Правобережної України (В другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua/24022/1/Куч.pdf.
9. Поліщук Ю.М. Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 432 с.
10. Гольдельман Соломон І. Жидівська національна автономія в Україні. 1917-1920. – Мюнхен; Париж; Єрусалим, 1967. – 140 с.
11. Пурахина И.И. Карл Реннер об организации власти и государственном управлении / Вестник ТГУ, Вып. 3 (95), 2011. – Тамбов, 2011. – С. 169-175.
12. Велика Українська Революція: Календар історичних подій за лютий 1917 – березень 1918 / Упоряд. Зозуля Я. – 2 вид. – Нью-Йорк, 1967. – 114 с.
13. Лазарович М.В. Проблема забезпечення прав національних меншин України на Всеукраїнському національному конгресі 1917 р. / М.В. Лазарович // Панорама політологічних студій: наук. вісн. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2013. – Вип. 10. – С. 229-235.
14. Українська Центральна рада: Документи і матеріали: У 2 т. – Т. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/asambleya/post_UCR.php
15. Чериковер И. Антисемитизм и погромы на Украине 1917-1918. – Берлин, 1923. – 336 с.
16. Рафес М.Г. Два года революции на Украине: Эволюция и раскол «Бунда». – М.: Госиздат, 1920. – 168 с.
17. Макаренко Т.П. Національна політика центральної ради в умовах незалежності УНР (січень-квітень 1918 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.info-library.com.ua/books-text-10395.html.
18. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: в 2-х т. – К.: Наукова думка, 1997.
19. Макаренко Т.П. Національна політика центральної ради в умовах незалежності УНР (січень-квітень 1918 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.info-library.com.ua/books-text-10395.html.
20. Там само.
21. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: в 2-х т. – К.: Наукова думка, 1997.
22. Там само.
23. Гольдельман Соломон І. Жидівська національна автономія в Україні. 1917-1920. – Мюнхен; Париж; Єрусалим, 1967. – 140 с.
24. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. – В 2-х т. – Т. 2. – К., 1997.

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Роміна Рудницька, Світлана Клубкова
(Одеса, Україна)

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Через красу дійсності і мистецтва людина пізнає і зміцнює у власній свідомості суспільні ідеали, облагороджує себе і свої взаємини з людьми. Від того, як школярі розуміють, відчувають, переживають прекрасне, піднесене багато в чому залежить їх подальша поведінка в суспільстві. Тому можна говорити про те, що кожен педагог повинен прагнути до всебічного розвитку особистості кожного учня.

В умовах переважання агресивного стилю в області сучасної молодіжної культури підвищується значення і виховний вплив високохудожньої музики. Педагогічна спрямованість освітнього процесу на гуманізацію привертає особливу увагу до викладання музики в школі. У ситуації відбуваються в суспільстві змін, в переоцінці цінностей і мета професійної підготовки вчителя музики перетворюється і наповнюється новим змістом. Важливими завданнями в майбутньої діяльності вчителя музики є вміння сформувати у дитини художній смак, долучити до великого музичної спадщини, розвинути загальну музикальність школярів навчити слухати, розуміти музику та співчувати неї. В умовах, коли більша частина звукового матеріалу сприймається дітьми в звукозапису, зростає цінність «живого» звучання музики у виконанні вчителя. Саме безпосередній контакт з учителем-музикантом і слухання змістовної музики в його виконанні здатні зацікавити дитину і скорегувати ту явну диспропорцію, яка в даний час існує на користь музики розважальної й бездуховної.

Формування виконавської культури у професійній підготовці майбутніх вчителів музики передбачає розширення їх музичного та загального культурного кругозору; виховання музичного смаку, інтересу до музики свого народу та інших народів світу, класичної та сучасної музичної спадщини; освоєння музичного мистецтва у всьому різноманітті видів, жанрів і стилів.

Діяльність майбутнього вчителя музики, яка протікає в процесі його навчання в класі музичного інструменту, хорового диригування, вокалу та концертмейстерському класі, являє собою різновид виконавської діяльності з усіма властивими їй характеристиками: вона вимагає творчої активності і зачіпає інтелектуальну, емоційну, дієво-практичну і вольову сфери. Зрозуміло - процес формування навичок виконавства у майбутнього фахівця вимагає нових підходів до його організації. Аналіз спеціальної музично-педагогічної літератури підтвердив той факт, що аспекти професійної підготовки спрямовані конкретно на музиканта-виконавця, але не на майбутнього вчителя музики.

В рамках нашої статті ми досліджуємо морально-естетичний аспект його виконавської діяльності. Як свідчить аналіз наукової літератури, основними складовими морально - естетичного аспекту виконавської діяльності майбутнього педагога-музиканта, є: 1) об'єкт – музичний твір, що викликає морально - естетичну активність; 2) суб'єкт - учитель, здатний проявити цю активність; 3) процеси, які спонукають суб'єкта освоювати морально - естетичну природу об'єкта (музичного твору) та створення внутрішніх протиріч, стимулюючих до саморозвитку. Іншими словами, центром морально - естетичного аспекту є ставлення між об'єктом (музичним твором) і суб'єктом, в якому освоєння об'єкта відбувається не на логіко - пізнавальному, а на ціннісному морально - естетичному рівні. В основі морально - естетичної аспекти виконавської діяльності майбутнього вчителя музики лежать структурні відносини ціннісного морально - естетичної свідомості і розбіжність об'єктивної цінності і її суб'єктивної оцінки, сенсу. У своїй концепції В. В. Серіков так визначає його структуру: моральний вибір; перешкода, яка потребує прояву волі і переживання радості власного відкриття; відчуття власної значущості для інших людей; самоаналіз і самооцінку; перегляд своїх колишніх поглядів і прийняття нових цінностей. Освоєння дійсності передбачає творчу «переробку» переживань за допомогою музичного мистецтва, творче їх освоєння. Щоб передати саме переживання, потрібно включити учня в саму ситуацію спілкування з музичним твором, спонукати його знову і знову створювати переживання, формально оперувати чіми - то думками, відтворюючи їх за готовим зразком [5].

Включення емоційного компонента в навчальний процес орієнтує студента на розуміння сутності рушійних сил життєдіяльності особистості, так як емоції в навчальній діяльності, відповідно до думок таких дидактів як Е. В. Бондаревська, І. Я. Лернер, В.В. Серіков, грають роль і змістовну - як фактор пошуку змісту і цінностей, коли емоція виступає своєрідним будівельним матеріалом особистісного досвіду студента, складовою частиною механізму присвоєння цінності. Морально - естетична оцінка завжди емоційно активна. Виходячи з цього, логічно буде говорити про те, що необхідно створювати умови щодо встановлення зв'язків між досліджуваним матеріалом і їх власним життям, стимулювати процес усвідомлення і оцінки студентами особистісного сенсу морально - естетичних цінностей і формувати у них розуміння цих цінностей. В даному контексті можна виділити наступні засоби формування морально - естетичних цінностей на основі відношення до музичного твору: - оцінювання, яке проявляється у критичному ставленні до запропонованим ззовні цінностям і нормам;

– осмислення, де відбувається зіставлення колишніх і нових змістів, їх критична ревізія, надання позитивного значення ціннісному змісту музичних творів;

– рефлексія і самооцінка, що виявляється в становленні свого образу "я".

Розглянемо деякі морально - естетичні характеристики різних типів з більш детальним описом змісту етапу "оцінювання". Оцінювання включає в себе сприйняття морально - естетичних властивостей музичного твору і їх суб'єктивну оцінку. Це відношення між об'єктом і суб'єктом, завданням якого є "распредмечивание" зовні представленого ціннісного змісту музичного твору, аналіз і оцінка моральних і естетичних явищ, введення завдань, які сприяють розвитку самостійності оціночних дій, підвищенню активності в дискусії, зіставлення особистої думки з загальноприйнятими нормами і оцінками, що розвиває, тим самим, здатності до самооцінки і самоаналізу [6]. В організації морально - естетичної діяльності дослідники виділяють кілька таких моментів: установка на сприйняття; позитивна емоція очікування зустрічі з ним; радість впізнавання в ньому очікуваного образу; його розвиток на основі асоціацій з уявленнями, які відповідають власному життєвому і культурного досвіду суб'єкта. Цілісне сприйняття завершується, як правило, морально - естетичним висловлюванням, яке має рефлексивний характер.

Питання про педагогічно доцільність відборі музичних творів з ціннісно - смисловим змістом, розглядається дослідниками з позицій загальної концепції побудови змісту освіти, тобто з урахуванням цілісності, доступності, єдності змістовного і процесуального (Н. К. Журавльов, І. Я. Лернер та ін.) та інших концептуальних положень дидактики. До складу значущих для майбутніх вчителів музики видів морально - естетичної інформації доцільно включити:

- відомості про естетичні властивості художньої форми (мається на увазі те, що форма в музичному творі має інформаційний зміст, сприяє утворенню логічних зв'язків, виступає організуючим початком). Ці знання сприяють формуванню естетичної оцінки музичного твору з урахуванням його виразності, оригінальності і своєрідності;
- обізнаність про закони краси, про категорії моральності, які характеризують ідейно - естетичний зміст, смислові лінії музичного твору і ціннісні орієнтації музичного мистецтва в цілому;
- знання про форму втілення ідейного задуму твору (знання про жанри, напрямки, особливості стилю композитора, певного часу, де жили і творили поет і композитор і т. д.) - відомості про естетичну сторону навколишнього світу, про моральний бік відносин і вчинків людини; соціальних явищах, процесів праці і пізнання;
- закони розвитку музичного мистецтва і його видів;
- факти, які відносяться до специфіки та соціальної природи мистецтва та ін. [1].

Оволодіння даними поняттями і закономірностями дозволяє майбутнім вчителям музики глибше зрозуміти зміст і форму музичного твору, адекватно визначити його цінність, а також впливають на розвиток в учнів прагнення до застосування цих знань у відповідних обставинах. Необхідний етап освоєння музичного твору - етап оцінювання.

Однак, морально - естетична інформація тільки тоді перетворюється в засіб виховання, коли людина знаходить у музичному творі відображення власних емоцій, що є однією з умов формування ставлення до твору. Осмислення служить формуванню морального і естетичного початку в людських взаєминах як пріоритетної мети функціонування всієї системи морально - естетичного виховання. Формування змістовної сфери майбутнього вчителя музики передбачає рефлексію сенсу ціннісного змісту музичного твору, що неможливо без актуалізації його особистісних проявів. У свою чергу, розуміння являє собою таку роботу свідомості студента, в результаті якої він виходить за «рамки змісту власної свідомості», будує не тільки новий зміст знань, а й нове ставлення до дійсності, виявляючи її сенс [5]. Осмислення несвідомих до концептуальних схем освоєння теоретичних значень завжди має суб'єктивний, особистісно обумовлений момент і тому, що включає глибоку перебудову свідомості, зміну позицій особистості, системи її особистісних смислів "Розуміння - це здатність знайти в чужому тексті своє або знайти самого себе новим в чужому" [2, с. 30]. У контексті нашої статті етап "осмислення" виступає як набуття сенсу навколишньої дійсності, свого суб'єктивного бачення світу, актуалізує процеси змістоутворення. Етап "осмислення", спрямована на стимулювання творчої активності студента та повинна містити його емоційно - змістовну оцінку одержуваних знань морально - естетичного характеру і переживання їм цінностей самопізнання, самооцінки і саморозвитку.

Наступний етап - рефлексія, який включає в свій зміст ідентифікацію студентом свого образу "я", який виступає не тільки як об'єкт самопізнання, а як уявлення про бажані самоперетворення. Роки навчання в вузі, це той час життя, коли у людини формується соціально - моральна самооцінка, так як будь-яке зміна життєвого становища людини змінює і його ставлення до себе як до діячеві, як до суб'єкта цього положення на основі накопиченого досвіду спілкування і діяльності. Як вважають психологи, феномен рефлексії (самозвернення) дозволяє зовні і внутрішньо узгоджувати, приводити в гармонійний стан самого себе як в людському плані, так і в професійному. Адже рефлексія як прояв "душі" охоплює, по суті, всі етапи психіки майбутнього вчителя музики. Рефлексування ціннісного змісту музичного твору призводить до пошуку "сенсу" в житті, у професійній діяльності, до накопиченню і коригуванню ціннісних установок і мотивів, до їх збагачення новими і більш глибокими соціально - моральними змістовними якостями.

На даному етапі істотно збагачується "душевне я" майбутнього вчителя музики. Осягаючи в музиці головне - її "духовний сенс, перетворюючи душу і життя" (В. В. Медушевський [4]), "распредмечивая" її за допомогою рефлексивних дій (до цих дій "закликають" такі питання як: "Що я почув у музиці?", "Які стани вона в мені викликала?", "Що нового я придбав в спілкуванні з нею?" та ін.), майбутній вчитель музики рухається по шляху осягнення в ній «не другорядного, випадкового, а сутнього, головного» [3, с. 15]. Саме рефлексія є процесом не тільки осмислення самого "предмета", а способу виявлення його сутності і особливостей.

Рефлексія має великий позитивний вплив і на музично-педагогічного дійсність в цілому. Духовне перетворення її головних "дійових осіб" (педагога і учня) неодмінно збагачує і розвиває зміст процесу музичного навчання, що веде до творчого простору [4]. Стимулювання рефлексивної функції студента у процесі вивчення музичного твору передбачає формування у нього розвинених форм рефлексивного аналізу не тільки ціннісного змісту музичного твору, але і своєї поведінки, самооцінки, сенсу своєї діяльності та ін. Ситуація даного типу є одним з етапів формування ціннісного ставлення у майбутніх вчителів до музичного твору, результатом становлення якого, в свою чергу, є формування стійкої мотивації на самозміни і самовдосконалення ними своєї свідомості, своєї особистості, становлення себе як справжнього суб'єкта майбутньої життєдіяльності. Всі вищевказані ситуації несуть в собі виховну функцію функцію, так як вони дають можливість студенту освоювати при спілкуванні з музичним твором "людяність людини і його відношень до інших людей,... багатство морального, духовного життя" [4, с. 8]. Все це об'єктивується для учня не стільки в предметних, речових структурах, скільки в самій людині, у відносинах між людьми, в образі їхнього життя, в моральних її основи, в людському відношенні до всього світу - оточуючим людям, природі та ін.

Узагальнюючи вищесказане, можна говорити про те, що від того, як людина розуміє, відчуває, переживає прекрасне багато в чому залежить його подальша поведінка в суспільстві. Через красу дійсності і мистецтва особистість пізнає і зміцнює у власній свідомості суспільні ідеали, облагороджує себе і свої взаємини з людьми. Морально-естетичне виховання виконує особливу роль в процесі всебічного розвитку особистості. Сучасні дослідники специфіки духовного формування особистості підкреслюють, що всебічність - це їх гармонійне поєднання. При цьому підкреслюється особлива роль мистецтва, його жанрового розмаїття, його світоглядної спрямованості. Морально-естетичне виховання завжди є складовою частиною в організації складного процесу всебічного формування особистості і являє собою єдине інтеграційне ціле. Володіючи духовно-розвинутими якостями, моральні та естетичні почуття інтегрують в усі інші компоненти процесу всебічного розвитку особистості. Ось чому морально-естетичне аспекту виконавської діяльності майбутнього вчителя музики є надзвичайно актуальним в умовах сучасної духовної кризи.

Література:

1. Бубенко В. Г. Формування у старшокласників естетичного відношення до мистецтва // Рад. педагогіка-1990. - № 5. - с. 57-61.
2. Зотова Н. Г. Формування смислової сфери особистості педагога (на матеріалі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу у фізкультурному вузі): Дис....канд. пед. наук. - Волгоград, 1998 - 186 с.
3. Колишева Т. А. Підготовка вчителя музики до професійно-особистісної рефлексії в системі вищої педагогічної освіти: Автореф. дис.... канд. пед. наук.-М., 1997. - 21 с.
4. Медушевський В. В. Музикознавство: проблема духовності // Рад. музика. - 1988. - №5. - с. 6-15.
5. Серіков В. В. Особистісний підхід в освіті // Майбутньому вчителю про проблеми педагогіки.- Волгоград: Зміна, 1995. - 192 с.
6. Щуркова Н. Е. Ціннісні відносини // Виховання школярів. - 1999. – ХоЗ. - с. 17-22.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

**Наталя Гнедко, Лілія Корзун
(Рівне, Україна)**

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Інтеграція вищої освіти України з міжнародними освітніми стандартами мотивує оновлення моделі підготовки фахівця інформаційного суспільства, підвищення якості навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) в поєднанні з особистісним розвитком кожного студента. Така ситуація зумовлює пошук нових підходів і, відповідно, стратегій підготовки майбутніх вчителів, що ґрунтуються на СВЕ-освіті (Competence-based Education – освіта, заснована на компетенціях), в основі якої сукупність знань, умінь, особистих якостей, необхідних особистості для ефективного здійснення фахової та інших видів діяльності в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій (ІТ) [6].

Здійснений аналіз наукової літератури (Н. М. Бібік, І. О. Зимня, В. І. Луговий, О. А. Кузнецов, О. І. Пометун, О. М. Пєхота, Дж. Равен, Д. Рікен, Є. К. Хеннер, А. В. Хуторський) засвідчив, що компетентнісно орієнтована освіта формує особистість фахівця з комплексом знань, умінь, навичок, усвідомленою мотивацією до здійснення певних видів діяльності, гнучко наближає результати пізнання до нових потреб і вимог ринку праці, всеможливо розширює академічну та професійну мобільність кожного випускника ЗВО.

До складу професійної компетентності вчителя включено інформаційно-комунікаційну компетентність (ІК-компетентність) як важливу складову успішної підготовки вчителів інформатики у ЗВО та їх подальшого професійного розвитку. Дана компетентність є інтегративним утворенням особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички з інформатики та суміжних галузей, досвід, особистісні якості, які обумовлюють готовність і здатність розв'язувати професійні та повсякденні завдання із застосуванням сучасних ІКТ, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [1, с. 57], [2, с. 5], [5, с. 44-46].

Проект освітнього стандарту вищої освіти для магістрів [4] передбачає ряд професійних завдань, які повинен вміти вирішувати випускник магістратури. До таких завдань відносяться завдання в області:

педагогічної діяльності:

1. вивчення можливостей, потреб і досягнень випускника в залежності від рівня освітньої програми;
2. організація процесу навчання і виховання з використанням ІКТ;
3. організації взаємодії з колегами, батьками, соціальними партнерами;
4. здійснення професійної самоосвіти і особистісного зростання.

проектної діяльності:

1. проектування змісту навчальних дисциплін, форм і методів контролю та контрольно-вимірювальних матеріалів;
2. проектування подальшого освітнього маршруту і професійної кар'єри.

методичної діяльності:

- вивчення і аналіз професійних та освітніх потреб, а також можливостей педагогів. Проектування на основі отриманих результатів маршрутів індивідуального методичного супроводу;
- дослідження, організація і оцінка реалізації результатів методичного супроводу педагогів.

культурно-освітньої діяльності:

- вивчення і формування культурних потреб випускника;
- проектування і реалізація комплексних освітніх програм.

Розглянемо зміст ІК-компетентності на прикладі змісту ІК-компетентності випускника Рівненського державного гуманітарного університету, який здобуває кваліфікацію «Магістр середньої освіти, викладач інформатики. Вчитель інформатики». Майбутній фахівець повинен оволодіти такими загальними та фаховими компетентностями [3]:

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного та критичного мислення, використання прийомів розумової діяльності.
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- Здатність до проведення науково-педагогічних досліджень.
- Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення, бути ініціативним.
- Вміння виявляти й формувати проблеми у професійній діяльності та вирішувати їх на фаховому рівні.
- Здатність розробляти та управляти педагогічними проектами; оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- Здатність розуміти значення інформації в сучасному суспільстві, здійснювати інформаційні процеси, відповідально ставитися до питань інформаційної безпеки.

Фахові компетентності:

1. Знання способів і методів навчання, методів самоосвіти, основ наукової та дослідницької діяльності, методів пошуку, збору, аналізу та обробки інформації в педагогічній діяльності.

2. Знання принципів ефективного вибору конфігурації персональних комп'ютерів та функціонування операційних систем.

3. Знання теоретичних основ та нормативних вимог до освітніх інформаційних систем навчальних закладів різних рівнів, методологій та технологій їх проектування, розробки та впровадження в освітній процес.

4. Здобувати й використовувати фундаментальні знання в галузі педагогіки та комп'ютерних наук із урахуванням міждисциплінарних зв'язків.

5. Використовувати технології та інструментарії пошукових систем, методи інтелектуального аналізу даних і текстів, здійснювати їх опрацювання, інтерпретацію та узагальнення.

6. Розробляти навчально-наукові проекти, демонструвати їх реалізацію на практиці та узагальнювати їх у наукових статтях та науково-технічних звітах.

7. Виконувати повний цикл алгоритмічного аналізу та синтезу рішення задач.

8. Використовувати сучасні технології web-розробки для створення інформаційних ресурсів та web-сервісів, впроваджувати інноваційні інформаційні технології в освітній процес, в тому числі моделі дистанційного й змішаного навчання.

9. Проектувати та розробляти сучасні програмні продукти.

10. Планувати, розробляти та впроваджувати профільні та поглиблені курси вивчення інформатики з урахуванням новітніх технологій навчання.

11. Здійснювати концептуальне проектування базових елементів освітніх інформаційних систем навчального закладу відповідно до вимог освітніх стандартів. Аргументовано добирати та використовувати програмне забезпечення для створення освітньої інформаційної системи навчального закладу.

12. Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

13. Відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди, здатність до подальшого навчання, в тому числі й самонавчання.

Вищевказані загальні та фахові компетентності комплексно сформують ІК-компетентність майбутнього фахівця.

Проаналізувавши різні джерела, що описують рівні сформованості професійних компетентностей майбутніх випускників ЗВО, можна зробити висновок про доцільність використання трьох рівнів сформованості ІК-компетентності: низького, середнього і високого. Розкриємо зміст кожного рівня.

Низький рівень – рівень, обов'язковий для всіх магістрантів. Передбачає здатність випускників відтворювати базові поняття інформаційно-комунікаційних технологій і виконувати завдання, що передбачають вміння діяти за зразком в якості виконавця в суворо визначених умовах і отримують певний, заздалегідь відомий результат.

Середній рівень – передбачає здатність випускника виконувати завдання, що виявляють вміння самостійно організувати свою діяльність відповідно до поставленої мети в різних умовах, а також самостійно виявляти проблему і вибирати шляхи її вирішення.

Високий рівень – передбачає здатність майбутнього фахівця виконувати завдання підвищеної складності, приймати рішення в умовах неповної визначеності при недостатньому документальному, нормативному та методичному забезпеченні.

Організація навчального процесу у ЗВО на засадах компетентної освіти дозволяє перейти від формального викладу знань до інтерактивної взаємодії зі студентами, розширити їхні уявлення про особливості обраної професії, зблизити навчання із практикою.

Література:

1. Головань М. С. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / М. С. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. – 2007. – № 4. – с. 62-69.
2. Морзе Н. В. Модель ІКТ компетентності вчителів / Н. В. Морзе, І. П. Воротникова // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education», 2016, № 10 (6). – с. 4-9.
3. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Інформатика)» другого рівня вищої освіти за спеціальністю «014 Середня освіта» галузі знань «01 Освіта». Кваліфікація: магістр середньої освіти, викладач інформатики. Вчитель інформатики. рівненський державний гуманітарний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://fmi-rshu.org.ua/pages/informatyka-b7faf4b1-b886-472b-97e0-8f801020ee15>.
4. Проекти стандартів вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>.
5. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, О. В. Овчарук. – К.: Атіка, 2010. – 88 с.

6. Рекомендації ЮНЕСКО щодо структури ІКТ-компетентності вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bit.ly/2A4oH4Y>.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Гнедко Наталя Михайлівна.

**Ірина Гоголь
(Харків, Україна)**

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МАРКЕТОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Зміни, які відбуваються у політичному, соціально-економічному та культурному житті українського суспільства, висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх маркетологів. Вони не тільки повинні вміти логічно вірно, обґрунтовано та зрозуміло формувати усну та письмову мову, створювати тексти професійного призначення, але й швидко орієнтуватися в ситуаціях професійної взаємодії, вірно, об'єктивно та чітко сприймати індивідуальні якості та дії партнерів по комунікації, розпізнавати їх мотиви та емоційні стани. Майбутній маркетолог повинен вміти приймати результативні рішення у специфічних ситуаціях, створювати алгоритми їх здійснення, володіти прийомами успішної комунікативної взаємодії. Все це передбачає високий рівень сформованості культури професійного спілкування. У зв'язку з цим проблема формування культури професійного спілкування майбутніх маркетологів є важливою складовою їх професійної компетентності.

Майбутні фахівці маркетингової сфери також повинні вміти вирішувати різноаспектні проблеми, які пов'язані з координаційно-адміністративною роботою (приймати участь в організації діяльності рекламних служб для просування товарів і послуг фірми на ринок), проектною діяльністю (приймати участь у створенні проектів та конкретних заходах у рекламній сфері), комунікаційною діяльністю (забезпечувати результативну зовнішню та внутрішню комунікацію організації у тому числі з державними службами, комерційними та громадськими організаціями), з рекламно-інформаційною, а також ринково-дослідною та аналітичною діяльністю. Проблема формування компетентного фахівця маркетингової сфери повинна вирішуватися в тому числі і в процесі викладання іноземної мови.

Актуальність проблеми. Вчені - методисти Ляховицький М. В., Покушалова С. Л., Алексєєва К. Е., Дмитрієва Е. В., Саматанова А. Р., Горбань Е. Е. та інші, які досліджували теорію професійно-орієнтованого навчання іноземній мові (ПОІМ) дають різні визначення цього поняття: «навчання ПОІМ є навчанням професійно-орієнтованої комунікації у рамках певної професії, застосовуючи іноземну мову для спеціальних цілей (LSP)», «професійно-орієнтоване навчання враховує не тільки професійне спрямування змісту навчальних матеріалів, але й діяльності, яка формує професійні вміння», «професійно-орієнтоване навчання - це процес викладання іноземної мови в технічному вузі, який має за мету читання літератури за фахом, опрацювання фахової лексики та вивчення термінології, а сьогодні насамперед спілкування в галузі професійної діяльності». Потреба впровадження професійно-орієнтованої іноземної мови походить з того, що конкурентоспроможність сучасного маркетолога на ринку праці обумовлюється не тільки його заслугами у професійній галузі, але й здатністю знаходити рішення професійних завдань в умовах іншомовної комунікації. Навчання іноземній мові відіграє важливу роль у ході підготовки майбутнього маркетолога, так як визначається як базисна частина процесу розвитку професійної компетентності. Іноземна мова (ІМ) стає не тільки засобом підвищення рівня знань в межах професії маркетолога, формування професійної спрямованості студента, але зі спеціальності поступово перетворюється в мову для спеціальності. Таким чином, так як для сучасного фахівця знання іноземної мови на побутовому рівні стають недостатніми, то необхідно конкретизувати й актуалізувати мету професійно-орієнтованого іншомовного навчання майбутніх маркетологів, яка б враховувала націленість на розвиток здатності до професійної комунікації та зосереджувала інтерес безпосередньо на професійно-ділових компонентах іншомовного навчання студентів.

Постановка завдання. У статті зроблена спроба розглянути особливості формування комунікативних компетенцій майбутнього маркетолога у процесі навчання іноземній мові, представлена модель навчання іншомовного усного мовлення за фахом, розглядаються проблеми реалізації професійно-орієнтованого навчання іноземній мові фахівців маркетингової сфери та пропонуються засоби їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Професійне спілкування маркетолога спрямоване на виявлення потенційних споживачів товару, визначення перспективного асортименту продукції, на задоволення потреб споживачів, організацію контролю за збутом продукції, а також створення позитивного іміджу виробнику, на рекламу продукції тощо. Отже, кожен із названих напрямів маркетингової діяльності, ґрунтується, перш за все, на здатності фахівця до професійного спілкування, найважливішою особливістю якого є вміння будувати відносини з різними людьми, досягаючи максимальної ефективності ділових контактів. Розвиток даних компетенцій на заняттях з дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» дозволяє застосувати практико-орієнтований підхід, розвинути самостійність та креативність мислення, створюючи мотивацію до взаємодії у рамках поставленого комунікативного завдання.

Усього кілька років тому навчання іноземній мові майбутніх маркетологів орієнтувалось тільки на читання, розуміння та переклад текстів за фахом, вивчення синтаксису на прикладі окремого матеріалу за фахом. Проте, стрімке входження України в міжнародний освітній простір, а також прийняття нових державних стандартів спеціальностей змушують викладачів все ширше застосовувати комунікативні методики, тим самим зміщуючи акцент на завдання розвитку мовленнєвих компетенцій у сфері професійного спілкування, у рамках конкретних мовленнєвих ситуацій.

Актуалізація комунікативної компетенції майбутнього фахівця в області маркетингу змушує викладача іноземної мови чітко структурувати зміст досліджуваного мовленого матеріалу, визначаючи окремі модулі. Кожен з модулів орієнтований на інтегроване (використовуючи набуті на спеціальних предметах знання) освоєння дисципліни за конкретними темами: введення в маркетинг та рекламу, пошук клієнтів, складання плану маркетингової стратегії, розробка оголошень, інструменти просування продукту, канали взаємозв'язків з громадськістю, маркетинг через трейдерські ярмарки та інші.

Модель навчання іншомовного усного мовлення за фахом можна побудувати таким чином:

- сформулювати комунікативні якості для певних видів текстів за фахом та засоби вираження цих якостей, а саме - комунікативні моделі;
- встановити комунікативні якості усного мовлення та засоби вираження даних якостей;
- порівняти ці засоби вираження та вибрати моделі з метою пасивного та активного їх тренування;
- позначити необхідні комунікативні якості та моделі усного мовлення за фахом й запропонувати систему вправ з метою їх активного тренування;
- вивчити різні комунікативно - орієнтовані види текстів за фахом, вибрати конкретні види текстів з метою тренування, визначити їх головні комунікативні якості й моделі, створити результативну систему вправ з метою тренування вибраних структурних одиниць;
- вибрати та провести тренування словотворчих, лексичних та граматичних структур, які потрібні для читання, розуміння, аудіювання та говоріння;
- по всіх типах мовленнєвої діяльності виробити та довести до автоматизму у студентів навчальні алгоритми;
- усне спілкування від діалогу до монологу та назад, використовуючи завдання та ігри проблемно-пошукового характеру.

Викладачеві іноземної мови слід пам'ятати про циклічність повторення матеріалу, який вивчається у невеликих кількостях протягом певного часу, про необхідність доведення навичок до автоматизму та про поступове ускладнення вправ, він повинен ретельно відбирати вправи, які виконуються перед усною комунікацією і також вірно дозувати труднощі. Повинна зберігатися постійна комунікативна спрямованість вправ на усне мовлення в межах конкретних мовленнєвих ситуацій навчально-академічної сфери діяльності, як одна з основних та обов'язкових умов. Викладач іноземної також повинен добре знати характерні риси науково-технічних текстів за фахом «Маркетинг» та знайомити з ними студентів за потребою (спеціальні терміни, характерна загальнонаукова та службова лексика, складні граматичні конструкції – пасивний стан, модальні конструкції).

На початковому етапі навчання слід брати найпростіші описи та монологічні форми обробки. Далі студентам пропонуються тексти, які є більш складними за структурою та стилем, проте прагнути сформувати у студента схему його діяльності як комунікативну зв'язку «викладач /аудіо та мультимедійні засоби/ – студент», «студент - студент» як можна раніше. Крім того, слід вибирати для аудиторних занять професійно відповідний навчальний матеріал й приймати до уваги ті знання студентів щодо мови й спеціальності, якими він вже володіє, а також вік студентів, мета та вид комунікації, рівень навчання та інше.

Усне мовлення має «розпушену» структуру речень, переважають прості речення, для нього характерні ситуативна незавершеність відрізків фрази й певна емоційна забарвленість, тому необхідно вже на початку відпрацьовувати структури мовленнєвого акту, порівнювати комунікативні особливості наукового тексту та усного мовлення відповідно до спеціальності «Маркетинг». На рівні впізнавання залишати комунікативні ознаки й моделі, які необхідні для їх вираження, а інші активно відпрацьовувати. Слід зазначити, що на початковому етапі навчальну діяльність потрібно організовувати згідно з чіткими алгоритмами, проговорюючи весь навчальний матеріал для формування базових знань.

Для безпосереднього занурення у мовленнєве середовище можна відібрати такі теми: іншомовні діалоги між маркетологами; тематичні екскурсії-лекції; усні презентації компанії, товару або послуг, які з'являються на ринку; телефонні розмови між представником компанії-замовника рекламної продукції та рекламним агентом; обговорення дизайну веб-сайту компанії та інше.

Студентів старших курсів слід залучати у процес маркетингових досліджень в рамках іншомовного середовища, де вони мають змогу навчитися вибирати й обґрунтовувати моделі ціноутворення (captive product pricing, economy pricing, penetration pricing, price skimming, geographical and premium pricing), обговорювати у співпраці рекламний мікс, наводити логічні аргументи, захищаючи свою точку зору.

У процесі проведення таких аудиторних занять, майбутні маркетологи вносять свої ідеї, навчаються формулювати маркетингове завдання, приймати конструктивні рішення, враховуючи думку інших учасників комунікації. Таким чином, іноземна мова як дисципліна, допомагає сформувати наступні важливі загальнокультурні компетенції майбутнього фахівця: вміння логічно вірно, аргументовано й зрозуміло формувати усну й письмову мову; готовність співпрацювати з колегами, працювати у групі; вміння

знаходити координаційно-адміністративні рішення у специфічних ситуаціях та бути готовими нести за них відповідальність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, багатоплановість завдань та виконуваних функцій майбутнього маркетолога стимулює викладача іноземної мови розробляти та використовувати різноманітні форми й методи аудиторної роботи, які є практико-орієнтованими, спрямованими на кінцевий результат, пов'язаний з формуванням як загальнокультурних, так і професійних компетенцій майбутнього фахівця. Подальші дослідження з цієї проблеми повинні допомогти підвищити змістовну базу професійно-орієнтованого навчання іноземній мові фахівців із маркетингу; гарантувати активне володіння іноземною мовою студентами маркетологами як засобом розвитку та формулювання думок, як на побутовому рівні, так і в рамках майбутньої спеціальності; придбання рівня, необхідного для практичного застосування іноземної мови у сфері професійної діяльності.

Література:

1. Агузарова К.К. Проблемы преподавания иностранного языка в неязыковом вузе [Электронный ресурс]. — Режим доступа: file:///C:/Users/123/Downloads/34-2012-juaz-02%20(1).pdf
2. Матухин Д.Л. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку студентов не лингвистических специальностей, Язык и культура, № 2 (14), 2011
3. Образцов П.И., О.Ю.Иванова Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов. Орел: ОГУ, 2005, 114с.
4. Тарнопольский О.Б. Методика навчання англійської мови на 2 курсі технічного вузу: Посібник.-К.:Вища школа, 1993.-167с.
5. Шаимова Г. А. Профессионально-ориентированное обучение английскому языку в неязыковых вузах [Текст] / Г. А. Шаимова, Д. Ш. Шавкиева // Молодой ученый. — 2013. — №11. — С. 692-694.
6. Sylee Gore. Englishfor Marketing&Advertising. Express Series / SyleeGore // Oxford University Press, the UK / — 2013. — С. 62-63

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор Федоренко О.І.

**Марія Демкова
(Дніпро, Україна)**

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору України, як один з напрямів гуманізації всієї системи освіти, відповідає пріоритетам державної політики. На зміну «державоцентриській» освітній системі, де головна мета визначалася як формування особистості за певними еталонами й підпорядкування власних інтересів державним із жорсткою регламентацією навчального процесу, має йти «дитиноцентриська» система освіти, в якій домінує орієнтація на інтереси дитини, на задоволення її потреб [4].

Важлива умова формування цієї системи – забезпечення можливості вибору освітньої установи та навчальної програми відповідно до індивідуальних особливостей дитини; здійснення стимулювання досягнень дітей у різних сферах діяльності; забезпечення соціально-педагогічного захисту дітей тощо [3].

Реорганізація й оновлення національної системи педагогічної освіти на основі принципів демократизації, гуманізації та модернізації, визнання права кожної дитини на одержання освіти, адекватної її пізнавальним можливостям і вимогам часу є дороговказом до пошуку оптимальних шляхів її реформування, соціалізації дітей з порушеннями психофізичного розвитку, їх інтегрування у суспільство.

Повний статистичний державний облік дітей, що мають порушення психофізичного розвитку, нині в Україні відсутній, оскільки на заваді стоять міжвідомчі бар'єри, різні підходи до проведення обліку таких дітей, відсутність єдиної категоріальної класифікації тощо. Тому, визначити кількість дітей з порушеннями психофізичного розвитку, не охоплених спеціальним навчанням, досить складно.

На обліку у статусі дітей з обмеженими можливостями здоров'я, за останніми даними Департаменту медичної статистики МОЗ України, перебуває 135 773 дитини, що становить 1,5 % від загальної кількості дітей в Україні. Ці показники значно менші від середньосвітових. Вочевидь, пояснюється це тим, що відомча медична статистика базується на відомостях дитячої інвалідності та наявності хронічних захворювань у дітей. Водночас, дані психолого-медико-педагогічних консультацій, що ґрунтуються, окрім медичного, на показниках психолого-педагогічного обстеження, засвідчують: дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку в Україні 1 076 345, що становить 12, 2% від загальної кількості дітей в Україні.

Таким чином, за наявності досить розгалуженої та розвиненої системи спеціальної освіти в Україні, значна частина дітей з особливими освітніми потребами не одержує спеціальної допомоги і не має змоги задовольнити свої особливі потреби. Вочевидь, не останню роль у цьому відіграло й те, що в недавньому радянському минулому соціально-політичне спрямування педагогіки тривалий час не сприяло адекватній допомозі учням, які мають труднощі в навчанні, у тому числі й дітям із порушеннями психофізичного

розвитку, в умовах масових навчальних закладів. Масова й спеціальна школа поділили сфери своєї компетенції. У цій ситуації діти з незначними порушеннями, вчасно не виявлені й не маючи реальної можливості одержати спеціальну педагогічну допомогу, змушені були навчатися в умовах масової школи, без адекватного психолого-педагогічного супроводу. Певною мірою це характеризує й сьогодення сучасної школи.

Водночас виявлення значної кількості дітей з особливостями психофізичного розвитку пояснюється насамперед удосконаленням системи діагностування, оскільки освітня демократизація та реформування торкнулися й системи психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК), окреслені за радянських часів селекційні функції яких змінено на консультативні.

До того ж ухвалені за роки незалежності Закони України «Про освіту», стаття 3, де визначено, що «громадяни України мають право на безкоштовну освіту в державних навчальних закладах незалежно від будь-яких ознак, в тому числі, і від стану здоров'я», «Про загальну середню освіту», стаття 29, де зазначається, що «Батьки або особи, які їх замінюють, мають право: вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей...», «Про охорону дитинства», де вказується, що «Дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється...» та інші нормативно-правові документи засвідчили право батьків на вибір навчального закладу для своєї дитини. Значна частина батьків цим правом скористалася, вочевидь, не бажаючи, аби їхні діти перебували в цілодобових інтернатах, які почасти віддалені від місць проживання, а іноді, в окремих областях, і за їх відсутності. Економічна криза 90-х років теж не сприяла вирішенню питань розміщення дітей з особливостями розвитку в спеціальних закладах, оскільки на місцях певна частина їх перепрофілювалася та скорочувалася, останні ж фінансувалися недостатньо. Як наслідок, значно зросла кількість дітей з особливостями розвитку, що перебувають в масових загальноосвітніх закладах, в умовах так званого стихійного інтегрування.

Інклюзивна освіта на теренах України потребує свого вирішення на основі виваженого підходу, як з боку державних органів влади, так і з боку громадськості, оскільки інклюзивні процеси у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають свою специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень диференційованого навчання [1].

Інтегрування дітей із порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України, як один з напрямів гуманізації всієї системи освіти, відповідає пріоритетам державної політики, що окреслені в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.», Державній цільовій програмі «Національний план дій з реалізації Конвенції Про права інвалідів до 2020 р.» та інших державних документах.

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітніх закладів – це світовий процес, до якого долучені всі високорозвинені країни. В основі концепції інклюзії лежить дотримання принципу прав дитини на використання всіх можливостей, які пропонує суспільство.

Інклюзивна освіта, що являє собою закономірний і логічний варіант трансформації інститутів загальної та спеціальної освіти, виступає одним із основних інститутів соціальної інтеграції. Реалізація технологій освітнього інтегрування дасть можливість узгодити протиріччя між рівними правами осіб з порушеннями психофізичного розвитку у виборі життєвого шляху, форми освіти, освітніх послуг і фактичною нерівністю можливостей різних соціальних груп населення [2].

Реалізація ідеї інклюзії як однієї з провідних тенденцій етапу розвитку національної системи освіти жодною мірою не означає згорання існуючої диференційованої системи освіти. Ефективне інтегрування можливе лише в умовах постійного удосконалення систем загальної та спеціальної освіти, ліквідації наявних кордонів між ними. Принципово важливою тут є продумана державна політика, яка має базуватися на оптимізації процесу інтегрування учнів з особливими потребами в загальноосвітній простір та враховувати науково-методичні підходи впровадження інклюзивної освіти:

- інклюзивна освіта потребує розроблення відповідної нормативно-правової бази, що закріплює правові засади здобуття освіти в різних формах особами з порушеннями психофізичного розвитку;

- інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку має відбуватися за участі різнопрофільних фахівців (корекційний педагог, асистент учителя, психолог, медичний працівник, соціальний працівник, помічник учителя та ін.) за умови вчасно проведеної корекційно-розвивальної роботи;

- ефективність інклюзивного навчання освіти суттєво підвищиться за умови своєчасної і кваліфікованої діагностики розвитку дитини, а також при наданні консультативно-інформаційної підтримки педагогам і адміністрації загальноосвітнього закладу, в якому вона навчається, та її батькам;

- в умовах інклюзивної освіти вкрай значущим є застосування мультидисциплінарного підходу при організації психолого-педагогічного супроводу учнів, залучення місцевої громади до вирішення питань інтегрування такої дитини у соціокультурний простір;

- необхідними є розробка й подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення (індивідуальних навчальних планів, спеціальних програм, підручників і дидактичних засобів), враховуючи вимоги особистісно-діяльнісного підходу в освіті дітей з порушеннями психофізичного розвитку;

- ефективне інклюзивне навчання можливе лише за умови спеціальної підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів. Метою такої підготовки є оволодіння педагогами загальноосвітніх шкіл (дошкільних

закладів) основними методами диференційованого навчання, сучасними методиками оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей тощо;

– широке запровадження інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку передбачає залучення батьків до навчально-виховного процесу на партнерських засадах, співпрацю з громадою та підтримку ініціатив громадських, благодійних батьківських організацій («Ангел дитинства», «Фонд об'єднаних сердець», «Довіра») [2].

Безумовно, впровадження інклюзивної освіти має відбуватися поступово з професійним відпрацюванням усіх її складових компонентів.

Література:

1. Бацман О. С. Інтегрована освіта в Україні: погляд зсередини / О. С. Бацман // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2012. – № 6. – С. 87–94.
2. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2–5.
3. Закон України № 1060-XII. «Про освіту» / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – 451 с.
4. Колупаєва А. А. Впровадження інклюзивного навчання при проведенні реформування в Україні / А. А. Колупаєва // Актуальні проблеми навчання і виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі. – 2014. – № 2. – С. 7–18.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Бондаренко Зоя Петрівна.

**Анастасія Караван, Лілія Федорчук, Віра Чернецька
(Шепетівка, Україна)**

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ – ЦЕ ОСОБЛИВА ФОРМА СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ-УЧНЯ В РЕАЛІЯХ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

Вчитель і учень — одне з найгрунтовніших відношень у навчальному процесі. В ньому встановлюються механізми передання та виховання творчих здібностей, досвіду пізнавального та перетворюючого діяння тощо. Учитель — це жива й розкрита скарбниця думки, винахідництва, професіоналізму. Його оригінальний розум, досвід, високий фах — перша умова контактів з учнем. Головне завдання вчителя — навчити учня самостійно бачити проблеми, предмет свого діяння, самостійно розв'язувати ці проблеми та перетворювати (матеріально чи ідеально) обраний предмет. Поставити учня віч-на-віч із природою фактів — ось що головне у взаємодії "вчитель-учень". Так починаються самостійні кроки учня до власної творчої оригінальності, вчинкової творчості, осягнення власної особистості. Головна мета учня — засвоїти образ пізнавальних та перетворюючих актів діяння вчителя і піти далі — стати оригінальним, продуктивним, успішним.

Вирішити проблему допомогла нам система "Розвивальне навчання", яку розробили науковці Д.Е. Ельконін, В.В. Давидов. Ця система вже добре відома педагогам України та визнана ними. Адже розвивальна система дає змогу так побудувати роботу в класі, що вона спрямовується на учня, з повагою до його особистості, задовольняючи його інтереси, запити. У класі РН панує працьовитість. На практиці впроваджується педагогіка співробітництва учителя з учнем, виховуючи такі моральні якості, як відвертість, чесність, співчуття, повагу до іншої точки зору. Цій системі властивий специфічний науковий зміст й особлива педагогічна технологія її реалізації. Вчитель РН є насамперед організатором самостійної колективно-розподіленої діяльності учнів. Тому робота за системою РН вимагає від педагога спеціальних знань, умінь, навичок, що не можуть бути отримані лише шляхом ознайомлення з відповідною літературою. Так, у традиційному навчанні переважає пояснювально-ілюстративний характер діяльності вчителя, спрямованої на те, щоб доступно пояснити, показати виконання дії, домогтися того, щоб учням стало зрозуміло на уроці. Таке навчання не вчить дитину бути допитливою, висловлювати свої думки, сперечатися, запитувати.

У класі РН, при значно складнішому змісті навчального матеріалу вчитися дитині набагато легше, ніж у традиційній школі. Це пояснюється тим, що організація навчального процесу здійснюється в колективних формах самостійної пошукової діяльності учнів, а це в свою чергу забезпечує виникнення інтересу до змісту знань. Довготривалі наукові дослідження показали, що таке навчання доступне будь-якій нормальній дитині. Головним мотивом розвивального навчання є інтерес до пізнання, формування основи наукового мислення, виникнення інтелектуальних й особистісних здібностей, яких раніше у дитини не було [4].

Одним з головних завдань є створення в класі творчої атмосфери. Цьому сприяє особистий приклад педагога, глибоке знання ним психологічної суті творчого процесу, повага до думки своїх вихованців, віра в інтелектуальні сили дитини, заохочування до висловлювання своїх думок. Важливе значення мають відкриті запитання. Які передбачають кілька варіантів відповідей. Запитання "Як ти робиш? Чому так думаєш? А як би ти зробив?" розвивають мислення учнів. У системі РН ілюстративно-пояснювальні методи

(показ, пояснення, контроль) неприйнятні. Учні нічого не будуть шукати, якщо спосіб продемонстрований і пояснений. Перевірка способу відбувається по іншому, не на типових завданнях. Діти самі вирішують, чи діє знайдений спосіб у іншій ситуації. Тому ми створюємо таку ситуацію, коли не діють уже відомі їм способи. Тоді учні ставлять перед собою учбову задачу, яка вимагає аналізу і пошуку. Далі зусилля спрямовуємо на організацію пошукової діяльності вихованців. Вчитель включається в неї, стає учасником спільного пошуку, а не керівником, висловлюю свої думки, припущення, але ні в якому разі не нав'язує правильний шлях вирішення. Діти відчувають свою важливість, а не залежність від учителя. Ланцюжок «Я знаю – спосіб не діє – шукаю новий спосіб», це і є розвиток особистості учня. Слід зазначити, що важливою складовою РН є групова робота учнів. Ці форми роботи відрізняються від аналогічних у традиційному навчанні, бо використовуються для науково-дослідної діяльності, а не для спільного виконання певного завдання, яке дає вчитель. З перших днів впровадження групових форм роботи спрямовані на те, щоб ситуативна допитливість переросла в стійкі пізнавальні інтереси, щоб діти ставили проблему наступного уроку і було бажання дізнатися якомога більше інформації. Головним результатом групової роботи у РН є вміння учнями планувати, організувати свою роботу у колективі, обговорювати різні версії, тактовно спілкуватися з товаришами і доводити свою думку, обґрунтовувати її, робити висновки.

У класі розвивального навчання учитель не може сформувати навчальну діяльність учня, не навчивши його вести навчальний діалог. Щоб діяти як суб'єкт пошукової діяльності, учень має потребу в опоненті, який має іншу точку зору. Таким опонентом може бути педагог або інший учень. Учитель у цьому випадку - учасник пошуку, а не керівник в очах дітей [7, с.100-102]. Прагнення до діалогу дає змогу учням взаємодіяти між собою і з учителем, бути в навчанні співавторами. Частка такого співавторства має поступово не лише збільшуватися, а й якісно змінюватися в міру оволодіння учнями необхідними вміннями, що вимагає поступової зміни завдань, засобів і форм організації навчального діалогу молодших школярів. За такого підходу протягом навчання у початковій школі учні мають можливість привласнити діалог як спосіб учіння. Специфіку реалізації технології організації навчального діалогу молодших школярів від 1-го до 4-го класу представлено у таблиці [7, с.100].

Крім того, спостерігається позитивний вплив розробленої технології організації навчального діалогу молодших школярів на формування в них окремих компонентів навчальної діяльності, зокрема дій аналізу, планування та рефлексії: більшість учнів уявляють результат своїх дій, планують шляхи досягнення мети; виконують перетворення умов завдання, виділяючи суттєву залежність даних, знаходять узагальнюючий спосіб розв'язання задачі; у них сформована змістова рефлексія, що передбачає орієнтацію на спільність способів розв'язання задач [3].

Реалізація технології організації навчального діалогу в різних класах початкової школи

Етапи	Зміст роботи	Класи		
		1-й	2-й	3-4-й
проектувальний	Змістово-методична підготовка вчителя	Визначення доцільності навчального діалогу на уроці, його мети, змісту й місця в межах уроку; констрування навчальної ситуації, що дає змогу учням у спільній діяльності «відкрити» (конкретизувати, оцінити) певний спосіб дії; визначення орієнтовних форм організації навчального діалогу; моделювання можливих варіантів перебігу обговорення		
Мотиваційно-орієнтувальний	Мотивація до участі в діалозі, орієнтування у змісті спілкування	Створення ситуацій, у яких виникає потреба в навчальній взаємодії з учителем і однокласниками, бажання об'єднати зусилля для виконання завдання	Формування позитивного ставлення до навчальної взаємодії, діалогу	
			Залучення учнів до активної участі у відновленні колективного руху в предметному змісті	Навчання утримувати логіку колективного руху від задачі до задачі. Формування навчальних очікувань
Дискусійно-пошукова	Формування в учнів комплексу вмінь вести навчальний діалог для його використання як способу учіння	Виділення окремих умінь, усвідомлення необхідності їх опанування (аналіз того, як спілкуємося). Підведення учнів до практичного розуміння сутності навчальної взаємодії з учителем і однокласниками, формування комплексу вмінь		Застосування комплексу вмінь як способу учіння. Виявлення меж застосування діалогу

Рефлексивно-підсумковий	Рефлексія навчального діалогу учнями	Рефлексивний підсумок уроку	Проведення учнями рефлексії	Написання і обговорення рефлексивних творів
Контрольно-корекційний	Аналіз вчителем способів і результатів організації навчального діалогу	Відповідь на запитання про те, чи вдалося реалізувати задум; аналіз конкретних результатів організації навчального діалогу, виявлення досягнень, вдалих моментів, недоліків, прорахунків; внесення необхідних уточнень, змін у моделі, проекти організації діалогу на наступних уроках. Проведення корекційної роботи		

Участь учнів у плануванні і проведенні уроку, підготовці діагностичних, перевірних робіт, у підборі завдань до нових тем, перевірки знайдених способів дій - це найвища оцінка роботи вчителя в класі РН. Саме це є кінцевою метою навчання у початковій школі. Учень став суб'єктом навчання. Оволодівши теорією він сам організовує свою навчальну діяльність. Із п'яти ступенів навченості: розрізнення, запам'ятовування, розуміння, елементарні вміння і навички та перенесення, останній - найвищий. Учень, який володіє ступенем навченості - перенесенням, може застосовувати свої знання і вміння в нестандартних ситуаціях, виробляти нові вміння та навички на базі уже сформованих.

На уроці узагальнення знань про рівняння діти зробили висновки, які оформили таблицею:

РІВНЯННЯ

(я можу, знаю, вмію)

	У рівнянні ліва частина дорівнює правій.
	Рівняння містить невідому величину x .
	Нам допоможе розв'язати рівняння схема.
$x =$	Спосіб розв'язування рівнянь.
Ціле, частина	Важливо визначити, невідоме - ціле чи частина.
Спростити	Ми уміємо спростити рівняння.
Ускладнити	Ми уміємо ускладнити рівняння.
	Рівняння застосовуємо для розв'язування задач.

Здатність до педагогічного спілкування - основа діяльності педагога, його професійної придатності. Це - професійно-особовий компонент роботи вчителя. Він є складною системою соціально-психологічної взаємодії з учнями. Активне соціально-психологічне навчання вчителя відповідає задачі оптимізації його особових якостей, внаслідок чого він зможе стати ближче до учнів, краще знати їх інтереси, потреби, відповідним чином впливати на їх розвиток [5].

Однією з найважливіших якостей педагога є його вміння організувати взаємодію з дітьми, спілкуватися з ними і керувати їхньою діяльністю. Цьому повинно сприяти педагогічне спілкування, яке допомагає вчителю забезпечити умови для реалізації дидактичних і виховних задач, що стоять перед школою. В педагогічній взаємодії на особливу увагу заслуговує сам процес спілкування і його можливості виховного впливу на учнів.

Отже, навчальний діалог – особлива за змістом форма спільної діяльності учнів і вчителя, взаємодія смислових позицій суб'єктів навчання щодо визначення, прийняття і розв'язання навчальної задачі, результатом якої є знаходження нового знання як власної точки зору. Організація навчального діалогу - це усвідомлюваний, цілеспрямований і керований учителем процес поступового налагодження співпраці учнів і вчителя, учнів між собою щодо визначення й досягнення навчальної мети. Діалогічна взаємодія в навчально-виховному процесі початкової школи є необхідною умовою організації ефективного навчального процесу, та запорукою успішного вирішення більшості спірних питань, які виникають на рівні „учитель-дитина”. У наукових працях визначилася думка про те, що передумовою ефективності педагогічної взаємодії є емпатія розуміння емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини, в її суб'єктивний світ.

Література:

1. Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири/ Г. О. Балл // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: зб. наук. пр. – К.: Віпол, 2000. – с. 134-157.
2. Вікторенко І.Л. Формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі організації їхнього спілкування з батьками: дис. канд. пед. Наук: 13.00.09 / Вікторенко Ірина леонідівна. – Словянськ, 2002. – 180 с.

3. Гончаренко С. Педагогічні дослідження і методологічні поради молодим науковцям/ С. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 45 с.
4. Лозова В. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів/ В. Лозова. – Х.: РЦНІТ; Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 2000. – 175 с.
5. Пехота О. Особистісно орієнтована освіта і технології / О. Пехота// Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К.: Віпол, 2000. – С. 274 – 298.
6. Пинский А. Вальдорфская педагогика: антология/ А. Пинский, В. Загвоздкин, С. Ловягин; под. ред. А. Пинского. – М.: росвещение, 2003. – 494 с.
7. Розвивальні технології навчання молодших школярів: навч. Посібник / [О. М. Кондратюк, С. Е. Лкпаренко, І. М. Толмачова, З. І. Шилкунова]; за заг. ред. В. І. Лозової, О. М. Іонової. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 224 с.
8. Шварцц Ю. Справочник по выживанию для вальдорфского учителя/Ю. Шварцц; пер. с нем. – К.: НАИРИ, 2006. – 96 с.

Юлія Кирилюк
(Старобільськ, Україна)

ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Реформування системи фізичного виховання в Україні здійснюється перш за все шляхом удосконалення правових основ системи фізичного виховання, що відображені в довідково-нормативних документах: Законах України, Указах Президента України, Постановах Кабінету Міністрів України та ін. Зокрема, організація фізичного виховання здійснюється відповідно до таких актуальних джерел: Закону України „Про фізичну культуру і спорт” (1993 р.); Указів Президента України „Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020” (2015 р.); концепцій Державної цільової соціальної програми „Молодь України” на 2016-2020 роки (2015 р.), Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року (2015 р.) та ін. [2; 4 – 6; 8].

Розвиток фізичного виховання в Україні неможливий без знання й переосмислення історичного досвіду минулого, в якому можна знайти відповіді на питання, що гостро постають перед сучасною системою фізичного виховання. Уточнення окремих принципових положень організації роботи з фізичного виховання молоді на кожному етапі розвитку суспільства та їх об'єктивна оцінка сприяють відновленню істинної, складної і багатогранної картини історико-педагогічного процесу, аналізу малодосліджених чи зовсім недосліджених проблем фізичного виховання, що відкривають невідомі факти з минулого вітчизняної науки і культури. Чим ґрунтовнішими і об'єктивнішими будуть наукові дослідження цих проблем, тим ефективніше будуть використані позитивні надбання національного і регіонального досвіду в вдосконаленні зазначеної галузі, а зокрема в її реформуванні [3; 6].

Актуальність обраної теми дослідження полягає у використанні досвіду минулого в умовах розбудови сучасної системи теорії фізичного виховання молоді в Україні. Проведений аналіз літератури, методичних праць, дисертаційних робіт та статей з досліджуваної проблеми дозволив виявити праці Л. Матвєєва, В. Платонова та ін., в яких обґрунтовується роль і значення фізичного виховання особистості для її розумового, трудового і духовного розвитку; наукові напрацювання В. Агєєва, П. Воронцова, Б. Шияна, де розкрито теоретичні, методологічні, психологічні засади фізичного виховання; наукові роботи історико-педагогічного спрямування В. Кулика, І. Чудінова та ін.

Незважаючи на існуючі наукові розвідки, здійснені в галузі розв'язання проблеми, питання теорії фізичного виховання в Україні в другій половині двадцятого століття недостатньо розроблені й потребують більш докладного вивчення та систематизації для вдосконалення системи реформування фізичного виховання в Україні.

Аналіз літератури в контексті питання дослідження: методичних праць, дисертаційних робіт, статей та інших наукових розвідок з досліджуваної проблеми дозволив виявити певні їх особливості. До першої групи належать праці, які розкривають соціально-економічні та педагогічні передумови розвитку теорії фізичного виховання в Україні в другій половині ХХ століття. Зокрема, в навчальному посібнику О. Худолій „Загальні основи теорії і методики фізичного виховання” джерелами виникнення і розвитку теорії і методики фізичного виховання визначено такі:

1) практика громадського життя (потреба суспільства в добре фізично підготовлених людях народжувала прагнення пізнати закономірності фізичного виховання і на їхній основі побудувати систему управління фізичним удосконалюванням людини);

2) практика фізичного виховання (саме в ній перевіряються усі теоретичні положення, можуть народжуватися оригінальні ідеї, що спонукають теорію і методику фізичного виховання до розробки нових гіпотез);

3) прогресивні ідеї про зміст і шляхи виховання гармонічно розвиненої особистості, що висловлювалися філософами, педагогами, лікарями різних країн і різних епох;

4) результати досліджень як у галузі теорії і методики фізичного виховання, так і в суміжних галузях знань (в історичному розвитку теорія фізичного виховання пройшла декілька етапів)[9].

До наступної групи відносяться праці, де розкрито особливості й тенденції розвитку теорії фізичного виховання в Україні в другій половині ХХ століття. Реалії і перспективи фізичної культури і спорту в умовах розбудови національної освіти досліджено науковцем С. Операйло [7].

Ще одну групу складають напрацювання про розвиток наукових уявлень щодо засобів, форм та методів фізичного виховання. Так дослідниками Е. Вільчковський та О. Курок в навчальному посібнику „Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку” розглянуто основи системи фізичного виховання, завдання та зміст фізичного виховання, зокрема, дітей раннього та дошкільного віку; висвітлена методика проведення основних форм навчально-виховного процесу з фізичного виховання в дошкільному закладі. Дослідниками розкрито питання планування та обліку роботи, керівництва фізичним вихованням у дошкільників, особливості викладання курсу „Методика фізичного виховання в дошкільних закладах” у педагогічних училищах та ін. [1].

Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що питання теорії фізичного виховання в Україні потребує більш докладного вивчення, систематизації та реформування.

Література:

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок: навч. посіб. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2008. – 428 с.
2. Закон України „Про фізичну культуру і спорт” [Електронний ресурс]: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 14, ст. 80. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.04.18.
3. Іващенко В. П. Теорія і методика фізичного виховання / В. П. Іващенко, О. П. Безкопильний: Підручник Ч. 1. – Черкаси, 2005. – 420 с.
4. Концепція „Про затвердження Державної цільової соціальної програми „Молодь України” на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 148. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 05.04.18.
5. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1320-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 05.03.18.
6. Матеріали V Міжнародної електронної науково-практичної конференції „Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання”. – Одеса, 2014 – 434 с.
7. Операйло С. Фізична культура і спорт – реалії і перспективи в умовах розбудови національної освіти / С. Операйло // Фіз. вих. в школі. – 2004. – № 4. – С. 8 – 11.
8. Указ Президента України „Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020” [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.05.18.
9. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: навч. посіб. О. М. Худолій. – Харків: „ОВС”, 2008. – 406 с.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор Ваховський Леонід Цезаревич.

**Анастасія Криворотько
(Дніпро, Україна)**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАТЬКІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ НАВИЧОК ПІДТРИМКИ СЕКСУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У ПІДЛІТКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Сім'ї належить провідна роль у формуванні культурних навичок підтримки сексуального здоров'я у підлітків із порушенням інтелектуального розвитку, а саме формування ціннісних орієнтацій та норм поведінки, попередження шкідливих звичок та збереження здоров'я дітей. Проте не у кожній родині цілеспрямовано приділяють увагу статевому вихованню й обговорюють з дітьми із порушенням інтелектуального розвитку теми статевого розвитку та інтимних взаємин. За результатами опитування учнів професійно-технічних навчальних закладів, 43 % опитаних ніколи не обговорювали із батьками питань статевої зрілості, та 41 % опитаних – інтимних стосунків між чоловіком і жінкою [3]. Попри це, спілкування батьків зі своїми дітьми із порушенням інтелектуального розвитку є важливим, тому що дитина отримує модель, яку згодом підліток відтворює у свої поведінці. Щоб модель була ефективною, виховання повинно включати в себе наступні напрями роботи:

– психологічний напрям: ознайомлення із психологічними основами міжстатевих стосунків, шлюбу та сім'ї; формування спрямованості на іншу людину, розуміння її внутрішнього стану; розуміння психологічної відмінності чоловіка та жінки; розвиток навичок активного слухання та ефективного спілкування; володіння

конфліктною ситуацією, своїми негативними емоціями, способами зняття стресів, прагнення до пізнання та вдосконалення власної особистості шляхом самовиховання;

– загальносоціальний напрям: формування усвідомлених уявлень про соціальний статус сім'ї; взаємозв'язок сім'ї з суспільством; роль сім'ї у соціалізації підлітків;

– національний напрям: ознайомлення підлітків з українськими тенденціями у сфері сімейно-шлюбних стосунків, національними традиціями, пов'язаними з дошлюбним періодом, українськими весільними традиціями та обрядами, народним досвідом з догляду та виховання підлітків;

– фізіолого-гігієнічний напрям: формування в учнів уявлень про статеві відмінності чоловічої та жіночої статі; про культуру статевого відносин у дошлюбний та шлюбний періоди; виховання статевої моралі та статевої поведінки; формування здорового способу життя;

– юридично-правовий напрям: ознайомлення із загальними положеннями Сімейного кодексу України; правові основи порядку укладання шлюбу; ознайомлення з правами та обов'язками подружжя, батьків та дітей; розгляд правової, соціальної, моральної, педагогічної суті розлучення та виплат аліментів; формування уявлень про шлюбний договір;

– господарсько-економічний напрям: формування уявлень доцільний розподіл господарських обов'язків між членами сім'ї; раціональне введення сімейного бюджету;

– педагогічний напрям: підвищення педагогічної культури майбутніх батьків, формування уявлень про форми та методи сімейного виховання;

– морально-етичний напрям: формування узагальнених уявлень про сімейні взаємовідносини; ціннісне ставлення до сімейних історій, традицій, свят, дозвілля, що згуртовують членів родини; ознайомлення з морально-етичними нормами та правилами поведінки представників чоловічої та жіночої статі; виховання рис мужності та жіночності, формування андрогідних гендерних ролей; висвітлення дружби, закоханості, кохання, культури спілкування; формування культури взаємин статей; формування уявлень про якості майбутнього сім'янина: доброзичливість, вірність, відповідальність, взаємодопомога, поступливість, любов до дітей, турботливість, працьовитість та ін.;

– естетичний напрям забезпечує формування у підлітків із порушенням інтелектуального розвитку елементів культури естетики побуту та культури взаємин статей [1].

Реалізувати всі ці напрями можуть не лише за допомогою розмов, а й за допомогою власної поведінки, яка служить прикладом для підлітка із порушенням інтелектуального розвитку, залучення дітей із порушенням інтелектуального розвитку до праці (наприклад, допомога ближнім). Але розмова дає основу, і щоб ця основа була більш ефективною, батьки повинні дотримуватись таких порад:

– враховувати вік та особистість дитини із порушенням інтелектуального розвитку, говорити просто. Підлітки одного й того ж віку можуть перебувати на різних стадіях фізіологічної та психосексуальної зрілості, але потреба в експериментах і самопізнанні є в усіх підлітків, тому донести інформацію необхідно, навіть до найрозважливіших і слухняних. У розмові з підлітком із порушенням інтелектуального розвитку необхідно використовувати анатомічні терміни, принагідно пояснюючи їх точний зміст. Відповівши на запитання дитини із порушенням інтелектуального розвитку, переконатися, що вона зрозуміла ваші слова і дізналася те, що хотіла. Іноді достатньо відповісти в загальних рисах, не вдаючись у деталі. Головне, щоб дитина із порушенням інтелектуального розвитку зрозуміла, що може звернутися до вас зі своїми питаннями і хвилюваннями. Якщо не можете відповісти, не бійтеся зізнатися в цьому, пообіцяйте знайти відповідь, і буде краще, якщо батьки зроблять це разом з дитиною. Добре, якщо після вашої розмови у дитини з'являться нові запитання;

– вибирати для розмови зручний час, місце і можливість. Спілкування має відбуватися в атмосфері довіри і відкритості. Використовуйте різні життєві випадки як «виховні моменти» – прокоментуйте ситуацію, свідками якої ви стали, обговоріть те, що трапилось в школі, сюжет фільму або книгу. Так батьки зможуть легко привернути увагу дітей із порушенням інтелектуального розвитку до важливих тем і зробити свою розмову невимушеною, при цьому і батьки, і дитина під час розмови почуватимуться комфортніше;

– не робити припущень про те, якою досвідченою, недосвідченою або наївною є дитина із порушенням інтелектуального розвитку. Уважно слухайте, про що вона говорить і про що питає. Відповідайте на її питання, а не на свої власні побоювання і страхи;

– виявляти повагу. Завжди уважно вислухати дитину і ніколи не глузувати над її запитаннями. Те, що батькам, з власним досвідом, може здатися незначним і не вартим уваги, постає дуже важливим для дитини із порушенням інтелектуального розвитку. Не обговорюйте в її присутності те, що її бентежить чи цікавить, з іншими дорослими;

– заохочувати самостійність. Обговорити ситуацію і запропонувати підліткові із порушенням інтелектуального розвитку самому вирішувати, зважаючи на отриману інформацію. Наголошувати, що турбота про своє здоров'я і самостійність характерні саме для дорослої людини, що дорослішання нерозривно пов'язане з особистою відповідальністю за наслідки своїх учинків й уміння відстоювати свої переконання, не піддаватися тиску з боку інших. Намагатися виробити у дитини із порушенням інтелектуального розвитку навички самостійного ухвалення рішень і вміння сказати «ні»;

– статеве виховання охоплює різні теми, а саме питання цінностей, відносин, турботи, емоційної близькості, любові, відповідальності, сім'ї, материнства і батьківства, а не обмежується інформацією про

фізіологічні аспекти статевого стосунку і ризику, які їх супроводжують. Від того, як молоді люди ставитимуться до свого тіла, буде залежати не тільки їхнє здоров'я, але й здоров'я і їхніх майбутніх дітей;

– пропонувати інші джерела інформації, якщо батьки бояться щось наплутати або не можуть подолати збентеження в розмові з дитиною із порушенням інтелектуального розвитку про стосунки статей, надати їй можливість самій прочитати про це чи прочитайте разом з нею, але не зловживайте цим, тому що обговорення з дитиною із порушенням інтелектуального розвитку є дуже важливим, краще після цього обговорити все з дитиною, чи вірно вона зрозуміла [2, с. 50-53].

Таким чином, якщо батьки будуть спілкуватися з підлітками із порушенням інтелектуального розвитку, то найближчим часом помітять позитивні зміни у поведінці дитини: дитина стане більш упевненішою через те, що краще буде розуміти себе та оточуючих, не буде наражати себе на ризики, тому що буде знати наслідки і виросте гармонійною особистістю.

Література:

1. Іванісенко А. С. Дослідження характеру знань про сімейно-шлюбні відносини та уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків // [Електронний ресурс]. URL: https://revolution.allbest.ru/psychology/00835289_0.html (26.06.2018).
2. Скорбун І., Епоян Т. Батькам підлітків: відверта розмова про статеве виховання та репродуктивне здоров'я / І. Скорбун, Т. Епоян. – К.: ТОВ «Медіа-Макс», 2014. – 57 с.
3. Скорбун І., Слободян Т. Що таке статеве виховання і чому це важливо. Партнерство сім'ї, школи та громади / І. Скорбун, Т. Епоян. – К.: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», видання друге, 2015. – 16 с.

Маргарита Носкова
(Львів, Україна)

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ УКРАЇНИ

Стан інформатизації освіти України безпосередньо пов'язаний із станом інформатизації суспільства та ставлення громадян країни до цифрових перетворень держави загалом. Інформатизація суспільства і всіх його галузей – глобальний процес, який триває не залежно від рівня його підтримки державними структурами та законодавчою базою. Державна політика у цій сфері, її продуманість та послідовність дій, може вплинути на швидкість та глибину проникнення інформатизаційних процесів у країні і є лише маркером ефективності діяльності урядових структур у даній сфері. У той же час рівень інформатизації суспільства суттєво впливає та визначає показники успішності держави у світі та її перспективи розвитку у майбутньому.

Явними показниками рівня інформатизації суспільства можна вважати кількість інтернет-користувачів у країні, якісні та кількісні показники використання Інтернету та цифрових пристроїв громадянами країни у професійній сфері та побуті.

Не зважаючи на суспільні, політичні та економічні складності, які присутні в нашій країні впродовж останніх років, зберігається стійка тенденція до зростання кількості інтернет-користувачів: «Попри усі негаразди у країні, користування Інтернетом неукліпно зростає – усього за період з лютого 2014 до лютого 2016 років кількість користувачів Інтернет зросла на 7%, а темп приросту становив 13%» [3]. InternetWorldStats стверджує, що станом на червень 2016 року кількість користувачів сягнула 19 млн. 678 тис. 089 осіб і склала 44,5 % від загальної кількості населення країни [4]. За даними Factum Group Ukraine станом на грудень 2017 року кількість користувачів Інтернет України (за виключенням окупованих територій Донецької та Луганської областей та півострова Крим) віком 15+ в країні склала 64%. При цьому регулярно користуються Інтернетом 96% студентів та учнів, 95% спеціалістів, 90% службовців. За типом підключення 49% користувачів використовують домашній ноутбук, 42% – мобільний телефон або смартфон, 40% – стаціонарний домашній комп'ютер і 16% – планшет [2].

Процес інформатизації освіти в Україні має затяжний характер і відбувається із суттєвими складнощами, пов'язаними з проблемами фінансування, недостатнім або невчасно розробленим нормативно-правовим забезпеченням, неузгодженістю дій служб та структур, відповідальних за цей процес тощо. Впродовж всього періоду незалежності України досить гострим є питання забезпечення комп'ютерною технікою та інтернет-зв'язком у ЗЗСО України. У статистичних даних МОН України у 2013 році, знаходимо, що стан забезпеченості ЗЗСО НКК складає 82%. На один комп'ютер припадає 21 учень ЗЗСО та у середньому 82% ЗЗСО підключено до мережі Інтернет [1, С. 35-37]. У період з 2012 р. до 2016 року у ЗЗСО України комп'ютерна техніка централізовано не постачалась, технічний парк не оновлювався, суттєвих коштів на ремонт та оновлення техніки не виділялось, що значно вплинуло на технічні характеристики та робочий стан існуючих у ЗЗСО НКК, які вже не в змозі забезпечити якісне навчання за освітніми програмами, особливо з урахуванням вивчення інформатики з 2-го класу. Оновлення комп'ютерного парку ЗЗСО було можливим лише за кошти обласних бюджетів, які, як правило, забезпечують освітні потреби за залишковим принципом, або за кошти фізичних осіб чи дарувальників. За таких умов суттєве оновлення комп'ютерного парку неможливе. Лише у грудні 2016 року розпочалась

масова поставка НКК у ЗЗСО України відповідно до наказу МОН України № 916 від 02.08.2016 року. Масове забезпечення комп'ютерами шкіл України стало можливим завдяки Китайській Демократичній Республіці, яка передала Україні 23,5 тис. комп'ютерів, а компанія Microsoft надала програмне забезпечення із 90% знижкою в оплаті. Загалом комп'ютерами забезпечено понад 2,4 тис. шкіл України. Це частково вирішило питання забезпечення або оновлення комп'ютерного парку переважно у опорних ЗЗСО і жодним чином не вирішило питання в принципі.

Аналогічна ситуація склалася із підключенням шкіл до Інтернету. Не зважаючи внесення у обласні програми розвитку пункт «підключення ЗЗСО до Інтернету», через хронічне недофінансування, питання доступу до Інтернету давно стало проблемою виключно закладу освіти, готовності адміністрації спільно із батьківською громадою оплатити відповідне технічне устаткування та технічні роботи пов'язані із підключенням, а потім сплачувати абонентну плату провайдеру. На жаль, в переважній більшості у ЗЗСО це питання не вирішується і вчитель змушений використовувати мобільний Інтернет. Завантаженість НКК щороку зростає і, на даний момент, у школах України використовуються лише для забезпечення навчального процесу з предмету «Інформатика». НКК у ЗЗСО втрачають функцію мультипредметних центрів.

З розвитком інформаційних технологій цифрова нерівність лише поглиблюється, хоча світові організації прикладають значних зусиль для вирішення або послаблення даної проблеми. Великі ІТ-компанії (Microsoft, Intel, Google) розробляють окремі освітні програми та створюють благодійні фонди для організації широкомасштабних освітніх компаній в країнах, де цифрова нерівність особливо гостра. Також ці компанії організували навчання та сертифікацію користувачів-початківців та навчають їх основам інтернет-грамотності, роботи з новими сервісами та застосунками, навичкам інтернет-серфінгу та критичного аналізу інформації тощо. Зокрема компанії Google та Microsoft як світову ініціативу надали можливість навчальним закладам розгортати та використовувати хмарні офіси безкоштовно. Для цього створено окремі програми підтримки та супроводу навчальних закладів «Google Apps for Education» та «Office 365 forSchool», які дозволяють закладу освіти незалежно від географічного розташування розгорнути хмарне інформаційне середовище із власним доменним ім'ям. Не зважаючи на відмінності у наборі користувачьких програм та застосунків, економічному пакеті послуг, що надаються тощо, обидві програмикористуються великим попитом середосвітніх закладів багатьох країн світу. Скористались наданою можливістю і невеличкі сільські школи і великі університети з світовим ім'ям у різних куточках світу у тому числі і в Україні.

Професійний розвиток українського педагога у сфері ІКТ починаючи з 2003 року реалізовувався за підтримки освітніх програм великих ІТ-корпорацій, зокрема Intel та Microsoft, які підписали угоди з МОН України та спільно з ним реалізовували Національні програми «Intel. Навчання для майбутнього» та «Microsoft. Партнерство в навчанні». Завдяки цим освітнім програмам переважна більшість педагогів країни пройшли курси з комп'ютерної грамотності та основ методики використання ІКТ в освітньому процесі. У 2010-х роках також за підтримки МОН України реалізовувались освітні програми «Сто відсотків» та «Відкритий світ», головною метою яких було інтернетизувати освітні процеси в ЗЗСО, на жаль, вони так і не були завершені. Реалізація програм у 2014 році була призупинена через складну політичну та економічну ситуацію в країні.

З 2003 до 2014 року в Україні реалізовувалась освітня програма «Intel. Навчання для майбутнього», в рамках якої було організовано навчання вчителів шкіл, студентів педагогічних спеціальностей та викладачів ЗВО методиці використання ІКТ та Інтернету у навчальній діяльності на основі проектно-методики. Основні навчальні сесії у всіх областях країни відбувались у 2004-2013 роках. Було створено мережу опорних навчальних закладів, підготовлено тренерів та експертів програми в областях з числа кращих вчителів шкіл та викладачів. Не зважаючи на те, що офіційно реалізація програми «Intel. Навчання для майбутнього» в Україні завершено, у кількох областях і далі на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти проводяться тренінги для вчителів та керівників шкіл (Дніпропетровська, Кіровоградська області). Станом на грудень 2014 року навчання на тренінгах за програмою «Intel. Навчання для майбутнього» пройшли 173673 педагоги ЗНЗ, що на той момент складало 42,53% від загальної кількості вчителів ЗНЗ України. Співпраця Міністерства освіти і науки України та компанії Microsoft розпочалась у 2006 і триває до тепер. За час співпраці навчання початкової комп'ютерної грамотності пройшли понад 300 тис. осіб, проведено тисячі ознайомлювальних та навчальних семінарів та тренінгів, відбувається сертифікація тренерів, щороку проводиться конкурс «Педагог-новатор».

Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти, які до 2018 року були в Україні монополістами у сфері надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогів зокрема і з ІКТ та інтернет-технологій, у 2004-2012 рр. були центрами з підготовки тренерів програм «Intel. Навчання для майбутнього» та «Microsoft. Партнерство в навчанні» і, по суті, відіграли провідну роль у становленні та формуванні у педагогів ЗЗСО інформаційної грамотності, початкових знань та вмінь, навичок використання інформаційних технологій у навчальному процесі, методології їх застосування на уроках та позаурочній діяльності. Однак, на даний час, переважна більшість тренінгових програм за змістом не відповідають сучасному розвитку технологій.

Саме через зазначені вище об'єктивні причини частина вчителів, вмотивованих до використання інформаційних технологій у освітньому процесі, все частіше залучають у своїй роботі мобільні пристрої

учнів (смартфони, планшети). Такий позитивний підхід спричинений, в першу чергу, наявністю у понад 90% учнів відповідних гаджетів і їх використання не потребує додаткових фінансових витрат для ЗЗСО. З іншої сторони, цей процес уповільнюється і носить досить хаотичний характер через відсутність у більшості вчителів ґрунтовних знань щодо ефективної організації спільної роботи мобільних пристроїв різних виробників з урахуванням їх технічних можливостей. Також, через відсутність системи підготовки вчителів до використання мобільних пристроїв у системі післядипломної освіти, більшість творчих вчителів змушені займатись самоосвітою та пошуком відповідних тематичних курсів та тренінгів (очних та онлайнних) і оплачувати їх за власний кошт.

Рівень комп'ютерної грамотності педагога, який є визначальним для подальшого розвитку інформатизаційних процесів в освіті, його розвиток, не зважаючи на чисельні освітні та національні програми, формально не впливає на суспільний статус вчителя і залежить виключно від його особистих потреб, адже прийом на роботу, заохочення працівників за використання комп'ютера та Інтернету на робочому місці та у процесі викладання жодним чином не передбачено у нормативних документах. Професійні стандарти вчителя зараз лише розробляються. Досі визначення кваліфікаційної категорії педагога, а значить і розміру його заробітної плати, залежить виключно від стажу роботи педагога, а його уміння і навички у сфері ІКТ у Положенні про атестацію педагогічних працівників носять загальний характер і не можуть бути об'єктивно оцінені.

Зараз гостро стоїть питання розроблення та впровадження вітчизняних навчальних програм професійного розвитку педагогів у сфері інформаційних технологій, що відповідала б, з одного боку, потребам вчителів шкіл, спиралась би на вітчизняні реалії, дозволяла би педагогу здобувати необхідні йому інформаційні компетентності, з іншого боку, носила системний характер та базувалась на досягненнях та досвіді інших країн у сфері інформатизації освіти, відповідала б сучасному стану розвитку ІКТ та давала б можливість педагогу в подальшому визначати власні потреби у професійному розвитку у даній сфері та реалізовувати її обираючи форму, час і місце навчання. Значно поживавить процес створення такої програми конкуренція на ринку професійного розвитку педагога. На жаль, ринок освітніх послуг у сфері професійного розвитку педагогів став відкритим для освітніх організацій рідних форм власності, які не належать до мережі інститутів післядипломної педагогічної освіти лише у 2018 році завдяки Закону України «Про освіту» [стаття Закону] і перебуває у стані становлення. Ще досі не розроблено механізму державних субвенцій у цій сфері та не визначено вимоги та умови ліцензування таких послуг, отже, можемо констатувати, що на даний час єдиної державної політики щодо формування та розвитку професійної компетентності педагога у сфері інформаційних технологій не існує.

Досі не розроблено механізму визначення рівня цифрової грамотності та компетентності вчителів України, в першу чергу, через відсутність державних стандартів з ІКТ-компетентності педагогів. Цифрові вміння та навички педагога не оцінюються і жодним чином не заохочуються державою. Результатом відсутності єдиної державної політики щодо розвитку цифрової компетентності вчителя на фоні несистемного та недостатнього забезпечення закладів загальної середньої освіти комп'ютерною технікою та периферійним обладнанням призводить до вихолощування сутності інформатизації. Вчитель залишається сам на сам з нагальною потребою розвитку власної цифрової компетентності та здатності до ефективного використання цифрової техніки у професійній діяльності відповідно до потреб сьогодення, запитів батьків та учнів і водночас усвідомлюючи відсутність будь-яких важелів щодо стимулювання та заохочення до таких дій вчителя зі сторони держави.

Література:

1. Загальна середня та дошкільна освіта: Інформаційні матеріали до підсумкової колегії: Стан готовності загальноосвітніх навчальних закладів до нового навчального року та впровадження державних стандартів початкової, базової та повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / за заг. ред. Д. В. Табачника. – К., 2013. – 54 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/img/zstored/files/zbir2013.pdf>.
2. Проникновение Интернета в Украине, декабрь 2017 // Factum Group Ukraine. — [Электронный ресурс]. — URL-адрес доступа: http://inau.ua/sites/default/files/file/1801/iv_kvartal_2017.pdf.
3. Харченко Н. Динаміка використання Інтернет в Україні: лютий-березень 2016. Прес-реліз. — [Електронний ресурс]. — URL-адреса доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621&page=2>
4. Internet World Stats. Usage and Population Statistics [Electronicresource]. — Access mode: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>.

ЗМІСТ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне українське суспільство потребує використання та розробку нових методів морального виховання особистості. Моральне виховання учнівської молоді в умовах учнівського середовища – це взаємодія учнів і вчителів у спеціально створених умовах з метою залучення їх до суспільного досвіду та культури (соціалізації), з одного боку, та розвитку в них унікальних особистісних якостей (індивідуалізації), з іншого. М. Фіцула вважає, що моральне виховання – це виховна діяльність школи та сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності [4, с. 147]. У відомого педагога, вченого В. Сухомлинського головним завданням морального виховання є формування у дитини людяності, гуманізму. Він вважав, що до людей треба бути завжди добрим, чуйним, не робити їм зла і, в міру можливостей, допомагати слабким і беззахисним.

На думку дослідниці І. Зверевої, волонтерство – це добровільний вибір, який відображає особисті погляди та позиції; це активна участь громадян у житті суспільства; воно сприяє покращенню якості життя, процвітанню та поглибленню солідарності між людьми; проявляється переважно як спільна діяльність у якійсь асоціації чи об'єднанні; сприяє реалізації основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого та мирного суспільства; сприяє більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і нових професій [3, с. 125].

У працях З. Бондаренко, Н. Заверико, І. Зверевої, Г. Лактіонової, Т. Лях, Ю. Поліщука, С. Харченка обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю. Психологічні основи формування моральних цінностей учнівської молоді розкриваються у працях І. Бега, М. Боришевського, С. Бубнова, П. Ігнатенко, В. Москальця, В. Сухомлинського.

Вважаємо, щозавдяки участі школярів у волонтерських соціальних проектах створюється унікальна можливість: це спілкуватись з різними вразливими категоріями людей, на яких спрямовується така діяльність. Діти глибше пізнають реальне життя, навчаються розуміти потреби і проблеми інших, враховувати причини і наслідки різних явищ соціального життя, а також учинків і моделі поведінки. У майбутньому їхньому дорослому житті це завжди буде слугувати певним правильним орієнтиром.

В умовах школи організація учнівського колективу здійснюється відповідно до завдань виховання дітей і молоді. У цьому сенсі шкільний колектив є явищем педагогічним, в якому учнівська громада виступає в ролі об'єкта виховного процесу, на якого спрямовується діяльність колективу педагогів. Така виховна діяльність передбачає вивчення та підвищення виховних можливостей учнівського колективу, розкриття здібностей, особливостей виховання у школярів кращих особистісних якостей, налагодження між ними конструктивної взаємодії, а також духовний, соціально-моральний розвиток дітей [1].

У такому виховному процесі особлива роль належить шкільному соціальному педагогу як посереднику між дітьми (школярами) і суспільством у розв'язанні різних соціально-педагогічних проблем, які у них виникають. На нашу думку, соціальний педагог може бути організатором волонтерської діяльності школярів, спрямованої на допомогу і підтримку різних соціально вразливих груп населення й тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, наприклад, дітей з інвалідністю і сімей з такими дітьми; дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; безпритульних дітей; однолітків, що перебувають на індивідуальних формах навчання у зв'язку зі станом здоров'я (ДЦП, післятравматичні стани, тяжкі захворювання); обдарованих дітей, які не мають достатніх умов для самореалізації; людей похилого віку; ветеранів війни і праці тощо).

Волонтерство як вид діяльності, пов'язаний із наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги, здійснюється виключно безкорисливо [1; 2; 3]. Вона завжди була невід'ємною частиною української культури та традицій.

Залучення дітей та молоді до волонтерської діяльності є одним із шляхів формування у них громадянської позиції та розв'язання гострих соціальних питань без участі держави [3, с. 124]. Соціально-значущі якості особистості можуть формуватися у різних видах добровільної діяльності: творчій, продуктивній, міжособистісній, міжгруповій, а рівень їх сформованості перевіряється як у різних видах групової добровільної діяльності, так і у системах різних ставлень: до себе, до іншого, до соціального оточення, до Батьківщини, до якості виконання соціальних ролей, до суспільно-корисної праці тощо. У найбільш загальному вираженні вони відображають рівень сформованості гуманістичної свідомості, ціннісні ставлення та соціально-ціннісний характер конкретної діяльності.

Основна соціально-педагогічна ідея організації волонтерської діяльності школярів полягає в тому, щоб сформувати мотивацію і залучити до неї різні вікові групи дітей та учнівської молоді, виховувати у них чуйне ставлення до потреб і проблем інших людей, навчати компетентнісної поведінки у різних життєвих ситуаціях і з різними суб'єктами соціальної взаємодії [1]. Така діяльність може бути організована за місцем проживання та навчання дітей і молоді (у територіальній громаді), виходити за межі адміністративної одиниці (території), здійснюватися у соціальному партнерстві (з іншими школами, державними установами чи соціальними інституціями, неурядовими організаціями), у групах ровесників і різновікових групах, у співпраці батьків і дітей.

Треба зазначити, що великий виховний потенціал містять учнівські соціальні проекти та добродійні акції – участь у них сприяє формуванню потреби у творенні добра, допомоги соціально незахищеним, наповнює дозвілля змістовною корисною діяльністю, відволікає від шкідливих звичок, полегшує подолання різних адикцій і залежностей (у тому числі щодо гаджетозалежності, комп'ютерних ігор, Інтернету, наркотичних засобів тощо), формує соціальну компетентність і ціннісне ставлення до життя та здоров'я, до родини, до рідного міста чи села. Їхній виховний потенціал проявляється переважно з часом та у поліпшенні оцінних ставлень школярів і їхніх взаємин, а також у позитивній динаміці змін рис характеру і поведінки на краще. Підготовка і реалізація добродійних соціальних проектів та акцій є такими інноваціями, що сприймаються органічним складником виховної роботи у сучасному закладі загальної середньої освіти. Але треба розуміти, що виховна робота не є цільовим соціальним проектом. У зв'язку з цим актуалізуємо увагу на різниці між виховними заходами і соціальними проектами.

Звернімося до цього поняття. Соціальні проекти – це соціально-педагогічні технології, для яких характерні домінуюча ідея, структурна і тематична цілісність (а не «розпорошеність», різноспрямованість, намагання одночасно охопити турботою різні цільові групи), ієрархія цілей, дотримання етапів досягнення мети, помірні кількість виконавців проекту, визначений термін реалізації, чіткий розподіл завдань і очевидна результативність, орієнтованість на відкритий соціум [1, с. 11]. Кожен проект – це нова педагогічна ідея, простір для творчості. Його розробка та реалізація передбачає умовних і послідовних «5 П»: постановку (визначення) проблеми та мети проекту; планування діяльності на її розв'язання (розробка заходів); пошук необхідної для цього інформації та ресурсів; проектну діяльність (безпосередня реалізація спланованих заходів); презентацію громадськості проекту та його результатів.

Виховна робота може бути різноспрямованою, довільно-структурованою. Здійснюється, переважно, у освітньому закладі й не завжди передбачає отримання швидкого результату, а потребує систематичності. Ефективність виховних методів і прийомів підвищується за умови їх використання без моралізаторства, краще – в ігрових формах чи змодельованих ситуаціях реального життя.

Учнівською молоддю вже зроблено дуже багато добрих справ. Вони можуть слугувати прикладом для всіх інших, хто ще не долучився до добродійної діяльності. Зокрема, й для закладів освіти, де ще залишається невисокою залученість дітей та молоді до конструктивної діяльності і змістовного дозвілля, де є проблеми конфліктів у шкільному середовищі, жорстокості і насилля серед дітей, а також зі шкідливими звичками школярів, соціальною апатією.

Профілактика негативних явищ та проявів у поведінці учнів обов'язково передбачає формування у них гуманістичної свідомості як фундаментальної основи добродійності. У цьому напрямі гуманістичне виховання має на меті формування такого світогляду, який забезпечує усвідомлення високого суспільного призначення людини, її спрямованість на інших людей та повагу їхньої гідності, ствердження словом і ділом вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки та стосунків, серед яких особливе місце посідають Добро, Добррозичливість, Чуйність, Турбота і Милосердя [4].

Особливе місце у такому процесі відводиться формуванню потреби у творенні добра, ціннісних гуманістичних орієнтирів, створенню реальних можливостей для набуття знань, умінь та практичного досвіду волонтерської діяльності у шкільному віці. Не тільки виховні, а й соціально значущі завдання сучасного навчального закладу полягають у тому, щоб виховувати патріотів, активних громадян у розбудові успішного і демократичного українського суспільства; привернути увагу школярів до тих проблем, для розв'язання яких: а) вони вже можуть долучитися; б) достатньо не стільки матеріальних затрат, скільки душевних зусиль; допомогти побачити навколо себе тих, хто потребує допомоги; сприяти в усвідомленні власної відповідальності за стан довкілля і можливість власної участі у його поліпшенні [1; 3]. У розв'язанні таких завдань волонтерство може використовуватись як засіб.

Соціальним педагогам, класним керівникам слід зважати на недостатність соціального і життєвого досвіду, обмежену поінформованість школярів щодо соціально-педагогічної ситуації або інших проблем у конкретному місті, районі чи селі, їхню неготовність визначати пріоритети у вирішенні проблем, а також об'єктивно оцінювати щодо цього власні можливості. У цьому сенсі, дітям потрібно допомагати в організації добродійних заходів, проте робити це ненав'язливо і без моралізаторства. З цією метою необхідно, щоб виховний процес у школі був тісно пов'язаний з реальним життям.

Підсумовуючи проведений вище аналіз, можна сказати, що завдяки організації волонтерській діяльності в учнівському середовищі виникатиме можливість формування в учнівської молоді цілісної картини світу, громадянської самосвідомості, відповідальності за долю Батьківщини, їх прилучення до загальнолюдських цінностей і правил поведінки, адекватних цим цінностям, а також уникнення формалізму і розширення можливостей вияву продуктивної ініціативи та творчої самореалізації, з урахуванням не тільки власної потреби у благополуччі, а й інших.

Література:

1. Добродійна діяльність школярів: методичні рекомендації / Т.Ф. Алексєнко, А.П. Данілова, А.І. Конончук, Т.Ю. Куниця / під заг. ред. Т.Ф. Алексєнко. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – 104 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Зверєвої. – К.: Вид-во «Універсум», 2012. – 527 с.

3. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навч. посіб. / Т.Л. Лях. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник / М.М. Фіцула. – К., Академвидав, 2005. – 560 с.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Бондаренко Зоя Петрівна.

**Галина Бублик, Антоніна Ратушенко
(Київ, Україна)**

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Проблема задоволення потреб суспільства в висококваліфікованих спеціалістах на сьогодні є надзвичайно актуальною. Розвиток економіки, інтеграція вітчизняної вищої школи в світовий освітній простір, стрімке зростання інформації призводять до постійно змінюваних вимог підготовки спеціалістів, які мають володіти якісними знаннями, бути здатними самостійно розв'язувати складні професійно-виробничі проблеми, бути готовими до змін і до професійного розвитку. Використання активних методів навчання студента спонукає до необхідності задумуватися над поставленою проблемою, оцінювати, приймати рішення і нести за них відповідальність. Особливістю активних методів навчання є те, що вони спрямовані на формування у студентів досвіду творчої діяльності, вольових відношень, визначають готовність до практичної діяльності, модулюють і орієнтують в прийнятті професійних рішень, активізують розумову діяльність, сприяють розробці і прийняттю творчих рішень. Враховуючи той факт, що в умовах інклюзивного навчання студенти потребують додаткової навчальної, медичної, соціальної підтримки, мають індивідуальні здібності і можливості, але при цьому хочуть бути впевненими, що їх відчують, розуміють, цінують, вони можуть і мають навчатися різними методами активного навчання з метою забезпечення розвитку, освоєння необхідного обсягу знань, можливості участі у суспільному житті.

Вирішальною умовою реалізації концепції визнано комплексне розв'язання питань, пов'язаних з кадровим, навчально - методичним, нормативно - правовим і організаційним забезпеченням інклюзивної освіти.

Суттєвим в вирішенні цих питань є державна підтримка на рівні законодавчої бази шляхом ратифікації Конвенції про права інвалідів (2009), затвердження Міністерством освіти і науки Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні (2010), обговоренням «Порядку організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах».

Завдання, що сьогодні стоять перед вищою школою можуть бути розв'язані шляхом творчого підходу до організації навчального процесу, узгодження традиційних і впровадження нових методів навчання, що в значній мірі впливає на результати підготовки спеціалістів. Активізація навчального процесу передбачає мотивацію дисципліни, що вивчається і досягається шляхом організації аудиторної, самостійної, дистанційної, науково-дослідної роботи, впровадження методів активного навчання студентів. В цілому методи навчання можуть бути поділені на пасивні, активні, і інтерактивні. Для забезпечення більш ефективного засвоєння різних дисциплін з урахуванням року навчання студентів можуть і повинні використовуватись всі методи.

Так на 1-му курсі студент має бути навчений самостійно керувати своєю навчальною діяльністю: навчитися виділяти головне в учбовому матеріалі, користуватися відповідною літературою, першоджерелами, працювати з конспектами т. інш. Важлими на цьому етапі є методи аудіалізації, розвиток активно-мовних здібностей, мануальних і інших методів підготовки. На сьогодні найбільш поширеними залишаються традиційні (пасивні) пояснювально - ілюстративні методи навчання, які зводяться до організації засвоєння готової інформації студентами за допомогою різних засобів. В основі організації такого методу навчання лежить принцип передачі викладачем готових висновків по темі: викладач повідомляє факти, аналізує їх, пояснює сутність нових понять, формує проблеми і робить висновки. Але в умовах постійно оновлюваної інформації, збільшення її обсягу, виникає потреба в нових методах і підходах в навчанні, тобто в якомога більш широкому використанні активних методів навчання. Особливо актуальним це є при вивченні інженерно-технічних дисциплін в умовах інклюзивного навчання.

Активні методи навчання - це методи навчання, що спонукають до активної розумової в процесі освоєння учбового матеріалу.

Застосування активних методів навчання обумовлено тим, що:

- студенти повинні не тільки отримати певні знання, але бути в змозі використовувати їх в конкретних практичних ситуаціях;
- спонукають студентів до активної розумової і практичної діяльності;
- забезпечують формування і розвиток пізнавальних інтересів і здібностей, творчого мислення, вміння і навичок самостійної розумової праці, активізують здатність аналізувати ситуацію і забезпечувати практичну діяльність власну і колективу;

- робота в умовах активного навчання на відміну від пасивних методів часто потребує використання методів обробки інформації з використанням комп'ютерної техніки.

В процесі навчання використання активних методів навчання дозволяє формувати у студентів комунікативність і мобільність, готовність до активної діяльності і відповідальність, розвивати інтелект, збагачувати пізнавальні вміння і навички, формувати навички публічних виступів, вміння відстоювати свою думку і презентувати ідеї і результати проведеної роботи.

При вивченні технічних дисциплін в якості методів активного навчання серед відпрацьованих на сьогодні в умовах інклюзивного навчання доцільними до використання є:

❖ на етапі первинного оволодіння знаннями методи проблемного навчання:

- лекція-презентація,
- самостійна робота з літературою над питаннями проблемного характеру,
- навчальні дискусії.

❖ на етапі контролю знань:

- тестування,
- аналіз виробничої ситуації при проведенні практичних занять,
- аналіз проведених експериментів при виконанні лабораторних робіт,
- проектування, особливо з дисциплін, де передбачено виконання курсових проектів і курсових робіт і організації для студентів,

- науково-дослідна робота,

❖ на етапі формування професійних умінь та навичок на основі набутих знань

- вміння узагальнювати (аналіз виробничих, проблемних, конкретних ситуацій)
- колективна розумова діяльність

В навчальному процесі викладач може вибирати як один метод активного навчання так і користуватися комбінацією декількох. Але успіх буде залежати від системності і співвідношення обраних методів і поставленої мети.

Проблемне навчання. В основі організації процесу проблемного навчання лежить принцип активізації пошукової навчально-дослідної діяльності студента. Проблемне навчання полягає в плануванні і організації для студентів проблемних ситуацій, розв'язання поставлених проблем в процесі активного взаємозв'язку студентів і викладачів.

Створення проблемних ситуацій може мати різну мету:

- виникнення зацікавленості до нового предмету або теми, створення умов осмисленої і активної участі студента в отриманні нових знань;

- організація самостійного засвоєння знань, розв'язання практичних завдань;

- закріплення і узагальнення набутих знань при постановці нових проблем в процесі виконання курсових робіт і проектів, випускових і магістерських робіт, виконання наукової роботи.

З метою зменшення інформаційного навантаження на студентів може бути введений такий метод організації активної пізнавальної діяльності в процесі навчання як «метод кейсов» (кейс-метод, метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) — техніка навчання, що використовує опис реальних практичних, економічних і бізнес-ситуацій. Студенти повинні дослідити, розібратися в суті проблеми, запропонувати варіанти можливих рішень і вибрати кращий з них. Кейси базуються на реальному фактичному матеріалі або наближені до реальних ситуацій.

Застосування в роботі «кейс-методу» дозволяє студентам формувати свої вміння в організації командної роботи, вчитися залагоджувати конфлікти, грамотно формулювати свою думку, переконувати, шукати компроміси, презентувати своє рішення перед колективом, набувати навичок керування колективом.

Основним змістом кейсу має бути: стислий опис проблемної ситуації і постановка задачі кейса; надано опис закладу, його внутрішня і зовнішня характеристика, опис галузі, її специфіки, динаміки і сучасного стану, детальний опис ключових елементів проблемної ситуації.

При вивченні ряду навчальних дисциплін в якості активного методу навчання ефективним може бути **дослідницький метод.**

При використанні цього методу викладачем разом зі студентом проводиться аналіз матеріалу, формулюється проблема, завдання і можливі варіанти вирішення. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри й виконують інші дії пошукового характеру.

Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес рішення завдання).

У даному методі найбільш повно проявляються ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності.

Навчальна науково - дослідна робота безпосередньо переростає в наукове дослідження і є складовою **методу проектів.**

Метод проектів являє собою самостійну розробку студентом проекту по вибраній темі і його захист під керівництвом викладача-консультанта.

На завершальному етапі вузівського навчання, коли студенти старших курсів мають достатній рівень знань, вміють самостійно працювати і оцінювати поставлену проблему з точки зору реально працюючих

умов роботи підприємства, найбільш прийнятною формою з активних методів навчання є метод **«ділова гра»**.

Метод ділової гри може мати певний ефект при проведенні занять дослідницького характеру, в процесі виконання проектних розробок, при колективному прийнятті рішень, для набуття навичок керівника. Як метод навчання метод « ділової гри» являє собою навчальне моделювання тієї або іншої діяльності, якою мають оволодіти студенти, або виконувати ті або інші професійні функції.

В діловій грі процес вирішення завдання має бути пошуковим, дослідницьким. Вимоги до навчальної ділової гри достатньо прості, а саме – проблема має бути актуальною, її розв'язання має вимагати від студента базових знань, виявлення творчих здібностей. Завдання має бути достатньо складним, разом з тим доступним для виконання, воно повинно спонукати до використання набутих знань та до пошуку нових (для студента) принципів і фактів, методів розв'язання, завдяки чому студент буде набувати нові знання і навички.

Роль викладача при проведенні ділової гри полягає в її плануванні, організації і керівництві проведенням її, аналізу розв'язання поставлених завдань.

Особливо актуальним використання такого методу активного навчання як «ділова гра» набуває в умовах впровадження в вищій школі **дуальної освіти**.

26 грудня 2017 року на Розширеному засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України була прийнята Концепція підготовки спеціалістів за дуальною формою отримання освіти в Україні. В цій Концепції передбачається встановлення рівноправного партнерства закладів вищої, професійної, професійно-технічної освіти, роботодавців з метою набуття студентами досвіду практичного застосування компетенцій і їх адаптації в умовах реальної практичної діяльності. Розроблена концепція використовує німецький досвід дуальної форми отримання освіти, який був презентований завдяки Представництву Фонда імені Фридриха Еберта, Проекту Східного партнерства «Дуальна освіта в діалозі». Дуальна освіта є на сьогодні найбільш ефективною формою навчального процесу для того щоб забезпечити щільний зв'язок студента з умовами його майбутньої практичної діяльності в якості фахівця відповідної галузі.

Дуальне навчання – це такий вид навчання, при якому теоретична частина підготовки відбувається на базі університету. А практична - на робочому місці відповідного заклад. З підприємствами узгоджується план і заклад робить замовлення університету на конкретну кількість спеціалістів. При цьому роботодавці приймають участь в складанні навчальної програми. Студенти проходять практику без відриву від навчального процесу в університеті.

В підприємстві створюються учбові робочі місця для студентів і важливим в цих умовах є наявність підготовлених кадрів, які б могли бути наставниками. Для дуальної системи навчання характерним є залучення до навчального процесу працюючих спеціалістів, таких, що мають достатньо великий досвід практичної роботи, але при цьому вони не є штатними викладачами на кафедрах. Позитивним є і той факт, у студентів є можливість виконувати курсові роботи і проекти на конкретних даних роботи закладу.

Впровадження дуальної системи підготовки компетентних спеціалістів на яких буде попит ринку праці дозволить:

- забезпечити відповідність змісту освіти сучасному рівню виробництва;
- здійснюватиме знайомство студентів з корпоративною культурою закладів, його особливостями;
- зведення до мінімуму витрат на соціальну і трудову адаптацію випускника в новому трудовому колективі;
- залучення до навчального процесу в якості спеціалістів професійного навчання висококваліфікований інженерно-технічний персонал закладів.

Література:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі (методичний огляд). Київ ДП «Видавничий дім» Персонал», 2010, 32 с.
2. Козяр М.М. Інноваційні технології навчання в діяльності вищих навчальних закладів. СБ. «Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної освіти» Львів, 2014, с.142-151
3. Кошечко Н.В. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. Київ., Вісник КНУ ім. Т. Шевченка, 2015, с. 35-39
4. Стрельников В.Ю., Брітченко І.Г. Сучасні технології навчання у вищій школі, Полтава, ПУЕТ. 2013. 309 с
5. Листопад Е.В. Развитие инклюзивного образования в Украине // Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета: Серия: Педагогика, психология. – № 2 (13). – 2013. – С. 171-174.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ**Іванна Притка
(Луцьк, Україна)****ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНІК ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СЕРЕД ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Постановка проблеми. Швидкий розвиток технологій у сучасному світі вимагає вміння активно адаптуватись до змін. Дане питання загострило проблему подання навчального матеріалу. Система класичного викладення наук застаріла та є неефективною у мінливому інформаційно-технологічному сьогоденні. Вітчизняні методи навчання відходять на другий план, натомість увага концентрується на розробці нових психологічно-педагогічних способів викладання. Проблема володіння іноземними мовами є особливо актуальною у наш час. Оскільки більша частина світу спілкується саме іноземною для нас мовою – англійською, вільне володіння нею дає першочерговий доступ до найновіших даних та різного роду інформації.

Тому **метою** нашого дослідження є теоретичний аналіз та виявлення ефективних арт-терапевтичних технік при вивченні англійської мови серед школярів.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення різних технік арт-терапії у викладанні іноземних мов, як особливого психологічно-педагогічного методу, стало актуальним починаючи із середини ХХ ст. Саме в цей історичний період, арт-терапія була сформована у самостійну дисципліну. Низка вчених звернула свою увагу на вирішення проблеми виділення методів, дослідження сутності та ефективності застосування арт-терапевтичних прийомів у полегшенні вивчення іноземних мов, зокрема М. Алексєєв, Г. Наумов, В. Сергєєв вивчали розвиток творчого мислення молодших школярів засобами арт-терапії [1], креативний розвиток молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови [8], застосування креативних методів навчання іноземної мови як засобу формування ціннісної сфери школярів [10].

Серед сучасних українських дослідників можна виділити праці Т. Бородулькіної, І. Грицюк, Л. Засєкіної, В. Назаревич, Н. Е. Пурнис; Е. Романової, Х. Шишкіної, О. Ставицької [2; 5]. У статті наведено приклади теоретичних та емпіричних досліджень Х. Хворост, І. Ващук, 2016 [3; 9].

Завданням даної статті є аналіз ефективності уже проведених раніше досліджень, спрямованих виявити позитивний вплив арт-терапевтичних методів на вивчення іноземних мов, в особливості англійської.

Виклад основного матеріалу статті. Слід відзначити значущість творчих ігор як методу навчання англійській мові. Саме залучаючи дітей до ігрової діяльності можна активізувати пізнавальні процеси (увагу, пам'ять, мислення, творчі здібності). За допомогою гри, вчитель може допомогти учням засвоїти матеріал, а також зацікавити їх у самостійному вивченні предмету.

Перевагою арт-терапевтичних методів являється те, що ігрові техніки не мають вікових обмежень, та їх можна використовувати на всіх етапах вивчення англійської. Постановка правильної вимови є одним із найважливіших завдань на середньому етапі освоєння англійської в школі. Найкращим вирішенням даного питання є використання гри «фонетична зарядка». Дітям простіше вдається запам'ятати матеріал, який подається у вигляді віршів, пісень і казок [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Що являється ефективними прикладами арт-терапевтичних технологій.

Розробкою методів такого напрямку займались Алан Малі, Тім Мерфі. Серед найбільш ефективних технік виділяють наступні:

1. Вправи на заповнення пропусків в тексті. Дана техніка вимагає дотримання наступних кроків: 1) пошук та підбір пісні, що відповідає рівню знань учнів; 2) роздрукування текстового матеріалу із пропусками слів, які необхідно вивчити; 3) далі учням роздаються роздруківки і пропонується самостійно вставити слова, що на їхню думку можуть підійти; 4) тоді їхній увазі надається аудіо запис пісні та вони заново заповнюють пропуски; 5) в кінці відповіді звіряють. Дана методика може бути модифікована в залежності від рівня знань учнів. Додатково можна вписати слова із пропусків у окремий голосарій. Його можна доповнити словами, що будуть зайвими при заповненні. Якщо рівень класу низький, дозволяється, наприклад, вписати перші букви потрібних слів. Прийнятними є пропуски більш ніж одного слова, особливо для ідіоматичних виразів, і написання цифру дужках, відповідно до кількості пропущених слів. Для кращого освоєння допоможе схема-рима. Крім того, для школярів середнього та нижчого рівнів можливий варіант пропусків слів-рим, або ж лише одне із пари, у кінці кожного рядка – ці слова вгадуються із контексту.

2. Вправи з переплутаним текстом пісні передбачають: 1) пошук та вибір пісні відповідного рівня складності, друк текстів; 2) наступний крок: текст пісні потрібно розрізати на фрази/куплети/строфи, по групуваних за рівнем складності; 3) підготовлені тексти у вигляді роздаткового матеріалу пропонуються учням та одночасно включається аудіо запис пісні. Дозволяється зупиняти пісню, щоб учні мали можливість знайти відповідний уривок; 4) на кінцевому етапі засвоєння нового матеріалу включають усю пісню, поділивши строфи між дітьми для виконання пісню разом [11].

Усі тексти пропонуються школярам на англійській мові із подальшим тлумаченням. Ефективність даних технік підкріплюється залученням усієї групи у спільну навчально-розвивальну діяльність, що в свою чергу активізує обидві півкулі головного мозку, особливо, яка відповідає за креативність, творче мислення

у вирішенні конкретних задач при вивченні іноземної мови. А отже таким чином, підвищує ефективність технологій подання матеріалу із застосуванням арт-терапевтичних методик, зокрема, технік музикотерапії, як одного із найбільш дієвого напрямку у вивченні мови, відмінної від рідної.

Іншим ефективним способом у полегшенні засвоєння матеріалу на заняттях іноземною мовою являється метод казкотерапії. Даний метод є ефективним, оскільки дає можливість самостійно складати казку на довільну тему. Це допомагає збільшити запас іноземних слів, набути чи удосконалити вміння побудови граматично вірних конструкцій. Даний арт-терапевтичний метод практично досліджено у праці Х. Ю. Хворост [9].

Ефективно використовується близький до казкотерапії метод – імаготерапії. Він актуальний для дітей молодшого шкільного віку, учнів початкової школи. Діти мають можливість розігрувати сценки із казок, самостійно перевтілюватись у героїв улюблених творів дитинства. Під час імаготерапії розвиваються такі функції як пам'ять, творча уява, інтонація, мовлення, асоціації, і все це виконується на англійській мові та допомагає вбудовувати нову лексику у життєві ситуації при програванні ситуацій. Таким чином відбувається тісне «вплітання» нової інформації у уже знайомі лексичні структури, ситуативно об'єднується набутий досвід із уже попередньо існуючим. До того ж відбувається одночасно розвиток комунікативних навичок та формується між особова довіра.

На заняттях вивчення англійської мови учням рекомендується виконати домашнє завдання у наступній формі: написати продовження казки. Таким чином учень зможе розвинути навички письма та сформувати лексичні конструкції, закріплюючи новий, вивчений на уроці матеріал, у довготривалу пам'ять та сформувати логічні лексичні зв'язки у мозку дитини. Запропонувавши прочитати власну додуману розповідь, а в подальшому обговорити персонажів та їх дії, розвиватимемо навички говоріння і читання. Як закріплення знань рекомендується використати аудіо матеріали, це допоможе розвинути навички аудіювання [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Крім того, поєднання запропонованих технологій варто поєднувати із ізотерапією, основоположним методом арт-терапії. Коли дитина отримавши нові лексичні одиниці, замальовує схематично, у вигляді малюнку чи емблем асоціацію на слово. Під час цього процесу активізуються обидві півкулі головного мозку, що сприяє продуктивності роботи над матеріалом та результативності процесу вивчення іноземної мови. Так, при застосуванні мовних здібностей, письма, читання, запам'ятовування фактів та цифр, імен, конкретного типу інформації, працює ліва півкуля. Відтак розвивається логічне та аналітичне мислення, допомагає дитині логічно мислити та аналізувати, послідовно обробляти нову англомовну інформацію під час виконання запропонованих вище вправ. До того ж, при програванні чи активізації рухової діяльності дитини у вправах, зокрема робота правої половини тіла також активізує та подає сигнал у ліву півкулю.

Водночас права півкуля відповідає за обробку невербальної інформації та стимуляції інтуїтивного мислення, оскільки ця півкуля відповідає за: обробку інформації, вираженої в символах і образах, а також паралельну обробку інформації. Відтак, дитина при виконанні запропонованих завдань зможе краще реалізовувати великий обсяг різноманітної інформації. Права півкуля також впливає на просторову орієнтацію та сприйняття місця розташування. Саме завдяки правій півкулі можна орієнтуватися на місцевості і складати мозаїчні картинки-головоломки, покращує розуміння іншомовних метафор, відповідає за уяву та мрії. Музичні здібності, а також здатність сприймати музику залежать від правої півкулі, попри функціональну відповідальність лівої півкулі за музичний розвиток особистості. До того ж, ця півкуля контролює рухи лівої половини тіла: при піднятті лівої руки, подається команда, отриманої із протилежної півкулі.

Таким чином, механічними рухами психолог чи педагог може свідомо впливати на активність тієї чи іншої півкулі, аналізуючи які види навиків слід підсилити у конкретної дитини під час виконання вище перелічених завдань. Це сприятиме максимальній результативності при вивченні англійської мови та свідомому впливі коуча на результативність роботи під час вивчення англійської мови.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у процесі засвоєння іноземних мов важливе місце займають методи подання матеріалу та заохочення учнів до самостійного освоєння. Як показує практика навчальний процес може бути ефективним лише в тому випадку, якщо учні зацікавлені в ньому. На даному етапі стрімкого розвитку технологій та усіх галузей, а також актуальності вивчення англійської мови як першої міжнародної мови світу, арт-терапія виступає результативним методом, для полегшення засвоєння матеріалу. Техніки та методи, що використовуються в межах даної концепції, є ефективними через здатність формувати позитивні емоційні прив'язки, розвивати творчий потенціал, формувати інтерес до самого процесу навчання. В результаті оптимізації процесу навчання іноземної мови засобами арт-терапії покращить якість навчально-виховної діяльності серед школярів.

Література:

1. Алексеева М. Ю. Развитие творческого мышления младших школьников средствами арт-терапии (на материале обучения иностранному языку): дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Алексеева Майя Юрьевна. – Курск, 2007. – 244 с.
2. Бородулькина Т. А. Опыт использования метафорических ассоциативных карт в психологической работе с детьми / Т. А. Бородулькина // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. Серія 12. Психологічні науки. – Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – № 4 (49). – С. 39–52.

3. Вашук Г. І. Використання арт-технологій на уроках англійської мови / Г. І. Вашук. // Кам'янець-Подільський НВК №16. – 2016. – С. 5
4. Використання арт-технологій у навчанні англійської мови в середній школі [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://lektsii.com/1-143516.html>.
5. Засєкін С. Гендерна когнітивна та поведінкова асиметрія в перекладі [Електронний ресурс] / С. Засєкін, Д. Засєкіна // East European Journal of Psycholinguistics. – 2016. – 3 (2). – Р. 121–131. – Режим доступу: <http://doi.org/10.5281/zenodo.267970>
6. Zasiękin, S. (2016). Understanding translation universals. Babel. Vol. 62, #1. P. 122-134. DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/babel.62.1.07zas>
7. Засєкіна Л. В. Вступ до психолінгвістики / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін. – Острого: Нац. ун-т «Острозька академія», 2002. – 168 с. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/505/1/vstup%20lingv.pdf>
8. Наумова Г. Г. Креативний розвиток молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови / Г. Г. Наумова // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 3. – С. 223–226.
9. Хворост Х.Ю. Психологічний потенціал арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови / Х. Ю. Хворост // Психологічні перспективи: Психологічні перспективи: зб. наук. пр. – Вип. 29. – Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. – С. 322 – 334.
10. Хворост Х. Ю. Інформаційно-психологічний вплив у розрізі безпеки здоров'я / Х. Ю. Хворост // Наука і освіта "Психологія": Наук.-практ. журнал. - Вип. 2-3 / СХХХХІІІ- СХХХХІV. - Кременчук: Кременчуцький нац. ун-тет ім. Михайла Остроградського, 2016. - С. 181 -191.
11. Сергєєва В. Є. Застосування креативних методів навчання іноземній мові як засоба формування ціннісної сфери школярів [Електронний ресурс] / В. Є. Сергєєва. – Режим доступу: http://almater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/NN1/r3/07svetss.pdf.
12. Murphey T. Music&Song. – Oxford University Press, 1992. – 151 p.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Хворост Христина Юріївна.

Юлія Ребізант, Христина Хворост
(Луцьк, Україна)

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИЙ КОУЧИНГ ВАГІТНИХ ЖІНОК

Постановка проблеми. За всю історію людства материнство являється однією з головних ролей жінки в її житті і в той же час одна з найскладніших. В цей період жінка особливо вразлива і потребує неабиякої підтримки і допомоги. У майбутньої мами можуть виникати страх перед пологами, страх за себе і за майбутню дитину все це викликає тривогу, а інколи навіть і депресію у вагітних. Оскільки вагітна жінка і дитина нерозривно пов'язані, так і здоров'я дитини повністю залежить від майбутньої мами. Використання арт-коучингових технік допомагає боротися із своїми страхами, краще розуміти себе і свою майбутню дитину, розкривати у собі нові можливості та налаштовуватись на щасливе очікування дитини та успішно досягати поставлених цілей у сфері материнства та самореалізації.

Мета полягає у дослідженні ефективності використання технік арт-коучингу для збереження та покращення психічного здоров'я вагітних жінок та їхньої ефективної самореалізації.

Результати теоретичного дослідження. Зміст поняття «коучинг» у загальному можна подати, як індивідуальне тренування людини для досягнення нею головних цілей, розкриття потенціалу особистості, розвитку нових умінь і навичок тощо. Оскільки для жінки вагітність виступає значущою подією, що призводить до трансформації та розвитку її як особистості та як матері. У цей період перед нею відкриваються унікальні можливості особистісного зростання, реалізації цілей, що у подальшому призводить до зростання самооцінки та самоповаги, досягнення внутрішньої і зовнішньої інтегрованості, а також отримання нового соціального статусу. Було виявлено, що певні нереалізовані та недостатньо розвинені особистісні якості та властивості у жінок заважають нормальному протіканню вагітності, а також негативно відображаються на процесі формування адекватного материнства. Питаннями вивчення материнства займаються такі українські сучасники: І.М. Грицюк, Р.П. Федоренко, К.І. Шкарлатюк та інші. Специфіку жіночого здоров'я та забезпечення безпеки здоров'я досліджують Л. В. Засєкіна, М.І. Мушкевич, Х.Ю. Хворост, О.М. Хлівна, тощо.

Аналіз результатів дослідження. Термін коучинг зустрічається у багатьох науках: психології, філософії, менеджменті, соціології, педагогіці, – і у кожній сфері він трактується по-різному.

Так, з точки зору менеджменту коучинг тлумачиться як інструмент удосконалення принципів роботи тих людей, які визначають життя компанії та як система реалізації професійного та особистісного потенціалу, що заснована на ідеології успішності, персональної відповідальності за досягнення успіху у житті та особистісного удосконалення для бізнесу і життя [7, с. 236].

У контексті вищої освіти коучинг – це технологія, яка вимагає таких відносин викладача із студентами, коли завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку студентами оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять. Застосування коучингу в педагогічному

процесі передбачає: системний супровід студента, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей в конкретні терміни, в результаті чого у суб'єкта формується гнучкість і адаптивність до змін, здатність швидко і ефективно реагувати в критичних ситуаціях; партнерське комунікативне співробітництво, що допомагає досягати значних результатів у різних сферах життєдіяльності; безперервний процес розвитку, вдосконалення, розкриття потенціалу особистості для досягнення максимального результату; систему взаємодії із коучем, із самим собою, із навколишнім світом; технологію, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного рішення; засіб сприяння, допомоги особистості в пошуку її власних рішень в складній для неї ситуації; модель взаємодії суб'єктів, завдяки якій коуч – викладач підвищує рівень мотивації і відповідальності, як у себе, так і у студентів [9, с. 316].

А. Цивінська визначає коучинг як процес підтримки розвитку і закріплення умінь за допомогою іншої особи – коуча – завдяки спостереженню, постановці цілей і завдань, регулярному наданню зворотного зв'язку, тренуванню нових моделей поведінки [6, с. 21].

Г. Коллінз вважає, що коучинг – це мистецтво та практика ведення людини від того пункту де вона знаходиться, до більшої самореалізації, якої вона прагне.

За В. Зеленіним, коучинг – це мистецтво сприяти самовтіленню таланту людини. Це – самоактуалізуюча оптимізація психічної норми через прояв до цього часу нереалізованого потенціалу в різних сферах життя в контекстах, які постійно змінюються [4].

Класичний коучинговий процес можна розглядати через декілька поетапних кроків:

– *аналіз*: оцінка рівня компетенцій клієнта, узгодження особистих цілей і цілей організації, які реалізуються в процесі коучинга, укладення контракту з клієнтом;

– *планування*: визначення ключових чинників успіху, підготовка плану розвитку умінь, узгодження плану дій і моніторинг ефективності результатів;

– *впровадження*: супровід клієнта від моменту «зараз» до моменту «майбутнє», безпосередні дії відповідно до довгострокових і короткострокових цілей, визначення пріоритетів;

– *оцінка*: систематичне надання зворотного зв'язку, схвалення набутих умінь, а також мотивування клієнта до відповідальності і прийняття нових викликів, створення методів самодисципліни клієнта без підтримки коуча [5, с. 185].

Коучингові запитання є ефективним інструментом в роботі практичного психолога, соціального педагога, консультанта. В процесі соціально-психологічної допомоги саме запитання містять в собі силу, здатну змінити життя клієнта. Вони можуть пробудити креативне мислення, можуть схилити прийняти іншу точку зору, запалити вогонь віри у власні сили, змусити замислитися або мобілізувати усі сили для досягнення поставлених цілей за допомогою точного та глибокого питання. Постановка правильних, «сильних» питань примушує спочатку думати, а потім формулювати відповіді, в які клієнт сам вірить, і які мотивують його на певну діяльність [6, с. 16].

Ставлення запитань змушує людину активно брати участь у вирішенні власних проблем, відповіді на запитання змушують шукати кращі варіанти виходу із проблемних ситуацій. Тому у період зростання жінки як майбутньої матері невід'ємну роль відіграє арт-коучинг. Так, О. Щербюк визначає, що арт-коучинг допомагає поважати божественне творче начало в людині [15].

Особливим періодом у становленні материнства виступає період вагітності, який є одним із критичних періодів у житті кожної жінки та важливою стадією її статево-рольової ідентифікації. У комплексних дослідженнях стану жінки під час вагітності, пов'язаних з вивченням успішності її адаптації до материнства і забезпеченням адекватних умов для розвитку дитини, аналізуються різноманітні фактори: особливості особистості, історія життя, адаптація до шлюбу, особливості адаптивності як властивості особистості, задоволеність емоціональними стосунками зі своєю матір'ю, модель материнства своєї матері, культурні, суспільні та родинні особливості, фізичне та психічне здоров'я [10, с. 232].

Надзвичайно важливою є психологічна робота особистості над собою, пропрацювання незакріплених нових звичок та вмінь, необхідних у майбутньому материнстві, подолання внутрішніх комплексів та формування якісно нових навиків, розвиток цілеспрямованості та дисципліни, які корелюватимуть із їхньою майбутньою роллю-матері. Тому арт-коучингові технології стануть запорукою успішного материнства у майбутньому, адже успіх новонародженої дитини залежить від якісної поведінкової моделі батьків, зокрема матері, яка своєю поведінкою буде реалізовувати себе в усіх важливих сферах, необхідних для самореалізації щасливої та здорової матері. Відтак, уміння матері майстерно долати усі життєві членжі, проблемні ситуації, при цьому балансувати емоційно, ефективно стабілізувати, оптимізувати свої емоції, час, простір, ресурси, є необхідністю у створенні успішного середовища зростання майбутньої дитини та формуванні у неї здорових цінностей та моделей поведінки. Саме це є запорукою виховання психологічно здорової та успішної особистості, повноцінного, соціально-зрлого члена суспільства.

У психології материнства вагітність розглядають як критичний період життя жінки, коли можуть спливати дитячі психологічні проблеми, проблеми взаємовідносин зі своєю матір'ю, сімейні конфлікти. У цей період часто відбуваються особистісні зміни: зростає тривожність, підвищується залежність, з'являється «дитячість поведінки», безпомічність. Лікарі називають цей стан «енцефалопатією вагітності», однак більшою мірою – це все-таки зміни на психологічному та фізіологічному рівнях, а не на органічному [12].

Наступна велика складова розвитку материнства містить у собі період пологів, післяпологовий період та період новонародженості. У цей час відбувається знайомство з дитиною, що забезпечує зміни у змісті материнства. Процес пологів та післяпологовий період вимагає від жінки високого рівня її фізіологічної, інтелектуальної та емоційної активності. Найбільш оптимальним варіантом ставлення до пологів повинно стати уявлення жінкою даного процесу як складної творчої діяльності, результатом якої є народження дитини. Саме такий варіант переживання пологів сприяє формуванню адекватного стилю переживання вагітності та материнської поведінки, що, безумовно, впливає на подальше благополуччя дитини. Стан жінки після пологів багато в чому залежить від того, як жінка сприймає себе у ролі матері, наскільки вона готова до цього. До цієї групи причин дослідники зараховують стать дитини, відносини між подружжям, відчуття відповідальності за дитину, поведінку дитини [10, с. 234].

Розглядаючи взаємозв'язок між індивідуально-психологічними властивостями та характером протікання вагітності, слід зазначити той факт, що певні риси характеру жінки значною мірою обумовлюють процес її успішної адаптації до вагітності та материнства у цілому. Так, на підставі аналізу літературних даних було встановлено, що такі особистісні якості та властивості у жінок як: емоційна неврівноваженість, дратівливість, агресивність, невпевненість у собі, занижена самооцінка, відсутність навичок ефективного спілкування, невирішені комплекси та страхи значною мірою заважають нормальному протіканню вагітності, а також негативно відображаються на процесі формування адекватного материнського поводження. За даними наукових досліджень виявлено, що майже у 60 % жінок, які мають різноманітні порушення особистості, досить часто спостерігається суперечливе ставлення до вагітності, що супроводжується частою зміною настрою, а також наявністю ознак депресивного синдрому [11, с. 183].

Для подолання проблем, які виникають під час вагітності, та спрямування матері, її успішної самореалізації пропонуємо застосувати техніки арт-коучингу. Однією із них є пісочна терапія, вона рекомендована у роботі із психотравмуючими ситуаціями, прихованими страхами, зміною ставленням клієнта до самого себе та побудови нових здорових психологічних програм. Ізотерапія відкриває підсвідомість людини, що допомагає відшукати гармонію з собою, знайти у собі резервні сили у цей непростий період. Ліплення допомагає краще зрозуміти свій внутрішній світ, адже фігура яка створюється в процесі роботи відтворює внутрішній стан людини, переживання та емоції тощо.

Однією із технік при роботі арт-коуча із вагітною жінкою пропонуємо використовувати «Арт-рамку результату» [15] за О. Татаріоною, але у дещо модифікованому варіанті, яка спрямована на побудову нової здорової та успішної картини майбутнього. Так, під час роботи, жінка у положенні створює та планує найбільшчі та довгострокові плани на майбутнє, деталізує свою роль матері у різних іпостасях, наприклад, мати-дружина, мати-господиня, мати-співрозмовниця, мати-подруга, мати-опікунка, мати-керівник, мати-лідер, тощо. Тоді візуалізує чи виліплює, склеює набори необхідних навичок для кожної ролі матері, а також конкретизує часові рамки реалізації або ж формування цих навичок у майбутньому. Відтак рухається до самореалізації як психологічно-здорової та успішної матері впевнено, більш відповідально та значно ефективніше.

Отже, вагітність представляє собою важливий та відповідальний етап особистісного та психосексуального розвитку жінки, під час якого в її організмі та психіці відбувається цілий ряд змін, який сприяє нормальному розвитку майбутньої дитини, а також адаптації до ситуації майбутнього материнства.

Висновки дослідження. Основним завданням коучингу є досягнення цілей клієнта оптимальними (для клієнта) шляхами і в оптимальний термін, розкриття в собі потенціалу, здобуття нових навичок та що в подальшому призведе до підвищення самооцінки та самоповаги. Кожна вагітність супроводжується кризою та закінчується прийняттям нової особистості. Арт-коучинг допомагає жінці адаптуватися до материнства, полегшити період вагітності, налагодити свій емоційний стан, позбутися тривоги тощо. Візуальні образи допомагають жінці побачити картину майбутнього материнства більш чітко та уже в період вагітності розпочати реалізовувати заплановане. Таким чином, техніки арт-коучингу дозволяють легко вивести на поверхню (на папір) мрії, що корелюють із особистісними цінностями вагітної, що у подальшому впевненість та сміливість перед майбутнім.

Перспектива подальших досліджень полягає у експериментальному вивченні застосування технік арт-коучингу із вагітними різних вікових категорій.-

Література:

1. Аткинсон М. Пошаговая система: наука и искусство коучинга / М. Аткинсон, Рае Т. Чоис; пер. с англ. – Киев: Companion Group, 2010. – 256 с.
2. І.М. Грицюк. Біохімічна специфіка центральних механізмів емоцій та їх вплив на здоров'я особистості / І.М. Грицюк // 36. Наукових праць «Проблеми сучасної психології» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 31. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. – С. 48-57.
3. Дауни М. Эффективный коучинг: уроки коуча коучей (Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach) / М. Дауни; пер. с англ. Е. Гладкова. – М.: Добрая книга, 2013. – 288 с.
4. Зеленин В. В. Между травмой и величием: трактат о селективной психодиагностике в коучинге / В. В. Зеленин.–Киев: Гнозис, 2015. –272с.

5. Нежинська О. О. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту / О. О. Нежинська, В. М. Тименко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – 2017. – Вип. 23. – С. 182–187.
6. Нежинська О. О. Основи коучингу: навч. посіб. / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
7. Савич О. Принципи складання програми коучингу / О. Савич // С. 236–239.
8. Сайко Н. А. Технологія коучингу в роботі соціального педагога / Н. А. Сайко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2017. – № 3. – С. 207–214.
9. Хмельницька О. С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу / О. С. Хмельницька // Молодий вчений. – 2017. – № 6. – С. 315–319.
10. Швецова Н. В. Психологічний стан вагітної жінки як складова успішності пологів і готовності до материнства / Н. В. Швецова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. - 2013. - Вип. 45(2). - С. 231-242.
11. Тимків І. С. Психологічні проблеми вагітності та перинатального періоду / І. С. Тимків // Буковинський медичний вісник. - 2014. - Т. 18, № 1. - С. 182-185.
12. Кравець В.П. Психологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства / В.П. Кравець – К.: Видавничий центр «Академія», 2001 – 215 с.
13. Хворост Х. Ю. Інформаційно-психологічний вплив у розрізі безпеки здоров'я / Х. Ю. Хворост // Наука і освіта "Психологія": Наук.-практ. журнал. - Вип. 2-3 / СХХХХІІІ- СХХХХІV. - Кременчук: Кременчуцький нац. ун-тет ім. Михайла Остроградського, 2016. - С. 181 -191
14. Шишкіна Х. Ю. Розвиток соціально-психологічної зрілості як чинника здоров'я особистості / Х. Ю. Шишкіна // Психологічні перспективи. Зб. наук. праць. – Вип. 23. – Луцьк:РВВ "Вежа" Східноєвропейський нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2014. - С. 329-340.
15. Щербюк О. Арт-коучинг: что это и с чем его едят? [Електронний ресурс] / Олена Щербюк. – Режим доступу: <https://www.artcoach.com.ua/chto-takoe-art-kouching/>

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Хворост Христина Юріївна.

Аліна Собуцька
(Луцьк, Україна)

ФОТОТЕРАПІЯ У РОЗВИТКУ ВПЕВНЕНOSTІ ЖІНКИ

Постановка проблеми. У сучасних наукових дослідженнях розглядаються різні аспекти проблеми формування впевненості в собі, а саме: психологічні механізми формування цього процесу [9]; специфіка виникнення і розвитку впевненості в умовах різних видів діяльності: суспільної, навчальної; досліджується також вплив впевненості на досягнення успіху в діяльності [3; 4]; впевненість вивчається як соціально-психологічна характеристика особистості, її психічний стан [1]. Проблема формування впевненості розглядається у взаємозв'язку з супутніми їй питаннями: розвитком і формуванням адекватної самооцінки; рівнем домагань; становленням самоповаги та любові до себе як складових впевненості в собі в цілому. **Мета** полягає у теоретичному обґрунтуванні ефективності методів фототерапії в розвитку впевненості жінки.

Результати теоретичного дослідження. У центрі терапевтичного процесу є особистість, яка прагне до саморозвитку, пошуку ресурсів та розширення діапазону своїх можливостей. Фототерапія вважається одним із новітніх напрямків розвитку арт-терапії на сучасному етапі, незважаючи на досить тривалий період існування самого мистецтва фотографії.

Вивченням терапевтичного використання фотографії займаються О. Копитін, Дж. Вайзер, D. Emilie, А. Старовойтов. У доробку «Техніки фототерапії» О.Копитін розглядає фотографію, як експресивний інструмент та вид мистецтва, що можна застосовувати для вирішення різних психологічних проблем з дітьми та дорослими, Дж.Вайзер у статті «Техніки фототерапії: використання інтеракцій з фотографіями для поліпшення життя людей» акцентує увагу на можливості мультимодального використання фотографічних зображень фахівцями допоміжних професій [7].

Терапевтичний ефект фотографії привертає до себе увагу представників різних психотерапевтичних напрямків, які намагаються пояснити психокорекційний, психопрофілактичний та розвивальний вплив фотографії на особистість.

У контексті фототерапії, фотографічне зображення виступає складовим елементом психологічної взаємодії і як правило, включає: – по-перше, прояви особистості; – по-друге, прояви станів; – по-третє, прояви комплексного корекційного впливу, що формується на основі інформації про особистість і етимології наявних у нього проблем психічної сфери [7; 10].

Таким чином, основним змістом фототерапії є створення або сприймання фотографічних образів, яке доповнюється обговоренням та різними видами творчої діяльності (образотворча діяльність, рух та танці, драматизація, художній опис тощо).

Аналіз результатів дослідження. Фототерапія – це своєрідний засіб самовираження, самопізнання, соціалізації та емоційно-чуттєвого виховання людини. Розрізняють три основні форми організації фототерапевтичної діяльності: індивідуальну; індивідуально-групову; групову. Фотографія це самопрезентація людини – представлення себе у певному образі реальній або уявній аудиторії; своєрідний міні-спектакль; інструмент для дослідження тілесного образу «Я». Окремий цілющий ефект роботи з фотографією – описовий: супроводження показу фото певною розповіддю.

Крім того розрізняють психолого-педагогічні функції фотографії [2]:

- фокусування чи актуалізації (оживлення спогадів та повторне їх переживання людиною);
- стимулювання (при роботі з фотографією відбувається активізація різних сенсорних систем – зір, кінестетика, тактильна чутливість тощо);
- організація (інтегрування) (координація різних сенсорних систем, поява різних асоціацій);
- об'єктивізація (здатність фотографії робити видимими переживання та особистісні прояви людини, що відображаються у зовнішності та вчинках);
- відображення динаміки зовнішніх та внутрішніх змін (якщо маємо достатню кількість знімків для ретроспективного аналізу);
- смислоутворююча (здатність фотографії допомогти людині побачити смисл вчинків та переживань);
- деконструювання (звільнення людини від неправильних, «сконструйованих» значень та формування нової системи значень);
- рефреймінга та реорганізація (використання фотоколажа та фотомонтажу);
- утримування (контейнірування) (фотографія здатна «утримувати» почуття від їх підсвідомого відреагування у реальності; ідея сублімації);
- експресивно-катарсична (емоційне очищення, звільнення від важких переживань);
- захисна (забезпечує дистанціювання від травматичних переживань, певний ступень контролю над ними, саме людина може визначити момент, у який знімки можуть бути показані).

Особливу важливу роль фототерапія відіграє в психологічному розвитку у жінок. Фотографії можна роздрукувати та розвісити на стінах будинку, в офісі, або, залишивши в електронному вигляді, розмістити в своєму блозі. Головне, як відзначають психологи – сам процес, тренування побачити прекрасне в посередньому, незвичайне в звичайному, кольорове та яскраве в тьмяному і монохромному. Це допомагає позбутися депресії, повернутися в соціальне русло активної повсякденного життя.

Фототерапія в психології жінки пропонуємо включати наступні теми:

- Я-ідеальне і Я – реальне;
- образ тіла, харчова залежність;
- ролі і активність чи пасивність в різних ситуаціях;
- розвиток креативності та гнучкого поведінки в житті;
- гармонія життєвого простору;
- картинка майбутнього, плани, мета;
- управління настроєм, - розвиток емоційного інтелекту;
- вихід з творчого і життєвої кризи;
- активізація творчих ресурсів.

У своїх наукових працях В. В. Назаревич та І.О. Борейчук визначають наступні фактори психотерапевтичного впливу (форми роботи зі фотоспогадами та механізми психотерапевтичного впливу), які суттєво допоможуть психологу, арт-коучу покращити та стабілізувати внутрішній психологічно-емоційний стан, та розвинути впевненість.

До перших належать: 1. Спонтанні спогади через фотоспогади 2. Відтворення спогадів за допомогою пошуку фотозображень 3. Пошук необхідних фото спогадів 4. Відбір фото спогадів 5. Спонтанний вибір фотозображень 6. Фотоспогади про інших.

До інших відносяться: 1. Активізація ресурсних або актуалізованих процесів, що впливають на ситуацію сьогодення 2 Система ідентифікацій подій, спогадів певних станів 3 Проективні підкріплення та інтеграція фрагментів спогадів з метою формування цілісної картини актуалізованої події 4 Системний аналіз внутрішнього досвіду з метою реконструкції станів та форм реагування 5 Актуалізація анамнестичних переживань, налагодження внутрішнього діалогу із власним минулим 6 Отриманий аналіз забезпечує форму дистанціювання від фруструючих фактів та більш об'єктивізовані переживання про подію чи ситуацію [7].

Таким чином, потужним інструментом психологічної допомоги особистісного розвитку жінки заслужено вважають фототерапію. Це вид арт-терапії з набором певних психотехнік, які допомагають у вирішенні багатьох психологічних проблем, що сприяють особистісному розвитку і досягненню гармонії.

Висновок дослідження: Основним змістом фототерапії є створення або сприймання фотографічних образів, яке доповнюється обговоренням та різними видами творчої діяльності (образотворча діяльність, рух та танці, драматизація, художній опис тощо). Популярна фототерапія, фотографії для якої створюються зі спеціальними умовами, застосовується у вигляді декількох технік. До кожного клієнта індивідуально підбираються альбоми з фотографіями, що впливають на результат роботи. Тренінг фототерапія може бути більш результативним при комплексному і колективному підході.

Сучасні методи фототерапії зібрали велику аудиторію, яка ставитися до цього процесу по-різному. Як виявилось, фотографії можуть робити на жінку сильний вплив, і не завжди він буде позитивним. Деякі

розлади особистості не можуть перенести візуального впливу і, якщо не проконтролювати емоції які виникли, пацієнту може стати гірше. Тому емпіричне дослідження впливу фототерапії як інструменту впливу на розвиток впевненості осіб жіночої стьаті вважаємо перспективою наших подальших досліджень, адже саме жінка сприймає будь-яку інформацію, обробляє її та накладає, проживаючи в тій чи іншій мірі через емоції, які найкраще активізуються засобами візуального зображення та кольору, крім того структурні особливості поверхонь фотографіє стимулюватимуть отримання позитивної інформації для подолання внутрішніх переживання невпевненості через тактильні канали особистості.

Література:

1. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением // Практическое руководство по терапии творческим самовыражением / Под ред. М. Е. Бурно. — Москва: Академический проект, 2002.
2. І.М. Грицюк. Біохімічна специфіка центральних механізмів емоцій та їх вплив на здоров'я особистості / І.М. Грицюк // Зб. Наукових праць «Проблеми сучасної психології» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 31. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. — С. 48-57.
3. Засєкіна Л. В. Психолінвістична діагностика / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін. — Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. — 274 с. http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/503/1/psycholingv_diagn.pdf
4. Копытин А. И. Основы арт-терапии. — СПб.: Лань, 1999.
5. Копытин А. И. Фототерапия как средство деконструирования гендера А. И. Копытин // Психология и психотерапия. Психотерапия детей, подростков, взрослых. Материалы IV Всероссийской конференции. — СПб.: Имотон, 2002. — С. 38—41.
6. Копытин А. И. Тренинг по фототерапии. — СПб.: Издательство «Речь», 2003. — 96 с.
7. Назаревич В.В. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда / В.В. Назаревич, І.О. Борейчук // Психологія: реальність і перспективи. - Випуск 8, Збірник наукових праць РДГУ.: Рівне, 2017. — С.192 – 197.
8. Хворост Х. Ю. Інформаційно-психологічний вплив у розрізі безпеки здоров'я / Х. Ю. Хворост // Наука і освіта "Психологія": Наук.-практ. журнал. - Вип. 2-3 / СХХХХІІІ- СХХХХІV. - Кременчук: Кременчуцький нац. ун-тет ім. Михайла Остроградського, 2016. - С. 181 -191.
9. Хворост Х.Ю. Психологічний потенціал арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови / Х. Ю. Хворост // Психологічні перспективи: Психологічні перспективи: зб. наук. пр. — Вип. 29. — Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. — С. 322 – 334.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Хворост Христина Юріївна.

Тамара Цесля
(Луцьк, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЕЦІАЛ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ЗАСВОЄННІ ІНФОРМАЦІЇ

Постановка проблеми. У сучасній Україні сьогодні гостро стоїть питання вдосконалення навчального процесу та підвищення ефективності засвоєння матеріалу. Методи викладання не відповідають індивідуальним особливостям сучасних дітей. Шкільна програма складається з все більшого і більшого обсягу інформації, а кількість годин залишається незмінною. Школярам доводиться опрацьовувати та засвоювати великий обсяг матеріалу з різних галузей в дуже короткий проміжок часу. Для продуктивнішого викладання потрібно впроваджувати нові методи подання матеріалу, для максимального спрощення процесу запам'ятовування. У статті представлено один з варіантів підвищення ефективності навчання, завдяки впровадженню арт-терапевтичних технік. Саме при використанні казкотерапії, музикотерапії, лялькотерапії та інших методів, у людини значно покращується стійкість уваги, швидкість запам'ятовування, розвивається уява, мовлення та загальний інтелект.

Метаю праці є теоретичне вивчення психологічного потенціалу засобів арт-терапії при освоєнні нової інформації у процесі навчання.

Завдання статті полягає в аналізі методів арт-терапії, які підвищать пізнавальну активність молодших школярів під час освоєння нової інформації, що в свою чергу значно покращить якість навчального процесу.

Результати теоретичного дослідження. Теоретико-емпіричні дослідження у представленій тематиці проводили такі науковці як В. П. Анісімова, С. В. Засєкін, Д.С. Засєкіна, Е. В. Ільїна, І. П. Лисенкова, Е. В. Таранова, О. В. Сорока, Н. Ю. Шумакова, та багато інших. Потенціал арт-терапевтичних технік висвітлили в своїх працях Г. Грішина О. Іонов, О. Копитін, М. Костевича, Л. Лебедева, Л. Тіхонович, Х. Хворост, І.Грицюк, К Шкарлятюк та інші [2; 3; 4; 5].

Виклад основного матеріалу статті. Розвитку пізнавальної активності в початкових класах має приділятися особлива увага тому, що саме в цих класах формуються основні інтелектуальні вміння. Для

цього потрібно застосовувати засоби активізації пізнавальної діяльності, таких як: дидактичні ігри, ігрові ситуації, мовні цікавинки, завдання творчого характеру, нестандартні креативні завдання.

Учні III-IV класів, як показали дослідження Н.Ф. Добриніна, можуть зберігати увагу безперервно протягом усього уроку. Короткі паузи корисні, але влаштовувати перерви в роботі немає необхідності. Важливе інше – періодично міняти види робіт школярів, тоді і великої втоми не настане. Різноманітність роботи стимулює стійкість уваги [6].

Умовами формування пізнавальних інтересів молодшого школяра є:

- а) розуміння дитиною змісту і значення матеріалу;
- б) новизна у змісті навчання;
- в) використання оптимальної системи тренувальних, творчих, пізнавальних та інших завдань;
- г) практична спрямованість матеріалу;
- д) самостійність дітей у їхній діяльності;
- е) висока ефективність кожного уроку;
- є) глибоке знання вчителем предмета, інтерес до нього, уміння зацікавити ним дітей [6, с. 206].

В період молодшого шкільного віку розширюється кругозір, розвивається пізнавальний інтерес, раціоналізується підхід до дійсності, формуються здібності до самостійної, творчої діяльності.

Психічні процеси активно розвиваються, але нерівномірно. Переважаючою функцією стає наочно-образне мислення. До кінця молодшого шкільного віку сприймання набуває більш скерований характер, стає гостріше та ширше. Увага є нестійкою та спрямована на все нове та цікаве. У віці від 6 до 14 років відстає логічна та опосередкована пам'ять, проте активно розвивається механічна пам'ять. Поступово вдосконалюється уява, письмове та усне мовлення.

Щоб допомогти школярам якомога швидше адаптуватися до навчального процесу та поліпшити усі пізнавальні процеси, педагог у своїй роботі може застосовувати арт-терапевтичні техніки.

Арт-терапія – це креативний засіб самовираження індивіда, що використовується як терапевтична техніка. Мистецтво має значний стресознижувальний вплив на організм людини, звільняючи мозок та м'язи від напруги. Свідомість стає «світлішою», легше сприймає нову інформацію, яка ефективніше переходить у підсвідомість, і людина може керувати своєю оперативною пам'яттю ефективніше, зв'язавши нову інформацію із попереднім особистісним досвідом [7].

Сьогодні в науці виокремлюють окреме поняття – арт-педагогіка. Образ стає інструментом спілкування, а заняття образотворчою творчістю активізують і збагачують комунікативні та креативні можливості дитини, сприяють виробленню широкого спектру нових способів спілкування, орієнтації на міжособистісну взаємодію [8].

Серед усіх напрямків психотерапії досить новим є арт-терапія, заснована на мистецтві та творчості. Свій початок даний термін бере з 30-х років ХХ століття. Концепції даної психотерапії засновані на ідеях Фрейда та Юнга. Так, арт-терапія виступає не стільки лікуванням, як способом саморозвитку, гармонізації особистості та розвитку креативності. Через свою м'якість та природність метод широко використовується у різноманітних галузях, серед яких: педагогіка, соціальна робота та бізнес.

Найпоширенішим та найпопулярнішим методом арт-терапії є ізотерапія. Основна ідея полягає у вираженні своїх почуттів, емоцій, страхів та комплексів через малюнки, ліплення та образотворче мистецтво. Зображення та фігури психолог проговорює з клієнтом і в результаті бесіди виявляються проблемні аспекти життя, які вимагають подальшої корекції.

Для роботи з дітьми ідеально підходять лялькотерапія, казкотерапія та їхня інтеграція. Наприклад спочатку дитині пропонують створити ляльок-героїв казки, після чого значно легше створювати власну казку або ж пропрацювати уже існуючий сценарій.

Бібліотерапія використовується для переключення думок з негативних на позитивні, підбір літератури індивідуальний, орієнтований на коло актуальних проблем.

Танцювальна терапія та музикотерапія спрямовані на тілесну розкутість. Вони допомагають позбутися комплексів та стресу. Ритмічні постукування, хлопки та рухи заспокоюють та вивільняють внутрішні переживання.

Досить близькими за своєю специфікою є драматерапія та ігротерапія. В основу покладена ідея програвання різних життєвих сценаріїв, які дають змогу стати більш відкритими для спілкування, адаптивнішими та побороти психологічні труднощі.

Одна з найперспективніших методик психотерапії є пісочна терапія. Суть її полягає в тому, що людині пропонують перенестись думками в певну ситуацію і відтворити своє бачення її за допомогою фігур, розставляючи їх в пісочниці. Дана методика ідеально підходить для пропрацювання психічних травм, дитячих страхів, допомагає справитись з агресивністю та замкненістю.

Кольоротерапія, як ще один напрямок арт-терапії ефективно впливає на рівень освоєності інформації, тому застосування навчально-методичного матеріалу, що містить колористику зображуваної інформації у відповідній джерелах подачі інформації стане потужним ресурсом для покращеного засвоєння інформації навчальними. Кольоротерапія – це цілеспрямований вплив кольором на самопочуття, фізіологію людини; активізація кольором діяльності органів і систем; метод психологічного лікування з метою розслаблення, зняття стресів, підняття настрою та тону за допомогою кольорів. Кожен колір по різному

впливає на фізичний стан та психіку людини. Синій, наприклад, має заспокійливий ефект, а жовтий чудово підходить для профілактики депресії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, дослідження показало, що арт-терапія позитивно доповнює систему навчання сучасної школи. Різні техніки допомагають активізувати усі психічні процеси, що в свою чергу покращить успішність та ефективність навчання, й максимально полегшить запам'ятовування нового матеріалу.

Дане дослідження вимагає експериментальне підтвердження ефективності використання арт-терапевтичних засобів у навчальному процесі, що є перспективою наших подальших досліджень.

Література:

1. Александров Ю. В. Психология развития: Навчальний посібник / Ю.В. Александров. – Харків: ФОП Панов А.М. - 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/77713/psihologiya/rozvitok_piznavalnih_psihichnih_protseviv
2. Грицюк І.М. Особливості мотивації молодших школярів, які мають проблеми з поведінкою // І.М. Грицюк // Зб. наукових праць Теоретичні і прикладні проблеми психології № 3 (38). – Сєверодонецьк: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2015. – С.142 – 150.
3. Засєкін С. Гендерна когнітивна та поведінкова асиметрія в перекладі [Електронний ресурс] / С. Засєкін, Д. Засєкіна // East European Journal of Psycholinguistics. – 2016. – 3 (2). – Р. 121–131. – Режим доступу: <http://doi.org/10.5281/zenodo.267970>
4. Zasiek, S. (2016). Understanding translation universals. Babel. Vol. 62, #1. P. 122-134. DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/babel.62.1.07zas>
5. Засєкіна Л. В. Вступ до психолінгвістики / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін. – Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2002. – 168 с. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/505/1/vstup%20lingv.pdf>
6. Сапунова Л. А. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів у навчальному процесі / Л. А. Сапунова // Таврійський вісник освіти. - 2013. - № 1. - С. 205-210.
7. Х. Ю. Хворост Психологічний потенціал арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови / Х. Ю. Хворост // Психологічні перспективи: Психологічні перспективи: зб. наук. пр. – Вип. 29. – Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. – С. 322 – 334.
8. Костіков В.О. Переваги арт-терапії як засобу адаптації дітей молодшого шкільного віку до умов навчально-виховного процесу / В.О. Костіков // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. - № 5. - С. 104-107.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Хворост Христина Юріївна.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**Юрій Грик
(Львів, Україна)****СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Однією з важливих ланок створення безпеки поліграфічної продукції є захист інформації на паперових та інших матеріальних носіях інформації. На сучасному рівні інформаційного розвитку суспільства друковані документи відіграють важливу роль у функціонуванні держави. Розроблення нових та вдосконалення існуючих методів захисту друкованих документів має велике значення для безпеки функціонування інформаційних систем.

Дослідження документів, які в сучасних умовах найчастіше змінюються та підробляються, є метою подальшого удосконалення їхнього захисту, ефективного контролю їх достовірності [4, с.160]. Тому актуальною є задача аналізу та класифікації атак на друковані документи, фальсифікацій та створення ефективних та економічно вигідних систем захисту [2, с.128]. Якщо вартість підробки перевищує економічний ефект від її застосування, то тоді фальсифікація нерентабельна.

Виробничі процеси виготовлення поліграфічної продукції. Усіх виробників можна класифікувати за типом робіт, які виконує підприємство у технологічній ланці виробництва: додрукарські, друкарські і післядрукарські поліграфічні процеси, що в більшості пов'язано із типом поліграфічного обладнання, яким оснащено підприємство.

Основні види зловживань та фальсифікацій паперових носіїв інформації.

Виділяють п'ять основних видів зловживань для документів на паперових носіях: часткова підробка, повна підробка паперового носія, фальсифікація документів, фальсифікація персоніфікованих атрибутів та реквізитів друкованих документів, крадіжка.

Класифікація загроз на друковані документи.

Атаки, на друковані документи умовно класифікуються на такі як: ступінь загрози; рівень складності; спрямованість результату; інструментальні засоби реалізації атак; тип атаки; рівень організованості; рівень автоматизованості; суб'єкт атаки; середовище обігу.

За ступенем загрози атаки можна поділити на: державні, професійні та побутові. За рівнем складності поділяють атаки на: імітаційні, технологічні та так звані супер підробки, що використовують технології, аналогічні оригінальним. За інструментальними засобами виконання атаки поділяють на: репрографічні, поліграфічні та комбіновані. За способом виконання вирізняють такі типи атак, як: механічні, хімічні, пряма зміна, маскування та аплікації. За рівнем організованості можна вирізнити одноосібні, групові, мережеві та глобальні міжнародні атаки. Відносно критерію автоматизації атаки поділяють на: ручні, автоматичні та автоматизовані. За суб'єктами атакуювання загрози можуть бути спрямовані на графічні елементи, на захист паперів, на післядрукарські захисти, на персоніфікувальні елементи та на технологічні захисти. Для захисту документів надзвичайно важливо враховувати середовище обігу, яке може бути контрольованим, неконтрольованим та професійним.

Аналіз методів захисту друкованих паперових носіїв інформації.

Класифікуючи методи графічного захисту можна виділити тангірні сітки, мікрографіку, гільйоші, скриті (приховані) зображення, наскрізні растрові елементи.

Створення зображень на цінних паперах у вигляді вигнутих ліній є достатньо надійним засобом захисту від підробок цінних паперів. Гільйоші є складним геометричним візерунком у вигляді сіток, бордюрів, розеток та інших фігурних елементів, що складаються з багаторазово повторюваних хвилястих та інших фігурних ліній. Гільйошні елементи можуть бути позитивними (див. фрагмент рис.1, а) і негативними (див. фрагмент рис.1, б). Позитивний гільйошний візерунок створюється темними кольоровими лініями, товщина яких значно менша за відстань між лініями гільйошу. Негативний гільйошний візерунок утворюється в результаті переважання світлих (нездрукованих) полів на захищеному папері, коли товщина задруковування візерунка значно ширша за відстань між найближчими лініями гільйошу.

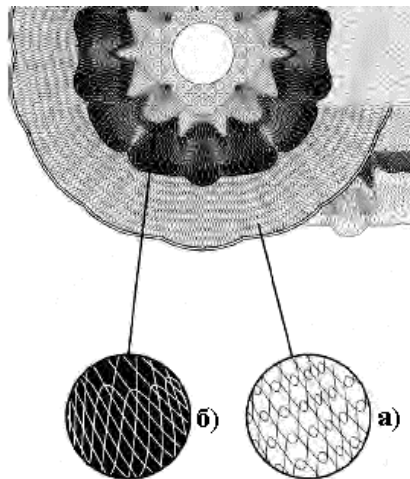

Рис. 1. Різновиди графічного захисту паперових носіїв

Графічні методи захисту – засіб протидії загрозам матеріальним носіям інформації. Методи графічного захисту ґрунтуються на труднощах відтворення і репродукування тонких графічних елементів, сіток, розеток, віньеток, прихованих елементів і мікрографіки. Труднощі репродукування пов'язані зі складною геометричною структурою і мінімально можливою товщиною ліній елементів тонкої графіки. З розвитком технологій фальсифікації тонка графіка не втратила своєї актуальності. Для найдосконаліших цифрових технологій достовірна підробка тонкої графіки і мікрографіки залишається недоступною [3, с.368].

Труднощі поліграфічного відтворення елементів тонкої графіки пов'язані зі специфічними технологічними умовами пристосування друкарських машин для відтворення такої графіки та використання певних категорій специфічних «ноухау» в галузі друкарських технологій захисту та спеціальних видів друку [4, с.160]. Фальсифікаторам недоступна ідентична підробка і, порівнявши з оригіналом, візуально можна побачити значні руйнування або спотворення оригінального зображення. Особливо очевидна підробка, виконана цифровими методами.

Методи графічного захисту цієї підгрупи можна поділити на такі види: гільйошні композиції, танпрні сітки, приховані елементи “*Latent image*”, мікрографіка, призматичний друк. До гільйошних композицій належать системи кривих тонких ліній, що перетинаються й утворюють фонові малюнки, які через малу товщину ліній не можуть бути коректно зісканованими. Для того, щоб додатково ускладнити відтворення гільйошних композицій, використовують спеціальні технології друкування.

Однією з операцій друкування є растрівання. Відомими є амплітудно-модульоване та стохастичне растрівання [5, с. 1280]. При реалізації класичного методу амплітудного растрівання (АМ) чорно-білого оригіналу розмір точки растра розраховується для кожного елемента і залежить від інтенсивності тону у кожній комірці. Що більшою є інтенсивність тону, то щільніше заповнюються елементи растра. Темніший тон створюється завдяки збільшенню розмірів точок і скорочення білого поля між ними за однакової відстані між центрами елементів растра.

Існує інший метод растрівання з частотною модуляцією (ЧМ), коли інтенсивність тону регулюється зміною відстані між сусідніми крапками однакового розміру. Під час частотномодульованого растрівання в комірках растра з різною інтенсивністю тону знаходиться різна кількість точок. Зображення, растроване частотною модуляцією, виглядає якісніше, оскільки розмір точок є значно меншим, ніж середній розмір точки у випадку амплітудної модуляції. У цьому випадку розраховується кількість точок, необхідна для відображення потрібної інтенсивності тону в комірці растра. Тому при стохастичному ЧМ-растріванні втрачає сенс поняття частоти растру, має значення лише роздільна здатність пристрою виведення. Такий спосіб вимагає великих витрат обчислювальних ресурсів і високої точності відтворення.

Метою даного дослідження є аналіз модифікованого автотипного методу растрівання для графічного захисту інформації на матеріальних носіях. Який дає змогу покращення процесу растрівання, точніше відображати тонкі елементи зображення чи тексту, що підвищує ефективність захисту друкованої інформації на матеріальних носіях. У процесі досягнення мети поставлено та вирішено такі основні завдання:

- 1) проаналізовано захисні графічні елементи на основі спеціальних функцій;
- 2) проаналізовано метод модифікованого автотипного растрівання, що дає змогу друкувати дрібні деталі та досягати півтонів з більшою чіткістю для підвищення ефективності захисту.

Технологічні характеристики методу захисту.

Захищений документ повинен відповідати нормам Держстандарту [6, с. 38], зокрема захисні елементи повинні бути виконані у межах 40–50 мкм позитивного відтворення і 60–80 мкм негативного відтворення, а величини мікрошрифтів повинні перебувати у межах 200–250 мкм, що гарантує високу якість поліграфічного друку та зменшує ймовірність підробки. Проаналізовано метод захисту інформації на матеріальних носіях [7, с. 144–153]. За допомогою програмного забезпечення поєднується потрібна інформація з захисними елементами та створюється електронний файл у форматі PostScript із захищеною інформацією, що дає можливість друкувати із максимальною якістю, на яку здатний вивідний пристрій. Тобто можна друкувати

захищену інформацію з роздільною здатністю 3000 dpi та вище. Обмежують роздільну здатність друку тільки можливості вивідного пристрою для друку. Структурну схему методу захисту наведено на рис. 2.

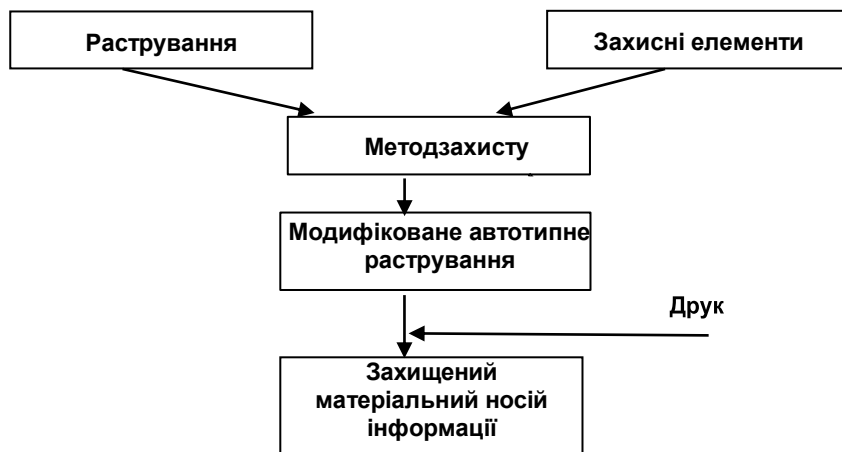

Рис.2. Структурна схема методу захисту

Для ефективного захисту інформації на матеріальних носіях важливо забезпечити високу якість друкованого відбитку. Що якісніше надруковано інформацію, то важче її підробити. Сучасні технології дозволяють підробити все, але є економічні критерії створення підробки, тобто вартість та час створення підробки. Основна мета захисту – зробити підробку нерентабельною. Зрозуміло, що підвищення якості друку підвищує вартість друкованого відбитка, а отже, і вартість підробки. Це особливо важливо для повноколірних відбитків, якими є більшість важливих документів (паспорти, водійські посвідчення та ін.)

Існує проблема перетворення структури зображення в процесах поліграфічного відтворення, яка пов'язана із складністю відтворення дрібних деталей та півтонів. Одним з найбільших недоліків сучасних способів перетворення структури є значно менша роздільна здатність відбитків порівняно з роздільною здатністю друку. Причиною цього є амплітудно-модульований принцип відтворення півтонів бінарними засобами друку, в якому значення тону на певній ділянці оригіналу відтворюється відносною площею зафарбованої ділянки відбитка. Растрові точки руйнують контури і дрібні деталі напівтонового оригіналу, погіршуючи якість друкарського відбитка. Так утворюються растрові спотворення [8, с. 347–353]. Величина і помітність растрових спотворень залежать від лініатури растра, частоти растрової функції та геометрії растрової структури і растрової точки. Ці растрові спотворення пов'язані з такими параметрами амплітудно-модульованого растрівання, як тиск у друкарському апараті, подача фарби, розтискування, проковзування та двоїння.

Висновок

Розглянуто моделі загроз для друкованих документів. Проаналізовано класифікацію методів графічного захисту серед яких можна виділити тангірні сітки, мікрографіку, гільйоші, скриті (приховані) зображення, наскрізні растрові елементи. Показано методи і засоби ефективної протидії загрозам для документів, виявлено що метод захисту автотипним растріванням є найефективнішим.

Література:

1. Шевчук А. В., Музика В. П. Система захисту цінних паперів та документів суворого обліку – наукоємна проблема державного масштабу / А. В. Шевчук, В. П. Музика // Друкарство. – 2002. – № 4(45). – С. 72–74.
2. Запоточний В. Й. Технології захисту цінних паперів / В. Й. Запоточний. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 128 с.
3. Киричок П. О. Захист цінних паперів та документів суворого обліку: монографія / П. О. Киричок, Ю. М. Коростіль, А. В. Шевчук. – К.: НТУУ “КПІ”, 2008. – 368 с.
4. Коншин А. А. Защита полиграфической продукции от фальсификации / А. А. Коншин. – М.: Синус, 1999. – 160 с.
5. Кипхан Г. Энциклопедия по печатным средствам информации. Технологии и способы производства / Г. Кипхан [пер. с нем.]. – М.: МГУП, 2003. – 1280 с.
6. ДСТУ 4010-2001. Бланки цінних паперів і документів суворого обліку та звітності. Загальні технічні вимоги – К.: Держспоживстандарт України, 2001. – 38 с.
7. Грыцьк В. В. Информационные технологии защиты документов средствами Ateb-функций. Ч. 2: Об одном способе защиты электронных и напечатанных документов / В. В. Грыцьк, И. М. Дронюк, М. А. Назаркевич // Проблемы управления информатики. – 2009. – № 3. – С. 144–153.
8. Kuznetsov Yuri V. Method of objective evaluation the fine detail distortion in process of screening / Yuri V. Kuznetsov, Denis E. Zheludev // IARIGAI. – 2008. – № 35. – С. 347–353.

Науковий керівник:

кандидат технічних наук, доцент, доцент Сельменська Зоряна Михайлівна.

СЕКЦИЯ: ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Taxmina Murodova, Yulduz Raximova
(Qarshi, Uzbekiston)

ЗНАЧЕНИЕ ИРРЕАЛЬНОСТИ ВРЕМЕННЫХ ФОРМ КОНЪЮНКТИВА С ОПТАТИВНЫМ АСПЕКТМОДАЛЬНОГО ПЛАНА

Ирреальность временных форм конъюнктива в оптативном аспекте модального плана имеет три степени выполнимости действия по воле субъекта:

1. Абсолютная оптативная ирреальность.
2. Оптативная ирреальность первой степени.
3. Оптативная ирреальность второй степени.

Претерит конъюнктива и кондиционалис I, плюсквамперфект конъюнктива и кондиционалис II равномерно обладают вышеуказанными степенями значения ирреальности, независимо от временного значения, т.е. независимо от того, относится ли желание говорящего к настоящему, будущему или прошедшему времени.

1. Абсолютная оптативная ирреальность значения претерита конъюнктива и кондиционалиса I означает, что действие или состояние совершенно невыполнимо, с точки зрения объективной действительности что желание говорящего или исполнителя полностью противоречит законам материального мира. Никогда и нигде не имеется в виду выполнение подобных действий или состояний, с точки зрения объективной действительности, хотя претерит конъюнктива или кондиционалис I являются временными формами, выражающими значение настоящего или будущего времени.

Абсолютная оптативная ирреальность значения свойственна действию, выраженному претеритом конъюнктива и кондиционалисом I, которого нет в действительности, выполнение которого не зависит от говорящего и исполнителя.

1. Wenn ich eine Schwalbe wäre...

(H. Heine, Lyrisches Intermezzo)

2. Grimm: Wie? Siei doch kein Kind-ich bitte dich – Moor: Wäre ich es – Wäre ich es wieder!

(F. Schiller, Die Räuber, Schillers Werke in fünf Bänden, 2. Band, s. 91).

2. Оптативная ирреальность первой степени претерита конъюнктива и кондиционалиса I опирается на то, что действие или состояние выполнимо, с точки зрения объективной действительности

Действие или состояние со значением оптативной ирреальности первой степени соответствует объективной действительности, т.е. подобные действия имеют место в действительности, однако выполнение действия совершенно не зависит от говорящего, от субъекта действия.

Содержание действия оптативной ирреальности первой степени, выраженное претеритом конъюнктива и кондиционалисом I, не противоречит объективной действительности. Значение желания претерита конъюнктива и кондиционалиса I в подобных случаях относится к настоящему или будущему времени.

Оптативными ирреальностями первой степени претерита конъюнктива и кондиционалиса I могут быть:

а/ явления природы:

Примеры: 1. Ach, wenn doch die Regen kämen!

(Martin Selber, Krieg unter Palmen, s. 103).

2. Wenn sich der Himmel nicht bewölken würde!

б/ явления человеческого общества:

Примеры: 1. Wenn sich Tumult im Königreich erhube..."

(F. Schiller, Maria Stuart, Schillers Werke in fünf Bänden, 5. Band., s. 33)

2. Wie man sagt, weinen die Schwarzen unter ihren Palmen noch heute um jenen Kaiser und seufzen:

"Ach, käme er doch wieder, er war der beste aller Herren"

(Martin Selber, Krieg unter Palmen, s. 5).

в/ психо – биологические явления человека:

Примеры: 1. Wäre er nicht ein Narr, sich jetzt aufs Geratewohl oder Geschlechtaus in Aufregungen zu stürzen..

(A. Zweig, Der Streit um den Sergeanten Grischa, s. 369).

2. Oh, wenn es doch fliegende Gedanken gäbe!

(Neue deutsche Literatur, N 9, 1968, s. 27).

3. ...wenn ich noch Italiener wäre!

(A. Seghers, Die Toten bleiben jung, s. 229).

4. Mephistopheles: Ach! Die Erinnerung tötet mich!

Vergäb sie mir nur noch in diesem **Gehen!**

(J. W. Goethe, Faust, s. 165).

3. Оптативная ирреальность второй степени претерита конъюнктива и кондиционалиса I выражает то, что действие или состояние выполнимо. С точки зрения объективной действительности. Выполнение действия зависит и большей или меньшей степени от исполнителя, от субъекта действия. Однако действие может оказаться невыполнимым в некоторых обстоятельствах или при определенных препятствиях, несмотря на то, что желание говорящего относится к настоящему или будущему времени.

Часто кажется, будто бы нет существенного различия между оптативной ирреальности второй степени.

Существенным признаком оптативной ирреальности первой степени является то, что действие, с точки зрения объективной действительности, выполнимо, но выполнение действия совершенно не зависит от говорящего, от субъекта действия. Говорящий или исполнитель не в состоянии осуществить свое желание. Что касается оптативной ирреальности второй степени, то действие в этом случае также выполнимо, с точки зрения объективной действительности, однако выполнение действия зависит от субъекта, т.е. говорящий, исполнитель в состоянии выполнить свое желание, но в некоторых обстоятельствах действия могут быть невыполнимыми в настоящем или в будущем времени.

Следующие сравнительные примеры с различными значениями ирреальности дают нам возможность установить черты различия между ними.

1. Ach, wenn doch die Regen kämen!

(Martin Selber, Krieg unter Palmen, s.103).

2. Burleich: Wenn sie nur aufmerksamre Diener hätte.

Paulet: Aufmerksam!

(F. Schiller, Schillers Werke in fünf Bänden, 5. Band, Maria Stuart, s. 39).

В первом предложении претерит конъюнктива "...kämen" обладает значением оптативной ирреальности первой степени, во втором предложении претерит конъюнктива "... hätte" имеет значение оптативной ирреальности второй степени.

Сфера оптативной ирреальности второй степени претерита конъюнктива и кондиционалиса I шире, чем сферы других степеней ирреальности.

Оптативная ирреальность второй степени претерита конъюнктива и кондиционалиса I может выражать:

а/ Ежедневно – бытовые события человеческой жизни. Говорящий сам является исполнителем действия.

Примеры: I. Margarete: ach, wenn ich nur alleine schlief!

(J.W. Goethe, Faust, s. 181).

2. "Wenn ich nur zeit hätte. Zeit ist das einzige, was mir fehlt. Den Jungen brächte man schon heraus, aber die zeit-die Zeit".

(A. Seghers, Das Siebte Kreuz, s. 324).

б/ Стремление человека к обладанию чем-либо. Говорящий и исполнитель действия могут быть разными лицами.

Примеры:

1. Franz: – ach, und wenn du esrt alles raüBtest, ihn selbst sähest, ihn unter der Gestalt sähest!

(F. Schiller, Die Räuber, s. 42).

2. "Wenn es auch meins ware!

(H. Mann, Der Untertan, s.130).

3. Wär ich nun jetzt an Eurun Platze...

(J.W. Goethe, Faust, s. 166).

4. Franz: "Wenn es doch wenigstens nur einer schleier hätte, das garstige Gaster, sich dem Auge der Welt zu entzchlen!

(F. Schiller, Die Rauber, s. 42).

Таким образом, каждая временная форма конъюнктива выражает значения ирреальности по трем степеням, которые составляют степень абстрактной осуществимости действия по воле субъекта, с оптативным аспектом основного модального плана – отношение всего содержания предложений к объективной действительности.

Литература:

1. Адмони В.Г. Исторический синтаксис немецкого языка. Госиздат. "Высшая школа", М., 1963.
2. Адмони В.Г. Развитие теории грамматики. Издво "Наука", М., 1968.
3. Гулыга Е.В. Грамматика немецкого языка. Учпедгиз, М., 1957. Натанзон М.Д.
4. Шендельс Е.И. Употребление конъюнктива в современном немецком языке, иностранные языки в школе, 1971.

Yulduz Raximova, Taxmina Murodova
(Qarshi, Uzbekiston)

DIE ENTSTEHUNGSGESCHICHTE DER BALLADEN IN EUROPA

Das Wort „Ballade“ hat seinen Ursprung vermutlich im italienischen Wort „ballare“ (dt. tanzen) und bedeutet also soviel wie „Tanzlied“, auch wenn die spätere europäische Ballade diese Abstammung nicht mehr verrät.¹ Von Nordfrankreich aus gelangte eine spätere Form der „Ballade“ nach England, Schottland und Skandinavien und von dort aus nach Deutschland. In Skandinavien hat sich diese Tradition ab dem 13. Jahrhundert nach französischen Vorbildern geformt, zeigt aber auch Ähnlichkeiten mit der englischen Volksballade. Das deutsche Wort „Ballade“ stammt vom englischen „ballad“ ab und bezeichnet seit dem letzten Drittel des 18. Jahrhunderts, eine volkstümliche Erzählung in Liedform. Da sich deutsche Balladendichter vornehmlich an englischen und schottischen „ballads“ orientierten, dienten ihnen die Gedichte aus der Sammlung „Reliques of Ancient English Poetry“ als Vorbild, die sie als Balladen bezeichneten. Gesammelt wurden diese Gedichte von Thomas Percy, der sie im Jahr 1765 veröffentlichte. Erzählende Volkslieder aus der deutschsprachigen Überlieferung wurden rückwirkend als Balladen bezeichnet. Dass es neben dem Begriff „Ballade“ auch andere Bezeichnungen wie „Romanze“, „Volkslied“ oder „Erzählung“ gab, erschwerte die Balladenforschung. Meist wurden diese Begriffe als Synonym füreinander verwendet. Einzig und allein der Inhalt erlaubt eine adäquate Unterscheidung zwischen Balladen und Romanzen.

Volksballaden und Heldenlieder gelten als die Vorgänger der Kunstballade. Heldenlieder sind als die ersten Balladen überhaupt zu bezeichnen. Das einzig erhaltene deutsche Heldenlied ist das für die althochdeutsche Literatur so bedeutende „Hildebrandslied“, das um 800 n.Chr. entstanden ist. Wie in der gesamten altgermanischen Versdichtung wurde beim Hildebrandslied der Stabreim, genauer gesagt die stabreimende Langzeile, verwendet.

Die Volksballade wendet sich einem bürgerlichen Publikum zu und befriedigt mit Themen wie Kindsmord, Verführung, Untreue und Verrat die Sensationssucht ihrer Hörer und Leser. In der Kunstballade setzen sich wichtige Elemente der Volksballadentradition wie Ursprünglichkeit, Spontaneität und Naivität fort. Die volkstümlich-schlichte Diktion und die alt bewährten Motive wurden ebenfalls aus der Volksdichtung übernommen. Hinzu kommt jedoch die symbolische Gestaltung, die ihre Bedeutung aus der Zeitnähe, Individualisierung und Durchdringung der inneren Vorgänge des Balladenpersonals gewinnt.

- ursprünglich seit dem 12. Jahrhundert im romanischen Sprachraum ein Lied mit Kehrreim, das zum Tanz gesungen wurde ("ballata", "ballada", "balada" = "Tanzlied");
- im Mittelalter in Frankreich ein kunstvolles Lied mit strenger Form;
- in England ("ballad") ein getragenes erzählendes Lied, oft tragischen und dramatischen Inhalts.
- in Deutschland im 14. und 15. Jahrhundert, auf dem germanischen Heldenepos basierend, als Volksballade (erzählendes Heldenlied);
- im 16. und 17. Jahrhundert als erzählendes volkstümliches Bänkellied (Bänkelsang) und als Moritat;
- in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts als Romanze, einer naiv-volksliedhaften, oft scherzhaften oder gefühlsbetonten, eher schlichten Gedichtform, gewissermaßen einer anspruchsloseren Schwester der Ballade, wie z. B. Goethes "Pygmalion" aus dem Jahre 1766 oder Heines spöttisches Gedicht "Zwei Bruder" (zu Anfang des 19. Jahrhunderts entstanden).

Die Ballade der Romantik: Die Balladen der Frühromantik waren meist allegorisch-mystische Naturballaden, so Schlegels *Romanze vom Licht* oder Tiecks *Das Wasser*. Wichtig für die Frühromantiker war die Betonung des Volkstümlichen. Stärkere Impulse zu volkstümlichen Dichtung erhielt die Ballade durch die Heidelberger Romantiker. Hier wirkten v. a. Arnim und Brentano mit ihrer Sammlung *Des Knaben Wunderhorn*. Diese hatte auch den Zweck, den Abstand zwischen Bildungsbürgertum und Ungebildeten zu verringern, hinzu kam jetzt jedoch das nationale Element. Die wichtigsten Balladendichter der Romantik waren Brentano, Eichendorff, Uhland, Mörike und Kerner. Die Balladen der Romantiker unterscheiden sich von denen der Klassiker in der Form deutlich: während Schillers Balladen in ihrem Aufbau verschieden zueinander waren, glichen die Balladen der Romantiker den Volksballaden, durch scheinbar kunstlose Reihung von Strophen, z. T. mit refrainartigen Bestandteilen und einer schlichten Sprache. Die Handlung ist jetzt ganz in Stimmung aufgelöst. Die Helden der Ballade sind nicht mehr aktiv-handelnd, wie noch bei Schiller, sondern den Kräften der Umwelt, besonders den Naturkräften willenlos hingegeben, z. B. Brentanos Lorelay.

Wichtige Balladenarten der Romantik sind: naturmagische Ballade, Legendenballade und historische Ballade.

Die Ballade des Biedermeier: Anstelle des Irrealismus des Sturm und Drangs oder des ideellen Gehaltes der Klassik, tritt im Biedermeier eine abgemilderte Rationalität der Aufklärung hervor. Rational sind die Balladen des Biedermeier dadurch, da sie keine Sprünge darstellen, keine volkstümliche Sprache verwenden oder durch Rhetorik und Pathos wirken wollen. Deshalb kommt im Biedermeier auch eine Tendenz zur Episierung anstelle von Dramatik in den Balladen zum Ausdruck. Die Balladen des Biedermeier unterteilt man allgemein in zwei Gruppen: die eine, die zur Rührung anregen soll, und die andere, die einen Schauer auslösen soll. Auffallend ist

¹ Kluge, Friedrich: „Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin; New York. Walter de Gruyter. 1999

auch, dass Naturgeister und Dämonen vermenschlicht werden, das dabei am häufigsten verwendete Mittel ist der Humor. Die wichtigsten Balladendichter des Biedermeier waren Chamisso, Hebbel und Schwab.

Balladendichtung im "Tunnel über der Spree": Wichtig für die Balladenproduktion um die Mitte des 19. Jh.s ist der Berliner literarische Verein "Tunnel über der Spree", der 1827 gegründet wurde. Ihre bekanntesten Mitglieder waren Strachwitz, Fontane und Scherenberg. Geschichtsballaden. Die Literatur des bürgerlichen Biedermeiers wurde abgelehnt. Daher bemühte man sich auch wieder, die Dramatik in den Balladen zu erhalten, und nicht mehr der Erzählung Vorrang zu geben. Hinsichtlich der Form verwendeten sie häufig die Chevy-Chase-Strophe. Scherenbergs Stoffe entnahm er nicht aus der Vergangenheit, sondern aus der Gegenwart. Fontane wendet sich den Stoffen der englischen Geschichte zu, so z. B. im Archibald Douglas (1854).

Während sich der größte Teil der Balladendichter zu größeren Gruppen zuordnen lässt, muss man Heine, Droste, Meyer, Liliencron und den späten Fontane für sich betrachten. Hier versagt jede literaturgeschichtliche Zuordnung, denn diese Dichter legten sich auf keine bestimmte Balladentradition fest. Das Balladenwerk der Droste bildet mit ihrem anderen lyrischen Werk eine Einheit. In ihrer Lyrik und ihren Balladen drückt sich die Unverwechselbarkeit ihres persönlichen Stils aus: Einheitlichkeit der Balladen, dramatischer Stil, Verlebendigung der Naturbeschreibungen und Genauigkeit ihrer Naturbeobachtung. Bekannte Balladen der Droste sind z. B. *Der Knabe am Moor*, *Fundator*, *Der Graue*, *Der Schloßel* und *Der Tod des Erzbischofs Engelbert von Köln*. Heines Balladen sind in ihren Stoffen und Formen sehr verschieden. Seine Stoffe nahm er dabei meist aus der Gegenwart. Zu Heines bekanntesten Balladen gehören: *Die Grenadiere*, *Belsazar* und *Die schlesischen Weber*. Mit dem letztgenannten wendete sich Heine einem sozialen Thema zu. C. F. Meyer legte besonderen Wert auf ein hohes künstlerisches Bewusstsein. Er gehört zur klassizistischen Richtung des 19. Jahrhunderts. Geschlossenheit der Form, hoher sprachlicher Ausdruck und metrische Form standen im Mittelpunkt. Bekannte Balladen Meyers sind: *Die Füße im Feuer*, *Napoleon im Kreml*, *Der Pilger* und *die Sarazenin* und *die Bettlerballade*.

Die Ballade im 20. Jahrhundert: Zu Beginn des 20. Jahrhunderts fand ein Rückgriff auf die Anfänge der Kunstballade und auf den Göttinger Hainbund, von einem Kreis von Studenten der sich in Göttingen um Börries von Münchhausen bildete, statt. Es entstanden mehrere Musenalmanache. Sozialkritische Elemente in Balladen des 20. Jahrhunderts findet man z. B. bei Wedekind, Tucholsky, Kästner und Brecht. Brecht wird zum Schöpfer der politischen Ballade durch Sozialkritik (Ballade von der Kindsmörderin Marie Farrar, Legende vom toten Soldaten) und die Auseinandersetzung mit der aktuellen politischen Entwicklung (Legende von der Entstehung des Buches Taoteking auf dem Weg des Laotse in die Emigration). Der Höhepunkt der Kabarettballade wurde schon vor dem Ersten Weltkrieg mit Wedekind und Mehring erreicht. Vertreter moderner Balladen sind beispielsweise Biermann, Hacks und Grass. Ende des 19. Jahrhunderts und im 20. Jahrhundert entwickelte sich in Deutschland neben der klassischen Form die rein erzählende ("epische") Ballade ohne dramatische Elemente, zumeist mit ethischem oder sozialkritischem Hintergrund (z. B. Brecht, Ballade von den Abenteurern; Becher, Bauernballade), auch als sog. Erzählgedicht.

- Von Brecht/Weill wurde in der "Dreigroschenoper" für einige Lieder nach angelsächsischem Sprachgebrauch ("ballad-opera" des 17. Jahrhunderts) der Begriff "Ballade" statt der deutschen Begriffe "Moritat" ("Schauerballade") oder "Bänkellied" ("Bänkelsang") verwendet (z. B. "Ballade vom angenehmen Leben").

Literaturquellen:

1. Hinck, Walter: „Die deutsche Ballade von Bürger bis Brecht“ 3. Aufl., Göttingen 1978
2. Jochen Golz, Albert Meier und Edith Zehm: „Goethe-Jahrbuch“ 2012 Wallstein Verlag
3. Kluge, Friedrich: „Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin; New York. Walter de Gruyter. 1999.

**Алмагул Мамбетниязова, С. А. Арзимбетгова, Н.Б. Тажигалиева
(Нукус, Қорақалпоғистон)**

НЕМИС ТИЛИДАГИ БОҒЛОВЧИЛАРНИНГ СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Немис тилида боғловчилар мустақил гап бўлаги вазифасида келмайдиган ва шунингдек предлоглар каби ўзгармайдиган сўз туркуми бўлиб хисобланади. Бу туркумга кирувчи сўзлар гап бўлаклари ва қўшма гап ичидаги содда гапларни ўзаро бир-бири билан боғлаш учун хизмат қилади. Шу сабабли боғловчиларнинг тилдаги ролини ўрганишга тилшунослар кўп вақтлардан бери қизиқиб келишади.

Гапда турли грамматик вазифаларни бажариш, сўзлар ва гаплар ўртасидаги ўзаро муносабатларни ифодалаш учун хосланган **und, weil, mit, aber, in** кабилар ёрдамчи сўзлар деб аталади. Ёрдамчи сўзларнинг асосий вазифаси мустақил сўзларнинг ёки айрим гапларнинг ўзаро грамматик боғланиши учун улар ўртасида турли муносабатларни ифодалашдир. Ёрдамчи сўзлар мустақил сўзлар каби алоҳида тушунчаларни ифодалай олмаганлиги сабабли улар ёлғиз ҳолатда сўзлар бирикмасидан ёки гапдан ташқарида қўллана олмайди. Ёрдамчи сўзлар одатда асос вазифасида қўлланмайди. Демак, улар сўз ўзгартувчи аффиксларни қабул қилаолмайди.

Германишуносликда сўзларни туркумларга ажратишда турли-туман ёндашишлар мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар хил турлари қайд этилган. Дастлабки даврларда боғловчи алоҳида сўз туркуми сифатида қарамаган бўлса, кейинчалик у ёрдамчи сўзларнинг алоҳида бир тури сифатида талқин қилинади.

Боғловчилар фақат алоҳида сўзларнинг бир-бири билан гапдаги боғланиш характери белгиламай, балки сўз бирикмалари, қўшма гаплар компонентларининг боғланиш характери ҳам аниқлаб келади.

Ҳозирги замон немис тилидаги боғловчиларнинг турини аниқлашда тилшунослар орасида ҳар хил фикрлар кўрсатилиб келинмоқда. Улар боғловчиларнинг тузилишига кўра ҳар хил турларини кўрсатишади. Масалан, М.Г. Арсеньева ва бошқалар боғловчиларни тузилишига кўра тўрт гуруҳга ажратишади [Арсеньева, 1957: 202].

1. Содда боғловчилар: und, daß, da, weil, denn, aber u.a.

2. Қўшма боғловчилар: nachdem, solange, indem, sobald, trotzdem, sowie u.a.

3. Икки бўлакли боғловчилар: (zweigliedrige Konjunktionen) so daß, als ob, als wenn, wie wenn, ohne daß, und zwar u.a.

4. Кўп қисмли боғловчилар: (mehrteilige Konjunktionen) weder...noch, entweder... oder, teils ...teils, bald ...bald, nicht nur ... sondern auch, sowohl ... als auch.

И.А. Ҳакимов немис тилидаги боғловчиларни бу жиҳатдан учга ажратади: [Ҳакимов, 1976: 96-97].

1. Содда боғловчилар. Улар ўз навбатида яна иккига ажратилади:

а) туб боғловчилар: und, auch, aber, allein, nur, doch, schon, oder, als, bis, ab usw; б) ясама боғловчилар: falls, nämlich, teils-teils, erstens, zweitens usw.

2. Қўшма боғловчилар: zudem, nachdem, seitdem, außerdem, dagegen, vielmehr, solange, sobald.

3. Составли боғловчилар: so daß, als ob, als wenn, ohne daß, als daß, wie auch, anstatt daß, es sei denn daß usw.

Булардан ташқари И.А. Ҳакимов боғловчиларни ишлатилишига кўра ҳам 3 гуруҳга ажратади:

а) ёлғиз (якка) боғловчилар: und, auch, aber, weil, als;

б) такрорий боғловчилар: bald-bald, teils-teils;

с) жуфт боғловчилар: sowohl-als auch, wieder-noch, entweder-oder, nicht nur-sondern, auch, je-desto usw.

Боғловчилар ҳақидаги худди шунга ўхшаш фикрларни биз Т.З. Мирсоатовнинг грамматикасида ҳам учуратамиз. У боғловчиларни тузилишига кўра содда, қўшма ва составли боғловчиларга бўлади [Мирсоатов, 1974: 225].

1) Содда боғловчилар. Бунга мустақил маънога эга бўлган сўзларнинг бевосита боғловчиларга кўчган қисми киради. Содда боғловчилар **туб** ва **ясама** бўлади:

а) **Туб боғловчилар: und, auch, aber, doch, oder, als, bis, ob usw.**

Мисоллар:

Vater und Mutter; er und sie; Die Verwandten und alle alten Freunde des Jubilars;

б) **Ясама боғловчилар: falls, nämlich, erstens, zweitens drittens.**

Falls es schlecht ist, so bleiben wir zu Hause.

2. Қўшма боғловчилар. Бунга бирдан ортиқ сўзлардан қўшилган ва ҳозирги немис тилида қўшма сўз формаларига эга бўлган боғловчилар киради: **zudem, nachdem, seitdem, außerdem, dagegen, vielmehr, solange, sobald.**

Seitdem ich ihn kenne, ist er mein Freund.

3. **Составли боғловчилар.** Бунга ҳозирги немис тилидаги бирдан ортиқ боғловчиларнинг қўшилишидан тузилган боғловчилар киради: **so daß, als ob, als wenn, ohne daß, als daß, wie auch,, anstatt daß, es sei denn daß.**

Er tut ja so, als ob nichts gesehen wäre.

Боғловчилар қўлланилишидаги хусусиятига кўра яна қуйидагича фарқланади:

а) якка боғловчилар: **und, auch, aber, weil, als;**

б) такрорий боғловчилар: **bald-bald, teils-teils;**

в) жуфт (қўш) боғловчилар: **sowohl-als auch, weder-nach, entweder-oder, nicht nur-sondern auch, je-desto.**

Е.И. Шендельс фикрича, боғловчилар қуйидаги семантик алоқаларни ўзида мужассамлаштиради:

а) копулатив (анрейнанде) Beziehung: **und, auch, zudem, sowie, außerdem, überdies, fernem u.a.**

б) дисјунктив (ausschließende) und adversative (entgegensetzende) Beziehung: **aber, doch, dennoch, sondern, desto, oder;**

с) alternative Beziehung: **entweder-oder;**

д) temporale (zeitliche) Beziehung; Gleichzeitigkeit: **während, indem, indessen, solange, sooft, als, wenn, nun; Vorzeitigkeit: nachdem, sobald, seit (dem), als, wenn; Nachzeitigkeit: bis, bevor, ehe.**

е) vergleichende Beziehung: **so, ebenso, als, desto, um so, als ob, als wenn, wie, wenn;**

ф) restriktive und konzessive Beziehung: **(in) sofern, (in) soweit, nur daß, trotzdem, obwohl, wengleich usw.**

г) Grund, Folge, Ziel: **denn, ja, doch, weil, da, darum, deswegen, dazu, damit, auf daß.**

г) Bedingung: **sonst, andern, falls, wenn, falls.**

и) Verneinung: **weder-noch, ohne-daß, ohne-zu.**

Боғловчиларни маъно жиҳатдан иккига ажратиш мумкин: 1) бир маъноли боғловчилар: **dennoch, desto, sondern, bis, bevor, ehe, als, weil u.a.** 2) кўп маъноли боғловчилар: **als, nachdem, und u.a.** Кўп маъноли боғловчиларнинг маъноси контекст ёрдамида очилади. Масалан:

1. Er schwimmt besser als sein Bruder. – Komparative Bedeutung, realer Vergleich.

2. Er schwimmt so leicht und geschwind, als sei sein Körper ohne Gewicht. – Komparative Bedeutung, irrealer Vergleich.

3. Als der Startschuß erfolgte, sprangen die Schwimmer ins Wasser. – Temporale Bedeutung, Vorzeitigkeit.

4. Als er klein war, lobte er auf dem Lande. – temporale Bedeutung, Gleichzeitigkeit.

5. Er arbeitete als Schlosser – die Bedeutung der Art und Weise.

6. Die Verdienste Einsteins als Physiker. – die Eigenschaft des Bezugswortes.

Худди шунингдек **und** боғловчиси ҳам кўп маънолилиқ хусусиятига эга. Қиёсланг:

1. Bruder und Schwester; kurz und bündig.

2. Sag noch ein Wort, und ich gehe!

3. Immer schneller und schneller; Er schläft und schläft.

Und боғловчиси яна бир боғловчи билан боғланиш ҳолатлари кузатилади. Улар иккаласи қўшилиб, алоқани янада кучайтиради: **und auch, und zudem, und dazu, und da, und so, und doch, und dennoch, und darum, und deshalb, und deswegen, und zwar, und somit.**

Бу ерда полисемия ва омонимлар тушунчаларини бир-биридан фарқлаш лозим. Масалан, **allein** сўзи икки хил сўз туркуми бўлиб келиши мумкин: Равиш ёки боғловчи.

Масалан:

1. Hast du diesen Korb **allein** gebastelt? (Adverb). 2. Sie lebt **allein** (Adverb). 3. Die Botschaft hör ich wohl, **allein** mir fehlt der Glaube (Goethe, Faust).

Шунга ўхшаш ҳолатни биз **da** сўзида ҳам кузатамиз. У бир кўринишда ўрин ёки пайт маъноларига эга бўлса, иккинчи ҳолатда боғловчи функциясини бажариб келади. Қиёсланг: 1. **Da** liegt ein Buch, gib es mir (Adverb). 2. **Da** es heute regnet, nimm den Schirm! (Konjunktion).

Мана бундан кўриниб турибди-ки, боғловчилар ўртасида бир қатор синонимлар мавжуд.

Масалан: **als-nachdem; weil-da-denn; wenn-falls; als-als ob-als wenn-wie wenn; während-indem u.a.** Бироқ бу синоним боғловчилар айрим тафовутларга эга:

а) **стилистик бўёғига кўра:** Масалан, **auf daß, wie wenn, obgleich, allein** боғловчилари анча эскирган бўлиб, улар ўрнида **damit, als, als ob, obwohl, aber** боғловчилари ишлатилади.

б) **маъно жиҳатдан фарқланишига кўра:** Масалан, **während** сўзи

в) **структурасига таъсир этишига кўра:** Масалан, **weil, da** боғловчилари кесимнинг гап охирида келишини талаб қилиб келса, **denn** боғловчисидан кейин кесим туради. Айнан шу нарсани **als ob** ва **als** боғловчиларига нисбатан ҳам айтиш мумкин.

Демак, боғловчилар мустақил гап бўлаги вазифасида келмай, балки гап бўлақлари ёки қўшма гап ичидаги содда гапларни ўзаро бир-бири билан боғлаш учун хизмат қилувчи ёрдамчи сўзлардир. Боғловчилар маъно жиҳатдан иккига ажратилади: бир маъноли ва кўп маъноли боғловчилар. Боғловчиларнинг уюшиқ бўлақларни бир-бири билан бирлаштиришдаги хизмати ўзига хосдир.

Адабиётлар:

1. Arsenjewa M.G. und andere Grammatik der deutschen Sprache. М., 1957.
2. Ҳакимов И.А. Особенности обучения грамматическому строю немецкого и узбекского языков. Ташкент, 1976, 110 с.
3. Мирсоатов Т.З. Немис тили грамматикаси. Морфология. Тошкент, 1974
4. Шендельс Е.И. Грамматика немецкого языка. М., 1959.

Алмагул Мамбетниязова, С.А. Арзимбетгова, А.Т. Таекеева
(Нукус, Қорақалпоғистон)

МАТНДА АЖРАТИЛГАН БЎЛАКЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

Ажратилган бўлақлар стилистик, яъни услубий ҳодиса сифатида чуқур ўрганилган. Лекин шунга қарамай, ажратилган бўлақларнинг баъзи бир томонлари ҳали ўзининг тўлиқ ечимига эга эмас. Ажратилган бўлақлар ва иловали элемент тўғрисидаги тадқиқот ишлари натижасида биз содда ва мураккаб ажратилган бўлақлар ҳақида тасаввурга эга бўламиз.

Ажратилган бўлақлар шундай маълум бўлақларга бўлинадики, уларбир бирига ўхшаш содда гаплар сингари ифодаланади. Ажратилган бўлақлар атамаси француз тилидан олинган бўлиб, бўлиш, бўлақларга ажратиш маъносини англатади. 60 йилларнинг охирига келиб иловали қурилма атамасига кўпроқ эътибор берилиб, 3 қисмга бўлиб ўрганилган, яъни 1. Ажратилган бўлақларларнинг қўшма гапларда тузилиш хусусияти. 2. Уларнинг оҳангга боғлиқ хусусиятлари. 3. Таъсирчанлик ва услубий хусусиятлари.

70-йилларга келиб Ажратилган бўлақларларнинг маъно хусусиятларига кўпроқ эътибор берила бошланиб, тилшуносликнинг бу соҳаси янада кенгайиб бошлади. Бу эса Ажратилган бўлақларнинг бир неча илова элементларга бўлинишини аниқлаб берди.

Немис тилшунослигида бу ҳолат стилистик ҳодиса сифатида ўрганилади. Иловали қурилма ҳодисаси ҳозирги немис тили синтаксисидида муҳим ўрин тутди. Немис олимлари Г. Штарке, У. Хоберк, Л. Шписер ва бошқалар Ажратилган бўлақларни гап қурилишида четга чиқиш, четлаштириш, бириқиш, бўлиниш ёки фикрни кенгайтириб баён этиш каби атамалар орқали тушунтирадилар. Илмий адабиётларни кўздан кечириш натижасида Ажратилган бўлақлар ҳодисаси немис тилига хос хусусиятдир деган хулосага келиш мумкин.

Ажратилган бўлақларлар қуйидаги бергиларга эга: 1) содда ёки қўшма гаплар оғзаки нутқда тўхталиш (пауза), ёзувда эса нуқта орқали; 2) бир-бирлари билан грамматик ва семантик боғланиш орқали; 3) икки бўлақли таркибий қисм;

Ажратилган элемент асосий воқеа-ҳодисани ифодаланиши, баён этилиши билан ажратилади.

Ажратилган бўлақлар ҳодисаси— бу қўшимча ибора бўлмасдан, баён этилаётган фикрнинг бўлақларга ажратиб кўрсатилишидир. Нуқтадан кейин ифода этиладиган фикр гапдаги асосий ифодага қўшимча ифода ҳисобланади:

Масалан:

Ob ich das gelesen habe. Einen kleinen Artikel des Schriftstellers unter der Unterschrift. „Ein talentiertes Büchlein“. (E.M. Remarque)

Ein Schock konnte mich noch retten. Eine Frage. Zwei Worte.

Баъзи иловали элементлар тўлиқсиз гапларга ҳам ўхшаб кетади. Иловали қурилмадаги гаплар асосий ифодага боғлиқ бўлиб, у бир шахс томонидан баён этилаётган фикрни ифодалаб келиб, маълумотларнинг бир бутунлигини кўрсатади:

Масалан:

Er lächelte schwach. Ein bißchen ironisch (E.M. Remarque)

Эллиптик гаплар диалогик нутқда синтактик бир бутунликни ифода этишда хизмат қилади:

„Hat dich jemand gesehen?“ fragte sie.

„Ja, Eine ältere Frau“.

„Ohne Hut?“

„Ja, ohne Hut“.

Маъно хусусиятига кўра иловали элементлар грамматик замон маъноси бир хилликни ифода этади. Морфологик жиҳатдан Ажратилган бўлақлардаги феълнинг майл, шахс, сон каби грамматик категориялари мос келиши лозим, акс ҳолда у эллиптик гапга айланади. Ажратилган бўлақлардаги гапларнинг ўрнини алмаштириш ҳам мумкин, бунда грамматик кетма-кетлик ўзгармайди.

Zwei Millionen war abgemacht. Mit Ausziehen und einem halbsündigen Gespräch nachher— Zwei Millionen mit Ausziehen und einem halbsündigen Gespräch abgemacht. (E.M. Remarque)

Ажратилган бўлақларда бир асосий ифодага бир неча қўшимча иловали элементлар кетма-кет келиши мумкинки, бунда Ажратилган бўлақлардаги гапнинг ифода этилиши оҳанг орқали ошириб баён этилади.

Масалан:

Was hatte ich mir von ihr versprochen? Eine halbe Ablenkung zwischenzwei Arbeiten. Ein neues Kleid. Einen nebensächlichen Dialog in einem Café.

Ажратилган бўлақларда асосий ифода ва илова элемент ўртасидаги масофа кенг бўлиши мумкин. Бунда асосий ифодадаги маънони англаш бир оз мураккаб кечадиган жараёндир.

Масалан:

Beim dritten Anruf erreichte ich Mortens. Meine Frau hat telefoniert —sagte er. Fast eine halbe Stunde. Ich konnte sie nicht unterbrechen. Über Kleider, Krieg und Kinder. (E.M. Remarque)

Иловали элемент бу каби кўриниш кенги абзацда ифодаликни ошириб, айнан шу қисмдаги маълумотни алоҳида ажратиб кўрсатади. Бу каби ҳолатлар кўпроқ бадиий адабиётларда кузатилади. Ёйиқ гаплар маълумотни баён этиш хусусиятлари кенг ва ранг-барангдир.

Масалан:

Ich hatte auch nicht erwartet, aber ich wusste, dass ich es ihr nie sagen durfte. Am wenigsten jetzt. (E.M. Remarque)

Eine Jüdische Familie ist hier, sagte sie dann. „Mann, Frau und Kind.“ Vor wenigen Tagen gekommen. (E.M. Remarque)

Кетма- кет келадиган иловали элементлар кенг тарқалгандир.

Vor einigen Jahren besuchte ich Vater oft, aber in letzter Zeit geschah das selten. Höchstens zwei oder dreimal im Jahr.

Иловали қурилманинг маъно хусусиятларини ўрганиш жараёнида улар синтактик структуранинг дастлаб иккинчи даражали бўлақлари, кейин эса асосий бўлақнинг келиши кузатилади. Кузатишларимиз асосида шу нарсага амин бўлдикки, илова элемент вазифаси ҳолнинг келиши кўпроқ учрайди.

Масалан:

Das haben wir dir alles hochgetragen, sagte ich ihm. Und weißt du wann?

An deinem Beerdigungstag.

Шунингдек, илова элемент вазифасида аниқловчи ҳам муҳим ўрин тутди.

Масалан:

Ich zündete mir gerade eine Zigarette an, als dicht neben mir eine Limousine hart an der Bordsteinkante bremste. (E.M.Remarque)

Musst du mich daran jetzt erinnern? An mein elendes Liebesleben und die Einsamkeit eines Mannes im besten Alter ?

Агар асосий ифодага бирикиб келган иловали элементнинг сони битта бўлса, у ҳолда содда структуравий Ажратилган бўлақлар ҳисобланади. Мураккаб структуравий Ажратилган бўлақлар деганда асосий ифодага бирикувчи иловали элементларнинг сони бирдан ортиқ бўлган конструкцияни тушунамиз. Фикримизнинг исботи учун қуйидаги мисолни таҳлил етамиз.

1. Augustin kam. Grüsste mürrisch. Machte ein paar Schritte.

2. Ging an dem Porträt vorbei blicklos (L. Feuchtwanger. „Goya“, S.40).

Кўриб турибмизки, бу мисолимизда мураккаб структуравий Ажратилган бўлақлар баён қилинган. Бу ерда битта асосий ифодага учта ўзича мустақил бўлган иловали элементлар бириккан. Мураккаб структуравий Ажратилган бўлақлар тўғрисида фикр юритар эканмиз, яна уларнинг ўзига хос баъзи бир хусусиятларини ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Бу хусусият нимадан иборат?

Биз бу ерда шу мураккаб структурага эга бўлган Ажратилган бўлақлар таркибида асосий ифодага бирикиб келувчи иловали элементнинг боғланиш йўллари ҳам аниқлашимиз мумкин. Бу йўл икки хил бўлиши мумкин:

1. Тўғридан – тўғри боғланиш;

2. Кетма – кет боғланиш;

Юқорида келтирилган мисолимиз тўғридан – тўғри боғланишига мисол бўла олади. Чунки бу ерда келтирилган ҳар бир иловали элемент бир – бирига боғлиқ бўлмаган ҳолда битта асосий ифодага бирикиб келиши мумкин.

Кетма – кет боғланишда эса биз бошқача ҳодисага дуч келамиз. Бу ерда, агар биз бир Ажратилган бўлақлар таркибида иккита иловали элемент бўлса, иккинчи элемент биринчи иловали элементсиз тўғридан – тўғри асосий ифодага бирика олмайди.

Иловали элементларнинг асосий иловага нисбатан бундай бирикиши йўли кетма – кетлик дейилади. Биз таҳлил етаётган мисолларимизда асосий ифодага бирикиб келадиган иловали элементлар юқорида таъкидлаганимиз-дек, кўпинча тўғридан – тўғри, бир – бирига тобе бўлмаган ҳолда ягона асо-сий ифодага бирикиб келишлари мумкин.

Иловали элементларнинг ана шундай бир – бирларига боғлиқ бўлган ҳолда ягона асосий ифодага бирикиб келишларини қуйидаги мисоллар орқали исботлаб беришимиз мумкин:

5. Er stand auf, badete, machte sich zurecht, langsam, sorgfältig. Ging auf leisen Sohlen durch Haus und Garten. Nahm wahr, die hebräischen und arabischen Spruchbänder an den Wänden. Nahm wahr, das einer das Glas der Mesuso zerschlagen und die Zistern des Rabbi Canon zugeschüttelt hatte (L. Feuchtwanger. Die Jüdin von Toledo, S. 386 - 387)

6. Der alte Lechner strahlte. Nahm sein Enkel und Patin Kind, in den verschiedensten Stellungen auf. Machte ihm ein Geschenk, das sich gewaschen hatte. Verkaufte das Haus am Unteranger und kaufte, dafür auf den Namen dieses jüngsten Lechner ein Einfamilienhaus am Rande der Stadt. (L. Feuchtwanger. „Erfolg“, Seite 747).

Бу келтирилган мисоллар ҳам бизнинг юқорида келтирилган фикрларимизни янада ойдинлаштиради. Бу ерда ҳар бир асосий ифодага икки ва учдан ортиқ иловали элемент бириккан. Ҳар бир иловали элемент ўзига хос хусусиятга эга. Бу хусусиятлар уларнинг структурасини кенгайтиришда ҳар хил лексик – грамматик воситалар қўлланилади.

Масалан:

Er stand auf, badete, machte sich zurecht, langsam, sorgfältig.

Ging auf leisen Sohlen durch Haus und Garten. Nahm wahr, die hebräischen und arabischen Spruchbänder an den Wänden.

Nahm wahr, das einer das Glas der Mesuso zerschlagen und die Zistern des Rabbi Canon zugeschüttelt hatte (L. Feuchtwanger. Die Jüdin von Toledo, S. 386 - 387)

Мисолимизда битта асосий ифодага учта иловали элемент ўзича мустақил ва ҳар бири бир – бирига боғлаб бўлмаган ҳолда асосий ифоданинг мазмунини тўлдириб, аниқлаб, конкретлаштириб, изоҳлаб келмоқда.

Уларнинг структурасини кенгайтиришига келсак, улар ҳар – хил кўринишга эга бўлади.

Бирикиш усулига кўра иловали элементлар асосий ифодага бириктирувчи воситалар ёрдамида ва бириктирувчи воситаларсиз бирикиб келади. Бунинг исботи тариқасида қуйидаги мисолни таҳлил қиламиз:

6. Dora los bei der Nachttischlampe zum zwanzigsten Mal den Brief, der aus Monterrey kam. Und sie suchte die Stadt auf ihrer Tochter Atlas. (A. Seghers. „Das Vertrauen“. S. 270).

7. Ich hab mich in Hadersfeld hineingehoben in diese Gruppe für Prämek. Weil es gar nah liegt von Kossin (A. Seghers. „Das Vertrauen“ S. 389).

8. Er sann, wie er ihm helfen könnte. Hatte eine Idee. (L. Feuchtwanger. „Exil“, S. 229).

Келтирилган 7-8 мисолларда бириктирувчи боғловчилар, яъни “*und*,” ва „*weil*“ ёрдамида бирикиб келган. 9-мисол намунасида эса бириктирувчи воситаларсиз, яъни тўғридан – тўғри феъл – кесим ёрдамида бирикиб келган иловали элемент тасвирланган. Ёзма нутқда асосий ифода билан иловали элемент нуқта билан ажратилади. Лекин айрим олимлар асосий ифода билан иловали элементни нуқта, нуқта вергул, вергул, чизиқча, қавс, плюс, кўп нуқта ажратиб туради деб таъкидлашади. Лекин бизга маълумки нуқта тугалланган фикрдан сўнг қўйилади.

Демак, ажратилган бўлақлар ҳодисасида фақат нуқта асосий рол ўйнайди. Шуни таъкидлаш лозимки, иловали элемент функциясида фақат сўз бирикмалари эмас, балки тўлиқ гаплар, боғланган қўшма гаплар ва эргашган қўшма гаплар ҳам кела олади. Нутқда интонация муҳим рол ўйнаганликдан ажратилган бўлақлар ҳодисасида оғзаки нутқ жараёнида юзага келган. Ёзма нутқда эса интонация нуқта билан белгиланади. Иловали элемент иштирок этаётган гаплар овознинг пасайиши ва бироз оҳанг билан тўхталиш юз берадики, буни эътиборга олиш лозим.

Адабиётлар:

1. Адмони В. Г. Синтаксис современного немецкого языка. Л., 1973. - С. 366.
2. Турсунов Б.Т. Обособление и присоединение. Илмий тадқиқотлар ахборотномаси (Илмий-назарий, услубий журнал. – Самарқанд: СамДУ, 2005, № 2 – б. 57-59.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Бондаренко Зоя Петрівна** – кандидат педагогічних наук доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, заступник декана факультету психології та спеціальної освіти з виховної роботи, керівник Центру соціальних ініціатив і волонтерства Дніпровського національного університету
- Гнедко Наталя Михайлівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету.
- Гоголь Ірина Олександрівна** – викладач кафедри права та сучасних європейських мов Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ
- Грик Юрій Володимирович** – аспірант Української академії друкарства.
- Демкова Марія Андріївна** – студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
- Івануц Михайло Григорович** – викладач Ірпінського державного коледжу економіки та права.
- Кайранбеков Айдар Серикович** – Бизнес-школа НМЯУ МИФИ Россия.
- Караван Анастасія Миколаївна** – вчитель початкових класів Шепетівського НВК №3, магістр, спеціаліст II категорії.
- Кирилюк Юлія Андріївна** – аспірант Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».
- Клубкова Світлана Анатоліївна** – старший викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.
- Корзун Лілія Володимирівна** – студентка 5 курсу факультету математики та інформатики Рівненського державного гуманітарного університету.
- Криворотько Анастасія Олександрівна** – асистент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
- Куракіна Олена Віталіївна** – викладач Ірпінського державного коледжу економіки та права.
- Носкова Маргарита Вячеславівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціального управління, Національний університет «Львівська політехніка».
- Педан Марія Вадимівна** – студент факультету психології та спеціальної освіти, кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, координатор Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ.
- Притка Іванна Анатоліївна** – студентка другого курсу навчання факультету психології та соціології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
- Ребізант Юлія** – студентка другого курсу навчання факультету психології та соціології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
- Рудницька Роміна** – магістрант кафедри диригентсько-хорової підготовки факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.
- Собуцька Аліна Вікторівна** – студентка другого курсу навчання факультету психології та соціології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
- Федорчук Лілія Вікторівна** – вчитель початкових класів Шепетівського НВК №3, спеціаліст I категорії.
- Хворост Христина Юріївна** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та безпеки життєдіяльності Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
- Цесля Тамара Іванівна** – студентка другого курсу навчання факультету психології та соціології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Чайковська Іванна Ярославівна – магістр з управління місцевими фінансами та магістр з міжнародної економіки, аспірант Ягеллонського університету, м. Краків, Польща.

Чайковський Ярослав Іванович – кандидат економічних наук доцент кафедри банківської справи Тернопільський національний економічний університет.

Чернецька Віра Іванівна – вчитель початкових класів, Шепетівського НВК №3, спеціаліст вищої категорії, «Старший учитель».

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Государственное высшее учебное заведение

«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,
молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество исторического факультета «Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что 31 июля 2018 г. проводится VI Международная научно-практическая интернет-конференция
«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии».

Планируется работа по секциям:

I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Биоинженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.

9. Экономическая география.**III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ**

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономикой.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.
6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

XIX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.
4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Metallurgy.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.
9. Строительство

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ. МЕДИА.

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотековедение, библиографоведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии.

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде завантажити в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, армянська, азербайджанська, казахська, узбекська, таджицька, киргизська, молдавська, туркменська.

Останній термін подання матеріалів – 30 липня 2018 г. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Організаційні збори - 10 USD США або 10 Євро (переклад в рубль – 500 рубль). (в організаційні збори входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редактування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Завантажити збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) засоби перераховуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕВОДА

Або поштовою перекладом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл., г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського, 34, к. 908. **РЕКОМЕНДУЕМ поштовою перекладом!**

2. СПОСОБ ПЕРЕВОДА MEEST Transfer Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

3. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Sigue Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

4. СПОСОБ ПЕРЕВОДА RIA Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

5. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Moneygram на Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Ефремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.:
Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в виде компьютерного файла с расширением *. doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: neasmo@gmail.com (тема сообщения: 31.07.2018 г.) (в случае если Ваш почтовик выбрасывает **ошибка не отправления** отправляйте на адрес neasmo@ukr.net) или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл., г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 34, к. 908.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Виктрович

Контактные телефоны: **+38 (097) 923 16 58:**

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: **«Вашу статью получили и приняли»**. Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте в течение двух недель после завершения проведения конференции.

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!

Державний вищий навчальний заклад

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,

студентське наукове товариство історичного факультету «Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що 31 липня 2018 р. проводиться VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Грунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економіки.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

Оргкомітет конференції планує розмішувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 30 липня 2018 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 100 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів, електронний сертифікат). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши на слово.

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку 5168 7456 0127 4365 (одержувач – Бобровнік Юрій Вікторович) та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або на карту банку **МОНОВАНК 5375 4141 0209 6293** (одержувач – Бобровнік Юрій Вікторович) (переказ через термінали **ІВОХ БЕЗ КОМІСІЇ**, для цього потрібно вибрати в меню **МОНОВАНК вказати номер карти та номер телефону 097 923 16 58**) після переказу орг. внеску потрібно відправити **SMS** підтвердження про оплату на цей же номер, у повідомленні вказати **ЛИШЕ** прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком Іван Петренко
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються відомості про авторів (П.І.П. (повністю) телефон, Е-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: neasmo@gmail.com (тема повідомлення: **31 липня 2018 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу neasmo@ukr.net)) або на CD-дискі (**дискети не приймаються**) із додаванням друківаних матеріалів + відскановану копію або ксерокс квитанції про сплату оргвнеску. У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити **SMS** вказавши прізвище **автора доповіді**).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друківані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та зараховано»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це. І ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, гурт. 1, кім. 108.

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактний телефон: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою

<http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Ніна Вовк (Ірпінь, Україна) СТАН БІОСФЕРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	6
---	---

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Айдар Кайранбеков (Москва, Росія) ЗАРУБЕЖНИЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ.....	9
Ярослав Чайковський (Тернопіль, Україна), Іванна Чайковська (Краків, Польща) ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ.....	11

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Олена Куракіна, Михайло Івануц (Ірпінь, Україна) АНАЛІЗ ВИРІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ (на прикладі вирішенні єврейського національного питання).....	15
---	----

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Роміна Рудницька, Світлана Клубкова (Одеса, Україна) МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.....	18
--	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Наталія Гнедко, Лілія Корзун (Рівне, Україна) СТРУКТУРА І ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ.....	21
Ірина Гоголь (Харків, Україна) ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МАРКЕТОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ.....	23
Марія Демкова (Дніпро, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ.....	25
Анастасія Караван, Лілія Федорчук, Віра Чернецька (Шепетівка, Україна) НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ – ЦЕ ОСОБЛИВА ФОРМА СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ-УЧНЯ В РЕАЛІЯХ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ».....	27
Юлія Кирилюк (Старобільськ, Україна) ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.....	30
Анастасія Криворотько (Дніпро, Україна) ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАТЬКІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ НАВИЧОК ПІДТРИМКИ СЕКСУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У ПІДЛІТКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	31
Маргарита Носкова (Львів, Україна) ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ УКРАЇНИ	33
Марія Педан (Дніпро, Україна) ЗМІСТ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	36
Галина Бублик, Антоніна Ратушенко (Київ, Україна) АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ.....	38

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Іванна Притка (Луцьк, Україна) ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНІК ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СЕРЕД ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	41
Юлія Ребізант, Христина Хворост (Луцьк, Україна) АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИЙ КОУЧИНГ ВАГІТНИХ ЖІНОК.....	43
Аліна Собуцька (Луцьк, Україна) ФОТОТЕРАПІЯ У РОЗВИТКУ ВПЕВНЕНОСТІ ЖІНКИ.....	46
Тамара Цесля (Луцьк, Україна) ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЕЦІАЛ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ЗАСВОЄННІ ІНФОРМАЦІЇ	48

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Юрій Грик (Львів, Україна) СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	51
---	----

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Taxmina Murodova, Yulduz Raximova (Qarshi, Uzbekiston) ЗНАЧЕНИЕ ИРРЕАЛЬНОСТИ ВРЕМЕННЫХ ФОРМ КОНЪЮНКТИВА С ОПТИМИСТИЧЕСКИМ АСПЕКТОМ МОДАЛЬНОГО ПЛАНА.....	54
Yulduz Raximova, Taxmina Murodova (Qarshi, Uzbekiston) DIE ENTSTEHUNGSGESCHICHTE DER BALLADENIN EUROPA.....	56
Алмагул Мамбетниязова, С. А. Арзимбетгова, Н.Б. Тажигалиева (Нукус, Қорақалпоғистон) НЕМИС ТИЛИДАГИ БОҒЛОВЧИЛАРНИНГ СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	57
Алмагул Мамбетниязова, С.А. Арзимбетгова, А.Т. Таекеева (Нукус, Қорақалпоғистон) МАТНДА АЖРАТИЛГАН БЎЛАКЛАРНИНГ ТУТГАН ҰРНИ.....	59
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	63
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ	
Информация для участников из зарубежных стран.....	65
Інформація для учасників з України.....	68

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018 р. – 73 с.

Материалы V Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2018 г. – 73 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Проведення V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді»
за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

